

24 чэрвеня 1994 г.

№ 25 (3747)

Кошт 150 руб.

«ПАРТЫЗАНЫ, ПАРТЫЗАНЫ — БЕЛАРУСКІЯ СЫНЫ...»

Мікалай КРУКОЎСКИ: «Сталін вельмі насцярожана адносіўся да партызанскага руху на Беларусі і яўна яму не давяраў. Яшчэ будучы ў складзе брыгады, мне здавалася, напрыклад, дзіўным, чаму нас так дрэнна забяспечвалі зброяй, боепрыпасамі, медыкаментамі. Тол прыходзілася са страшэннай рызыкай выплаўляць з кінутых Чырвонай Арміяй артылерыйскіх снарадаў, зброя была пераважна знойдзеная дзе-небудзь у лесе на месцы колішніх баёў».

5,12

АХ,

ІВАН ПЯТРОВІЧ...

Васіль СОКАЛ: «Народны пісьменнік скептычна ставіцца да руху нацыянальнага адраджэння: «Думаю, што зараз менш робяць, чым мы рабілі».

Робяць, шаноўны! Ды яшчэ як робяць шчырыя прыхільнікі беларушчыны, нягледзячы на патокі бруду і дэзінфармацыі, што льюцца на іх са старонак бальшавіцкай, неабальшавіцкай і зубатаўскай перыёдыкі, да якой часам далучаюцца кішэннае саўмінаўскае радыё і тэлебачанне».

6

ШЧАСЦЕ

Апавяданне Ніны МАЕЎСКОЙ

8—9

У АРТЫСТАХ

Андрэй ДУШАЧКІН: «Для таго, каб не сканаць у роспачы, трэба прывучыць сябе разумець гэты свет. Не любіць або ненавідзець, а — разумець».

10

СЕМ ЗАПАВЕТНЫХ ЖАДАННЯЎ МАЙСТРА

У нядзелю 19 чэрвеня, на дзень Святой Тройцы, беларуская грамадскасць ушанавала 70-я ўгодкі з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава. Пісьменнік, як вядома, адмовіўся ад якіх-небудзь афіцыйных (дзяржаўных) урачыстасцей, засведчыўшы тым самым адпаведнае стаўленне да пануючай улады. Ды затое свайго Пісьменніка не забылася шырокая грамадскасць краіны — вялізная армія чытачоў-рыхільнікаў яго творчасці, пабрацімы-літаратары, майстры сцэны, грамадскія дзеячы... У нядзелю ў менскі парк Янкі Купалы, не зважаючы на спорны дождж, сыхліся сотні людзей, каб аддаць даніну павагі таленту пісьменніка і мужнасці змагара. Ва ўрачыстай праграме свята са словамі віншавання выступілі Зянон Пазняк, Радзів Гарэцкі, Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін,

паказалі сваё майстэрства артысты тэатраў, музычныя калектывы. Сам юбіляр у кароткай прамове выказаў удзячнасць людзям, што прыйшлі на яго свята, а таксама падзяліўся сямю запаветнымі жаданнямі, якія загадаў на астатак веку: сярод іх галоўныя — каб Беларусь стала сапраўды незалежнай і суверэннай краінай, а беларускі народ нарэшце ўсвядоміў сябе нацыяй; каб інтэлігенцыя наша перастала служыць збанкрутаванай палітыцы і інтарэсам ваенна-прамысловага комплексу і стала сапраўды народнай, нацыянальнай; каб мова беларуская сапраўды стала мовай дзяржаўнай... нарэшце, каб першым Прэзідэнтам Беларусі стаў лідэр дэмакратычнай апазіцыі Зянон Пазняк...

(Працяг на стар. 2)

ПОЗІРК У БУДУЧЫНІЮ

У Нацыянальнай мастацкай галерэі (Палац мастацтваў) на працягу тыдня будзе працаваць выстава-абарона дыпломных работ студэнтаў Беларускай акадэміі мастацтваў. Аматы мастацтва маюць магчымасць прысутнічаць пры адкрытых абмеркаваннях работ, сустрэцца не толькі з творамі, але і з творцамі.

Экспазіцыя, досыць шчыльная, прыцягвае сваёй разнастайнасцю. Скульптуры і фантазіі манументалістаў удала спалучаюцца з камерным жывапісам і графікай. Дызайнерскія і інтэр'ерныя знаходкі варты ўвагі спецыялістаў. Мяркуюць самі: праекты новых дзяржаўных узнагарод Беларусі, медыцынскага абсталявання, перспектываўнага цягніка метрапалітэна, сельскагаспадарчых прылад, фірменных знакаў, інтэр'ераў — тое, што фармуе навакольны свет і вобраз гэтага свету. Гэта сённяшні і заўтрашні дзень нашага мастацтва.

Н. Ш.

На здымку: на адкрыцці выставы-абароны рэктар Беларускай акадэміі мастацтваў В. ШАРАНГОВІЧ і прарэктар навуковай рабоце Л. ДЗЯГІЛЕЎ.

Фота А. МАЦЮША

22 чэрвеня — трагічны дзень у гісторыі Беларусі. І сёння, праз столькі год, балюча глядзець кадры кінахронікі лета 1941 года... Праз некалькі дзён мы адсвяткуем 50-годдзе Вызвалення. Будзем жа памятаць і тых, чый авантурызм і беспрынцыпнасць фактычна абязброілі нас напярэдадні фашысцкага нашэсця, і найперш подзвіг народа, які цаною велізарных ахвяр здабыў у 1945 годзе Перамогу...

ВЫКРЫЦЦЁ ТЫДНЯ

У цэнтральных газетах (падпарадкаваных, дарэчы, Саўміну) «Знамя юности», «Рэспубліка», «Беларуская ніва» і «Советская Белоруссия» быў надрукаваны артыкул «Беларусь цяжарная першым прэзідэнтам». Людзі дасведчанія былі вельмі здзіўлены тым, што артыкул, які падаваўся як перадрук з галандскай газеты «Amsterdamgiefere» і пад якім стаяў подпіс нібыта галандскага журналіста, вельмі нагадваў стыль Івана Антанавіча і Уладзіміра Зямталіна. Як потым высветлілася, няма ў Галандыі такога выдання і не з'яўлялася ў галандскім друку такой публікацыі. Нагадаем, што артыкул абразлівы па форме і змесце, накіраваны супраць кандыдата ў Прэзідэнты Беларусі Станіслава Шушкевіча.

СВЯТА ТЫДНЯ

19 чэрвеня — Дзень медыцынскага работніка. Для нашай краіны, якая яшчэ не адзін год, а мо і не адно пакаленне будзе змагацца з чарнобыльскай бядой, гэтая прафесія — ці не з найважнейшых. З нагоды свята медыкаў павіншаваў і падзякаваў ім прэм'ер-міністр Кебіч, пажадаў «поспехаў у высакароднай працы, шчасця, людской павагі». Цікава, што напярэдадні свята Саўмін спыніў фінансаванне навуковых даследаў у шэрагу галін медыцынскай навукі ў Беларусі. У дзяржавы няма грошай на зарплату, а Кебічава «дзякуй» у краме замест грошай не бяруць.

«ЮР'ЕЎ ДЗЕНЬ» ТЫДНЯ

Расія павышае цэны на энергараэсурсы, што пастаўляюцца на Беларусь, практычна да сусветнага ўзроўню. Пра гэта гаворыцца ў тэлеграме кіраўніка дэпартаменту эканомікі Міністэрства эканомікі Расіі і намесніка міністра паліва і энергетыкі, накіраванай арганізацыям паліўна-энергетычнага комплексу і мясцовым органам цэнаўтварэння Расіі. У тэлеграме падкрэслена, што «рэалізацыя энерганосбітаў па цэнах ніжэй вызначаных у адпаведнасці з парадкам, прадугледжаным гэтай пастановай, з'яўляецца парушэннем дзяржаўнай палітыкі цэн». А хто гэта абяцаў нам рэкі таннай расійскай нафты, а па берагах — горы расійскіх рублёў?

ТАЯМНІЦА ТЫДНЯ

Як сцвярджае сп. А. Лукашэнка, па дарозе з Віцебска ў Лёзна ягоную машыну абстралілі, на яго асобу быў здзейснены замах. А вось сп. Кебіч і прэс-сакратар КДБ П. Снапок у сваіх выступленнях далі зразумець слухачам, што гэта была кепская інсцэніроўка, прычым, ці не самога сп. Лукашэнкі. Як было на самай справе — таямніца.

АБРАЗА ТЫДНЯ

Прэм'ер-міністр Кебіч заявіў, што спадары Д. Булахаў і В. Ганчар прасілі ў яго высокія пасады ва ўрадзе і, атрымаўшы адмоўны адказ, быццам паабяцалі зрабіць нешта гучнае. Прэм'ер мяркуе, што гаворка ішла пра правакацыю — інсцэніроўку замаху на А. Лукашэнку. Д. Булахаў і В. Ганчар збіраюцца падаць у суд іскі аб абароне гонару і годнасці.

ЗАГАЛОВАК ТЫДНЯ

«Калі цяперашняе кіраўніцтва захавала ўладу, зімой мы будзем мець малако па рацэптах у аптэках». («Народная газета», 21 чэрвеня).

ДЭМАНТАЖ ТЫДНЯ

У Германіі распачалі работы па знішчэнні моста над Эльбай; у Таргау, на якім 25 красавіка 1945 года сустрэліся савецкія і амерыканскія салдаты. Каб захавачь мост, была неабходна рэканструкцыя, якая каштавала б у два разы даражэй за знішчэнне. У мінулым годзе непадалёк быў пабудаваны новы мост.

ДЭМАГОГІЯ ТЫДНЯ

У «Народнай газеце» за 18—20 чэрвеня надрукаваны артыкул В. Кебіча «Беларусь: праблемы модернізацыі (ответ оппонентам)», у якім прэм'ер-міністр не дае ніводнага адказу ні на адно з пытанняў, якія ставяць перад ім апаненты. Мяркуючы па артыкуле, любімы пэат прэм'ера (пасля Якуба Коласа) — Аляксей Ставер. Асабліва яго радкі: «Каб любіць Беларусь нашу мілую, трэба ў розных краях пабываць». Не іначай гэту песню напяваў сп. Кебіч, калі 12 красавіка падпісаў са сп. Чарнамырдзіным у Маскве дагавор... аб скасаванні беларускай дзяржаўнасці.

РЭТРА-ЦЫТАТА ТЫДНЯ

У чэрвеньскім нумары часопіса «Беларусь» пад рубрыкай «Цэнтр Еўропы» надрукавана прамова Прэзідэнта ЗША Біла Клінтана ў Акадэміі навук Беларусі 15 студзеня мінулага года. Там ёсць, у прыватнасці, такія словы: «Сёння вы апынуліся сам-насам з праблемай, якая вымагае поўнай самаахвярнасці, — ажыццяўленне палітычнага і эканамічнага пераходу. Ён на гэтулькі выпрабуе вашы сілы, што можа нават дэзар'янтаваць. І калі вы прыйдзеце да выбараў, на што я маю спадзеў і аб чым я маюся, вы ўбачыце, што калі людзям цяжка, разам з іхнімі надзеямі часам галасуе і іхняе расчараванне... Але другой альтэрнатывы няма: за рулём павінен быць народ той ці іншай дзяржавы...»

Якія б падзеі ні адбываліся, як бы ні ламаліся звыклія стэрэатыпы і колішнія ідэалы, — ёсць тое, што не раз'ядноўвае, а аб'ядноўвае людзей. Гэта памяць аб мінулай вайне, аб сумеснай барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Учарашнія абаронцы Радзімы сёння належаць да розных партый, рухаў, прытрымліваюцца супрацьлеглых поглядаў, але ўсе яны — салдаты Айчыны. І няма ім патрэбы дзяліць Перамогу. Яна, як пясца ў знакамітай песні, «адна на ўсіх...»

А што гэта і на самай справе так, пераканаў вечар, прысвечаны 50-годдзю з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, праведзены ў Доме літаратуры па ініцыятыве Беларускага дэмакратычнага аб'яднання ветэранаў. Адкрыў урачыстасць народны хор ветэранаў Палаца прафсаюзаў сталіцы Рэспублікі Беларусь. Была ўшанавана памяць тых, хто загінуў на фронце, партызан і падпольшчыкаў. Прагучалі імёны ўсіх пісьменнікаў, якія не вярнуліся да хаты і ўжо не змаглі ўзяцца за пяро. Вядучы вечара старшыня Беларускага дэмакратычнага аб'яднання ветэранаў Артур Вольскі гаварыў аб значнасці подзвіга народа ў барацьбе з фашызмам, аб тым, што гэта была барацьба і за нашу цяперашнюю незалежнасць. Перагортваюцца старонкі вуснай

анталогіі аднаго верша. На першых з іх прагучалі творы загінуўшых літаратураў. Вершы пэстаў, якія пайшлі з жыцця, «не долюбив, не докурив последней папирасы», чыталі акцёры ТЮГа Ларыса Горцава і Аляксей Курловіч. Пасля выступілі ўдзельнікі Вялікай Айчыннай вайны, франтавікі і партызаны Аляксей Русецкі, Мікола Аўрамчык, Мікола Татур, а таксама Павел Пруднікаў. Ён, як вядома, на фронт не трапіў, адбываў зняволенне ў сталінскім лагеры, але і так званы «ворагі народа» працавалі на Перамогу, набліжаючы яе сваёй паднявольнай працай. Можна па-рознаму ставіцца да афганскіх падзей, аднак вядома адно: салдаты, часта бязвусыя юнакі — ні ў чым не вінаваты. Сярод тых, хто прайшоў праз гэтае вогненнае пекла, і сын пэста Пётрус Макаль, цяпер таксама пэат Станіслаў Макаль. З цікавасцю

слухалі прысутныя Пятра Міхайлавіча. Як і старшыню Мінскага гарадскога камітэта патрыятычнага руху БЗВ Аляксей Станкевіч. А пасля па просьбе і ветэранаў, і моладзі выступіў народны дэпутат Рэспублікі Беларусь, старшыня Беларускага народнага фронту, кандыдат у прэзідэнты Рэспублікі Беларусь Зянон Пазняк. Зянон Станіслававіч раскажаў, што ў гады вайны загінулі блізка яму людзі, у тым ліку і бацька, які быў цяжка паранены гітлераўцамі, цудам уратаваўся, пасля пайшоў на фронт і не вярнуўся... На вечары выступілі выхаванцы Беларускага ліцэя мастацтваў Вольга Шушыліна і Жана Сапега, піяністка Надзея Канаваленка, і зноў — хор ветэранаў. Асабліва ўзрушыла ўсіх славуцкая песня «Дзень Перамогі» Давыда Тухманова, яна змусіла забыцца пра многае дробязнае і паўсядзённае перад агульнай Перамогай і агульнай Памяццю. Для М. Аўрамчыка вечар стаў і нечаканай неспадзеўкай. Тут ён сустрэўся са сваім таварышам па фронце Мікалаем Пагаралавым, з якім разам служыў у артылерыйскім палку і з якім не бачыўся не адзін дзесятак гадоў... Пасля вечарыны ўсе накіраваліся да абеліска Перамогі, каб ускласці да яго жывыя кветкі. **А. М.**

У ЕЎРОПУ — ПРАЗ САМАКІРАВАННЕ

14 чэрвеня Беларускі рэспубліканскі фонд падтрымкі дэмакратычных рэформ імя Л. Сапегі ладзіў прэс-канферэнцыю з нагоды прэзентацыі інфармацыйна-адукацыйнага цэнтру праблем самакіравання. Гэтыя праблемы ўяўляюцца сёння вельмі актуальнымі для ўсіх посткамуністычных краін. Фонд імя Л. Сапегі мае надзейныя кантакты з аднадумцамі ў Балты, Польшчы, Венгрыі. Фонд плануе ўдзел у розных міжнародных

канферэнцыях у такіх краінах, як Латвія, Украіна, Жамойць, Польшча, Францыя, Расія, Чэхія і іншыя. Мэта гэтых сустрэч — распаўсюджванне ведаў і вопыту сталых дэмакратычных пераўтварэнняў. Сёння Беларусь яшчэ не можа скарыстаць у сваёй палітычнай рэчаіснасці прынцыпы Еўрапейскай Хартыі Тэрытарыяльнага Самакіравання. Перашкода — у нашым заканадаўстве, неадаптаным

да еўрапейскіх норм. Заканадаўчыя ініцыятывы Фонду імя Л. Сапегі накіраваны на тое, каб неўдзельна год праз восем Беларусь мела заканадаўства, якое не аддзяляла б, а далучала б нашу краіну да цывілізаванага свету. На прэс-канферэнцыі было абвешчана аб правядзенні конкурсу на лепшае асвятленне прэсай працы рэформ у галіне мясцовага самакіравання. **Наш кар.**

Надзённае

Мікола ЛЯШЧУН

БЕЛАРУС

Яны далей не бачаць свет,
Чым ад кішэні да пасцелі.

А ты стаіўся у чаканні
Ды ўсё баішся укусіць:
«А раптам злодзеі той
са званнем?
А раптам прыйдзецца прасіць?»

А то глядзі, не дай ты Божа,
Ды не за тое укушу?...
Двурэшнік! Здрадна і нягожа
Гвалтуеш ты сваю душу.

Хаця... ў цябе ці ёсць яна?
Такой душы не носіць цела.
Яна, як злая даўніна,
Ушчэнт у пекле ўжо сатлела.

II.

Ад беларускае гаворкі,
Нібы ад поснае куці,

Скрывіўся мой размоўца горка
І цыгарэтны дым пусціў.

Не горкі дым, а позірк горкі
Мяне муціў і засмуціў:
Да беларускае гаворкі
Яму расці яшчэ, расці...

Мне стала прыкра і няёмка
За суайчынніка свайго.
Відаць, бацькоўская старонка
Зусім чужая для яго.

Я мовіў як не дзве гадзіны
Пра край наш, аб яго жыцці
І зразумеў, што й да Радзімы
Размоўцу трэба дарасці.

Ён слухаў і не чуў нічога
І рваўся ўсё скарыць пайсці,
А я адчуў, што і да Бога
Размоўцу трэба дарасці.

СЕМ ЗАПАВЕТНЫХ ЖАДАННЯЎ МАЙСТРА

(Пачатак на стар. 1)

Увечары таго ж дня ў сядзібе БНФ у Менску адбылася і святочная вечарына ў гонар Васіля Быкава, на якую сыхліся найбліжэйшыя сябры і папелчнікі Майстра, палітычныя аднадумцы. Некалькі гадзін запар гучалі пранікнёныя віншаванні і зычэнні асоб вядомых і не вельмі, самых простых чытачоў. Землякі Васіля Уладзіміравіча ўлагодзілі сына Ушаччыны славу-тай ушацкай стравой — клецкамі «з душами»... Але, бадай, самую важкую інфармацыю паведаміў прафесар Адам Мальдзіс: Міжнародная асацыяцыя беларусістаў у супольнасці з беларускімі культурнымі згуртаваннямі свету выступіла з ініцыятывай да Нобелеўскага камітэта аб прысуджэнні Васілю Быкаву Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры. **Ю. З.**

ШМАТВЯКОВЫ ШЛЯХ НАРОДА

Ад старажытных часоў і да падзей першай сусветнай вайны ахоплівае перыяд кніга «Нарысы гісторыі Беларусі», што пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь». Напісаны нарысы знакамітымі нацыянальнымі гісторыкамі, сярод якіх дырэктар Інстытута гісторыі Беларускай Акадэміі навук М. Касцюк. Яны аб'ектыўна, без ідэалагічных аспектаў разглядаюць шматвяковы шлях, пройдзены нашым народам. Пяноўнаму разглядаецца перыяд капіталістычнага развіцця. Шырока асвятляюцца адраджэнскія працэсы, што мелі месца ў пачатку нашага стагоддзя.

«КУРАПАТЫ — KURAPATY»

У панядзелак, 13 чэрвеня, у сядзібе БНФ адбылася прэзентацыя кнігі «Курапаты: артыкулы, навуковая справаздача, фотаздымкі». Аўтары кнігі — З. Пазняк, Я. Шмыгалёў, М. Крывальцэвіч, А. Іоў.

Гэта ўжо другое выданне. Упершыню кніга выйшла ў Нью-Йорку на сродкі беларускай дыяспары пры ўдзеле сп. Вітаўта Кіпеля. А зноў на Беларусі аўтары сутыкнуліся з шэрагам праблем матэрыяльнага, тэхнічнага, а галоўнае — палітычнага характару. Кніга была прынята да вытворчасці выдавецтвам «Беларуская энцыклапедыя» яшчэ тады, калі галоўным рэдактарам быў М. Ткачоў. Але пасля ягонай смерці для аўтараў

зборніка пачаліся непрадбачаныя цяжкасці. У выніку кніга змагла пачыць свет не ў дзяржаўным, а ў незалежным выдавецтве «Тэхналогія». Кіраўнік «Тэхналогіі» В. Багдановіч, выступаючы на прэзентацыі, гаварыў, што ён і ягоныя калегі ганарыцца, што менавіта яны надракавалі гэтую так неабходную сёння Беларусі кнігу.

Далей слова бралі аўтары кнігі, амерыканскі выдавец зборніка

В. Кіпель, М. Кляшторная (ад таварыства «Мартыралог Беларусі»). З. Пазняк падкрэсліў, што факты бальшавіцкіх злачынстваў у Курапатах, іншых мясцінах Беларусі — неабвержныя. Следчыя, якія мелі ўрадавы заказ давесці, што ніякіх расстрэлаў у Курапатах не было, сутыкнуўшыся з жаклівымі матэрыяламі, адмаўляліся ісці супраць фактаў і свайго сумлення.

Навуковыя і публіцыстычныя матэрыялы дапоўнены ў зборніку вершамі З. Пазняка. Выданне двухмоўнае — беларуска-ангельскае.

П. В.

ДРАБЫ СУПРАЦЬ ЗЛАЧЫННАСЦІ

Беларускі ўрад заяўляе аб росце злачыннасці, аб тым, што праваахоўным органам не хапае сучасных сродкаў барацьбы з правапарушэннямі, ды і самой міліцыі не хапае, а як толькі грамадства прапановы ўраду дзейсна дапамогу — уздымаецца вэрхал, што нехта там імкнецца стварыць супрацьзаконныя фарміраванні, дэстабілізаваць грамадскі спакой, збройным чынам захапіць уладу. Менавіта так адрэагавалі ўлады на прапанову Беларускага згуртавання вайскоўцаў надаць фарміраванням БЗВ статут добраахвотных народных дружын, якія каардынавалі б сваю дзейнасць з МУС, дапамагалі б міліцыі ў барацьбе са злачыннасцю. Урад пахаваў добрую ідэю, за што хуліганы і рабаўнікі, пэўна ж, удзячныя сп. Кебичу.

Цяпер у юрыдычным сэнсе БЗВ нібыта няма, але сведчаннем таго, што згуртаванне жыве і дзейнічае, стала кампанія па стварэнні Дружын рэгіянальнай аховы і бяспекі (скарочана ДРАБ). Драбамі (пастарабеларуску гэта сінонім слова «рыцар») называюць і членаў дружын. Яны маюць і ўласную форму вайсковага ўзору, на рукаве шэўрон з эмблемай БЗВ, на шэрым берэце — «Пагоня». Падраздзяленні драбаў ужо існуюць у шэрагу гарадоў Беларусі. Гэты грамадскі рух за бяспекі і парадак мае вялікія перспектывы.

У мінулы суботу — нядзелю драбы ладзілі непадалёк ад Койданава свой першы злёт, які называўся семінарам па абмене вопытам у барацьбе са злачыннасцю. Бралі ўдзел неадзін 40 чалавек з розных мясцін Беларусі.

На лекцыях семінара асвятляла-

ся палітычная сітуацыю ў нашай краіне, прагназавалася магчымае развіццё падзей у выпадку, калі дэзля захавання сваёй улады наменклатура растопча Канстытуцыю і ўсталое (альбо паспрабуе ўсталяваць) дыктатуру.

У нядзелю, пасля заканчэння праграмы семінара, група драбаў наведлася ў госці да дзяцей летніка «Грунвальд». Гэты летнік вядомы на ўсю Беларусь сваім пакуль што ўнікальным вопытам выхавання ў дзяцей беларускага патрыятызму, тым, дарэчы, што ў жніўні 1991 года тут быў узняты белчырвона-белы сцяг. Драбы ўжо сваёй прысутнасцю дэманстравалі дзецям, што Беларусь — не абстрактная ідэя, а рэальнасць.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

На здымках С. ГРЫЦА — лекцыя і абедзены перапынак.

ТЭЛЕБАЧАННЕ І ВЫБАРЫ

Апошнім часам (і не без падстаў) з'яўляюцца папрокі, што асобныя сродкі масавай інфармацыі пачынаюць яўна падыгрываць пэўным кандыдатам у прэзідэнты. У такім разе ўнікае заканамернае пытанне, а як нахонт гэтага ў тых краінах, дзе багатыя дэмакратычныя традыцыі. У пэўнай ступені на яго можа даць адказ кніга «Тэлебачанне і выбары», выпушчаная Беларускай асацыяцыяй недзяржаўнага тэлебачання накладам 2 тысячы экзemplяраў.

Аўтарамі выдання з'яўляюцца вядомыя замежныя спецыялісты па гэтых пытаннях. Элен Міцкевіч, напрыклад, дырэктар праграмы па міжнародных сродках сувязі ўніверсітэта Эмары і член Камісіі па палітыцы тэлебачання. Чарльз Фаерстоўн — дырэктар Праграмы па сродках сувязі і грамадства Аспэнскага інстытута.

Уяўленне аб кнізе даюць яе раздзелы: «Прыкрытыт грамадскасці», «Асвятленне выбараў у праграмах навін», «Платная палітычная рэклама», «Выбарчая кампанія і перадвыбарчыя дэбаты» і іншыя.

Прадмову да кнігі напісаў экс-прэзідэнт ЗША Джымі Картэр.

ЯК ВЫБІРАЦЬ ПРЭЗІДЭНТА...

Выдавецтва «Беларусь» выпусціла брашуру «Заканадаўчыя акты аб выбарах прэзідэнта Рэспублікі Беларусь» (выпушчаны два варыянты, адпаведна на беларускай і рускай мовах). У ёй змешчаны тэксты самога Закона аб выбарах прэзідэнта, а таксама пастановы Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь «Аб увядзенні ў дзеянне Закона Рэспублікі Беларусь «Аб выбарах Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь» і «Аб правядзенні выбараў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь».

Думаецца, людзям не лішне будзе пазнаёміцца з гэтымі дакументамі падрабязней. Асабліва калі ўлічыць, як некаторыя сродкі масавай інфармацыі пачынаюць даволі свабодна тлумачыць, колькі галасоў павінен набраць кандыдат у прэзідэнты, каб стаць прэзідэнтам. Там нахонт гэтага ўсё сказана пэўна, як і пра тое, калі і як праводзіцца другі тур галасавання, пры якіх умовах адбываюцца паўторныя выбары.

ДЗЯРЖАЎНЫЯ СТЫПЕНДЫ? ЁСЦЬ І ТАКІЯ

Пастановай урада «Аб мерах па падтрымцы творчай інтэлігенцыі Рэспублікі Беларусь» устаноўлены тэрмінам на 1 год штомесячныя дзяржаўныя стыпендыі ў памеры 6 мінімальнага заробатнага плат кожна для 25 выдатных дзеячаў культуры і мастацтва Беларусі і штомесячныя дзяржаўныя стыпендыі ў памер-

ы 4 мінімальнага заробатнага плат кожна для 25 маладых таленавітых дзеячаў культуры і мастацтва.

Міністэрству культуры і друку па ўзгадненні з Міністэрствам фінансаў даручана распрацаваць праекты палажэнняў аб дзяржаўных стыпендыях дзеячам культуры і мастацтва, творчай моладзі.

НЕРАЗУМЕННЕ ЦІ ЗЛАЧЫНСТВА

Урад Рэспублікі Беларусь (прэм'ер-міністр В. Кебич) спыніў фінансаванне навуковых даследаванняў у Навукова-даследчым інстытуце анкалогіі і медыцынскай радыялогіі. Такім чынам славыты на ўвесь свет Савецкі Саюз, добра вядомы і сёння ў далёкім замежжы бараўлянскі навуковы цэнтр фактычна знішчаны, ператвораны ў звычайную бальніцу. Навуковыя кадры (многія працуюць у інстытуце па 15—20 гадоў) пастаўлены перад праблемай пошуку работы. Пакуль што ім

прапанаваны бестэрміновы неаплачваемы адпачынак. Вынікі гэтай злачыннай акцыі Беларусь адчуе ў хуткім часе. Спыніўшы свае даследы, наша краіна будзе вымушана плаціць, і плаціць валютай, за права карыстацца распрацоўкамі замежных навуковых цэнтраў. Як вядома, Бараўлянскі НДІ анкалогіі і медыцынскай радыялогіі працуе ў асноўным на чарнобыльскай тэматыцы. Менавіта Чарнобыль даў вялікі рост ракавых захворванняў, асабліва сярод дзя-

цей. Так што дарослыя і дзеці могуць падзякаваць прэм'ер-міністра, які хоча стаць прэзідэнтам, за перадвыбарчы падарунак.

Памянёны НДІ ў такой сітуацыі не адзіны. У бестэрміновым адпачынку супрацоўнікі шэрагу інстытутаў Акадэміі навук Беларусі. Прэзідэнцкая кампанія Кебича патрабуе выдаткаў...

П. В.

«КАРАМБОЛЬ» НАБІРАЕ СІЛУ

Прыдзірлівы чытач, патрабавальны глядач, крытычна настроены амаль да ўсяго ў нашым свеце чалавек, 15 чэрвеня атрымаў асалоду ад кантакту праз Беларускае ТУ з чарговым «Карамблем». Дзякуючы ўсім, хто наладзіў і правёў сустрэчу з дачкой былога першага сакратара ЦК КПБ-КПСС (некаторыя завуць яго нават нашым першым прэзідэнтам) П. М. Машэрава — Н. П. Машэравай. А выйшла асалода тая ад шчырасці, што вылезла на экран нечакана, нібыта шыла з мяшка.

Вядома, шчырасць часам атрымаецца ад мяшчырасці, як, скажам, нязмушанасць ад змушанасці ці непрыхаванасць ад прыхаванасці, а ненаўмыснасць ад наўмыснасці і г. д. А здараецца такое заўсёды тады, калі чалавек гаворыць і адказвае на пытанні, якім у той час няма чаго сказаць ці чым адказаць.

Але ўсё па парадку. І не прамінем вось які момант. Вядучы Я. Хрусталеў, як звычайна, пачаў па-беларуску, але госця-гаспадыня токшоу не прыняла яго рабочую, а

можа, і побытавую родную мову і ўвесь час гаварыла па-расейску, што не можа не заставіць усумніцца ў тым, што яе бацька, маўляў, жыў выключна і толькі дзеля Беларусі. Паўстае пытанне, як гэта можна ахвяраваць сабой у імя бацькаўшчыны і не навучыць сваё роднае дзіця карыстацца роднай мовай.

Хто глядзеў названую перадачу, не мог не задаць сабе пытанне, навошта Н. Машэрава дала згоду з'явіцца на экране тэлевізара. Амаль ні на адно пытанне (а ўсе яны былі вельмі простыя) яна ці зусім не дала адказу, ці адказ, калі ён быў, — быў надзвычай невыразны. Скрозь штучную, а калі дакладней — вымушаную «пад бацьку», а таму і не эстэтычную, усмешку ў яе ў асноўным атрымлівалася: «Не знаю», «Не помню», «Нічога не могу сказаць» і г. д. Часам адказы выходзілі з эфектам самаўзаема-выключэння. Напрыклад, на пытанне, як складваліся адносіны кіраўніка Беларусі з Крамлём, ішоў адказ на прыўзнятай дыяфрагме і пры прытворным пафасе, што не

Масква дыктавала ўмовы, а, наадварот, Маскве з Мінска давалі ўказанні. На пытанне ж, чаму ў гады ўладарання Машэрава на Беларусі знішчаліся помнікі гісторыі і культуры, адказ быў прыблізна наступнага зместу, што быццам такое вырашалася не ў іх дома і таму бацька быў бездапаможны зрабіць што-небудзь супраціўнае. Ці вось яшчэ. На пытанне, чаму рэдагуемая Н. Машэравай газета называецца «Новая народная газета», паступіў адказ, што гэтае імя ім далі гатовае, навязалі. Але тут жа на пытанне, ці не адчувае «Новая народная...» якога-небудзь уціску з боку пэўных структур, рэдактарка, нібы схамянуўшыся і пераарыентаваўшыся на гуллы выклік у нікуды, адказала, што рэдакцыя такога не пацерпіць.

А калі зайшла гаворка пра машэраўскую школу кіравання і яе паслядоўнікаў, дачка былога лідэра беларускіх камуністаў сказала, што сёння ніхто на Беларусі не жыве, як яе бацька ў свой час, будучым, так-так — будучым, але не зусім заўтрашнім днём, а днём з адлег-

ласцю гэтак на год 50 уперад. Пра сённяшні стан краіны і розныя таму прычыны амаль не гаварылася ўвогуле. Заўважым, зыходзячы з мяркуемай бальшавікамі перспектывы вечнага існавання на Беларусі камуністычных парадкаў, наш прыродны і гістарычны дом, як нічый іншы, быў у тыя часы густа застаўлены свінакомплексамі і ракетнымі ўстаноўкамі. Назваць паіменна вучняў і духоўных нашчадкаў-практыкаў Пятра Міронавіча Наталля Пятроўна чамусьці не ўзялася, хаця такія ёсць, і няма. Калі ёй нагадалі прозвішча Кебича, яна як бы дыпламатычна ўхілілася ад адказу. Відаць, рэдактарка не была здольна прадказаць для сябе вынікі прэзідэнцкіх выбараў. І таму тут такое завясанне. А вось праз пытанне, з кім бы быў сёння яе бацька — з левымі ці з правымі (дзіўнае вызначэнне!) — Наталля Пятроўна, іграючы ў раскаваную глыбакадумнасць, указала ў бок блока Кебич — Новікаў — Дубко — Лукашэнка.

У перадачы было ўзнята пытан-

не і аб гібелі беларускага камуніста нумар адзін. Тут таксама зробленая на твары глыбокая, што мяжуе з нібыта веданнем нейкай тямніцы, задуманасць абярнулася простым адказам: «Нам нічога такога сёння невядома, што б магло сведчыць аб наўмысным злобыстве». І тут, як кажуць, рэспандэнт на грань фолу не ўзыходзіць, але ўсё ж да яе цягнецца.

Блыталася Наталля Пятроўна і ў пытаннях барацьбы, якую вёў яе бацька ў мірны час (праўда, невядома, з кім і за што), і ў пытаннях класавасці грамадства, і ў пытаннях, што ёсць яе радзіма і г. д.

Падсумоўваючы сказанае вышэй, сцвярджаю, што тэлеперадача «Карамболь» мне па-свойму вельмі спадабалася. Нельга, на мой погляд, не заўважыць, што апошнім часам паміма ўласнай волі яна паліпшаецца, набірае сілу. 30 хвілін, што з'яў токшоу, былі для мяне не стратай, а хутчэй — набыткам: можна было ўшчыльную паназіраць правальны сеанс скарыстання жывых і мёртвых чалавечых істот; сеанс скарыстання з адваротным чаканню вынікам.

Яўген ГУЧОК

ЧАРОЎНАСЦЬ
БЕЛАРУСКАГА
СЛОВА

лёгка адчуць, пазнаёміўшыся з прызічнымі мініяцюрамі выдатнага рускага пісьменніка Івана Сяргеевіча Тургенева. Не здзіўляйся таму, памылкі тут няма, бо гаворка ідзе, вядома, не пра арыгінал, а пра кніжку І. Тургенева «Вершы ў прозе», выпушчаную на беларускай мове выдавецтвам «Мастацкая літаратура». А каб яны гучалі гэтаксама шчыра, пранікнёна, як і па-руску, пастараўся Янка Сіпакоў. Падабраў адекватны арыгіналу такія ж беларускія словы, што дазваляюць перадаць усю нерушавасць вобразнага свету вялікага майстра. А калі гаварыць пра сам змест тургенеўскай паэзіі ў прозе, дык у ёй — сумнення няма — можна знайсці адказ і на шмат з таго, што хвалюе нас сёння.

ПЛАТОН,
АРЫСТОЦЕЛЬ
І ІНШЫЯ...

Унікальную кнігу выпусціла выдавецка-вытворчая фірма «Поліпринт» — энцыклапедыю для дзяцей «Дзіцячы Плутарх». Аўтар гэтага выдання беларускі пісьменнік Уладзімір Бутрамеў, выкарыстоўваючы знакамітыя «Параўнальныя жыццёпісанні» Плутарха, «Гісторыю» Герадота, іншыя кнігі як антычных, так і сучасных аўтараў, у прастай і даходлівай форме раскажа пра легендарных Аляксандра Македонскага і Ганібала, Платона і Арыстоцеля, Архімеда і Хэопса... Поруц змешчаны багаты ілюстрацыйны матэрыял, што дапамагае лепш успрыняць падзеі надзіва далёкай ад нас даўніны. У якасці ж дадатку да кнігі надрукаваны асобныя творы Гамэра, Эзопа, Герадота і іншых.

Згаданая кніга выйшла пад падзагалоўкам «Вялікія і знакамітыя старадаўняга свету». Мяркуюцца выпусціць яшчэ два тамы энцыклапедыі «Дзіцячы Плутарх», якія адпаведна пазнаёмяць са слаўтацамі сярэдняй вякоў і новага часу, а таксама XIX і XX стагоддзяў.

ВЫХАВАННЕ
ПРАЎДАЙ

Так называецца артыкул М. Сыча, прысвечаны творчасці В. Быкава ў шостым нумары часопіса «Роднае слова». У гэтым жа нумары і іншыя матэрыялы, змешчаныя ў сувязі з 70-годдзем пісьменніка — «Трагічная праўда лёсу» Д. Бугаёва, «Васіль у жыцце Беларускага» Р. Барадзіна, «Быкаў ёсць праўдзін чалавек» А. Марачкіна, «Быць максімальна шчырым» В. Шахаб.

Змешчаны заканчэнне артыкула М. Тычыны «Лекі ад амнезіі» (сучасная тэматыка ў сучаснай літаратуры), У. Мархеля «Прошласць падае знак прышласці» (беларуска-польскае літаратурнае сумежа ў XIX ст.), працяг артыкула І. Чыгрына «У пошуках саміх сябе, альбо Хто такі Ігнат Абдзіраловіч?», штрыхі да творчага партрэта В. Карамазова «Сумленне і адказнасць мастака», напісаныя Н. Наваградскай.

Друкуецца працяг праграмы-праспекта па беларускай літаратуры для VIII—XI класаў (І. Пташніцаў, В. Казько, А. Вярцінскі, Е. Лось, М. Ароўка, А. Жук)...

У ТРЭЦІМ НУМАРЫ
«ПОЛАЦАКА»

Віншаванне гэтага часопіса старшынй Беларускага народнага фронту «Адраджэнне» З. Пазняку з 50-годдзем, а таксама віншаванне ўсім чытачам з Вялікімднем. Змешчаны артыкулы В. Супруна «Гістарычны аэрол Жыровіцкай святыні», Л. Мірачыцкага «Абарона Айчыны» (да 200-годдзя паўстання пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі), пачатак артыкула У. Міхнюка і Я. Паўлава «Як вынішчалі генафонд беларускай нацыі», рэцэнзія В. Нікіфарова на спектакль «Звон — не малітва» па п'есе І. Чыгрынава ў купалавыцкай працяг даследавання М. Белямука «Тапаграфія знаходак манет і аздобаў», «Сведчанні арыштаў А. Смоліча», рамана М. Кавыла «З агню ды ў полыню», «Маіх успамінаў» А. Катковіч, «Успамінаў» Я. Ціхановіча, храналогія культурна-асветніцкага жыцця клуба «Спадчына», вершы Аўгена Гучка, чарговы раздзел з цыкла С. Белай «Віленскія беларусы раскажаюць...», які прысвечаны 75-годдзю Віленскай беларускай гімназіі...

Кожны раз прыгадваю гэту прымаўку, калі пасля працяглых блуканняў па віцебскіх кнігарнях напрыканцы трапляю на цікавую і надта патрэбную кніжку. Вярнуўшыся з камандзіроўкі ў Мінск, зноў пераканаўся, што справы з літаратурай па гісторыі, культуры, мастацтве Беларусі і ўвогуле з беларускамоўнай літаратурай у нас выглядаюць не лепшым чынам. Віцебск у друку, мабыць, справядліва ўпікаюць у процістаянні беларусізацыі, у прамаруджванні справы адраджэння роднай мовы і г. д. Але ж, з другога боку, зацікаўленаму чалавеку не надта проста знайсці ў час праўдзіную кніжку пра бацькаўшчыну. Не скажу, што такой літаратуры зусім няма ў кнігарнях, але ўпэўнены — яе недастаткова.

Добра памятаю, як, абегшы ўсе кнігарні горада, выпадкова трапіў на адзіны экзэмпляр кнігі Ю. Туронка «Беларусь пад нямецкай акупацыяй». Надзвычай цікавае для будучых выкладчыкаў выяўлення мастацтва перавыданне «Нарысаў па гісторыі беларускага мастацтва» М. Шчакаціна праскочыла праз Віцебск лічанымі адзінкамі. Асабіста мне за гэтай кнігай давялося з'ездзіць у Полацк. Спіс такіх прыгод можна доўжыць бясконца.

Студэнты, якіх выкладчыкі гісторыі

Беларусі арыентуюць на новыя выданні, наўрад ці знойдуць сёння кнігі М. Ермаловіча «Старажытная Беларусь», В. Ластоўскага «Кароткая гісторыя Беларусі», У. Ігнатоўскага «Кароткі нарыс гісторыі Беларусі» і нават толькі што выдадзенаму «Гісторыю Беларусі» Доўнар-Запольскага. Таямнічы свет беларускага замежжа, што быў прыадчынены кнігай В. Кіпеля «Беларусь ў ЗША», для большасці віцеблян застаўся белаю плямай у іх ведах. Нешматлікія адзінкі кнігі В. Кіпеля, таксама як і кнігі Я. Калубовіча, былі даволі хутка раскуплены.

Апошнім часам з розных крыніц даведваешся аб выданнях, ініцыятарамі, заснавальнікамі і фундатарамі якіх з'яўляюцца розныя грамадскія арганізацыі, таварыствы і асацыяцыі. Як кажуць, днём з агнём не знойдзеш у Віцебску шэрагу выданняў Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны, Беларускага таварыства архівістаў, міжнароднай арганізацыі беларусістаў. Напэўна, лічыцца, што праваслаўны (?) Віцебск можа абысціся без зборніка «Хрысціянскай думкі», што выдаюцца Беларускай каталіцкай Грамадой, хоць там шмат матэрыялаў датычыць гісторыі і культуры Беларусі. Ды і кнігі, выдадзеныя Беларускай Экзархатам, даводзіцца шукаць і шукаць...

Добразчыліўцы, магчыма, параяць пакарыстацца гэтымі кніжкамі ў бібліятэках. У пэўных выпадках гэта якое-нікакое выйсце. Аднак, па-першае, не ўсе нават вышэйпералічаныя выданні ёсць у наяўнасці і ў дастатковай колькасці ў бібліятэках. Па-другое, надзвычай абмежаваныя тэрміны карыстання кнігай і попыт на такую літаратуру сярод навучэнцаў самых розных устаноў пераконваюць, што гэта не лепшы варыянт. Больш за тое, я ўпэўнены, што такія кнігі будучы педагог ды і ўвогуле больш-менш гістарычна адукаваны чалавек захоча заўсёды трымаць пад рукамі.

Чаму пра ўсё гэта пішу, разумеючы складаны стан нашага кнігадрукавання? Таму што амаль усе названыя мною кнігі сустраю ў кнігарнях Мінска ў даволі неабмежаванай колькасці. Спадзяюся, гэты ліст акажа добрую паслугу розным «кніжным дзялкам», якія спецыялізуюцца на перавозе кніг з аднаго магазіна ў другі. Здаецца, як і ў шэрагу іншых выпадкаў, нашай дзяржаве грошы непатрэбны...

Міхась ЦЫБУЛЬСКИ,
дацэнт педінстытута

г. Віцебск

Рэаліка

У АДНЫМ АФРЫКАНСКІМ ПЛЕМЕНИ...

Вось ужо гэтае двухмоўе! Як у той прымаўцы атрымліваецца: «Кось, кось ды і зауглялі». Наконт таго, што ўсё і на самай справе так адбываецца, шмат прыкладаў прывесці можна. Скажам, Рэспубліканскі інстытут прафесійнай адукацыі задумаў часопіс мець. Жаданне, безумоўна, падтрымкі варта: чаму ж не мець свой «орган» установе, якая павінна садзейнічаць далейшаму дзяржаўнаму станаўленню Беларусі?! І калі з'явіўся ў згаданага інстытута гэты самы часопіс «Майстэрства», «ЛІМ» не прамінуў праінфармаваць чытачоў. Ды і як было не паведаміць, калі ў леташнім пробным нумары мэтаі сваёй новае выданне ставіла «ўслаўленне ўмельства ва ўсіх яго стваральных праявах». Думалася, што часопіс пачне раскажваць пра знакамітых людзей зямлі беларускай, якія ў розных справах гэтага самага ўмельства дасягалі. Думалася і пра тое, што рэдакцыя паклапоціцца і аб тым, каб у новым выданні пераважала беларуская мова.

Але нездарма прамаўляюць: «Не кажы гоп, пакуль не пераскочыць». Днямі з'явіўся

чарговы нумар «Майстэрства», пазначаны ўжо 1994 годам. Ды, прабачайце, ужо не «Майстэрства», а — «Мастэрство». Але, але: спачатку ідзе рускі варыянт назвы, затым — беларускі, хоць раней было наадварот. Якая розніца? Прабачайце, спадароккі, вялікая і істотная! Значыць, рэдакцыя бярэ ўсвядомленую арыенціроўку на рускамоўнасць матэрыялаў.

Пра гэта яскрава гаворыць згаданы нумар. У ім усяго некалькі беларускамоўных матэрыялаў. Два з іх, хоць і важныя — «Асноўныя накірункі перагляду зместу адукацыі пры распрацоўцы вучэбна-плануючай (?) дакументацыі ў адпаведнасці з Часовым пералікам прафесій прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь» і праграма для сярэдніх спецыяльных і прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў «Гісторыя культуры Беларусі» (аўтары Н. Патапенка і А. Перапёлкіна), але, будзем шчырымі, не яны павінны вызначаць змест выдання. Акрамя гэтага, у самым пачатку нумара змешчана яшчэ падборка інфармацыйных матэрыялаў пад рускамоўнай рубрыкай «Колесо обозре-

ния», але і гэтыя публікацыі, як кажуць, надвор'я не робяць.

А ўсё і ўсё астатняе... І вокладкай, і фарматам, і афармленнем — рыхтык былы ўсесаюзны часопіс «Юный техник». Ды і ілюстрацыя на першай старонцы адназначна кажа: далёка, ой як далёка «Майстэрству» да... Беларусі. На здымку — матацыкл і падлі пад ім: «Арнольд Шварценеггер предпочитает «харлей». Нічога не скажаш — «крута!».

І далей у гэтым жа кірунку. Ёсць у часопісе розныя парады, прапануюцца і задачы, якія развіваюць лагічнае мысленне, але абавязкова з экзатычным зместам: «В одном африканском племени всего лишь 800 женщин. Три процента из них носят...». Ёсць і погляд у мінуўшчыну, але зноў жа з адпаведнай падсветкай — «Мечта о «Харлее».

Зрэшты, часопіс як часопіс. І калі б ён выходзіў не ў суверэнай дзяржаве Рэспубліка Беларусь, а дзе-небудзь... А мо гэта ўжо прыцэлка на адноўлены «Северо-Западный край»?

Дз. ІВАК

Уражанні

ПАДАРОЖЖА ДА ЗЯМЛІ

Маленькая дзяўчынка, едучы ў тралейбусе, пахвалілася сваёй маме:

— А я яшчэ адну кніжку па-беларуску прачытала!

Калі ўдумацца — парадаксальны эпізод! Дзяўчынка падаецца як пэўнае дасягненне тое, што яна прачытала кніжку на сваёй роднай мове! Ёсць ж, пакуль мы можам толькі парадавацца за тую дзяўчынку...

— А табе спадабалася? — спытала маці.
— Вельмі.
— Я куплю табе яшчэ.

Цяпер сапраўды ёсць што купіць для беларускіх дзяцей.

Стаяць добра аформленыя казкі, вершы, загадкі (напрыклад, «Загаданачка» У. Мацвееўкі, выдадзеная «Бібліятэкай «Вожыка») і ладная кніга Уладзіміра Ліпскага з проста чароўнымі малюнкамі «Як Бог стварыў свет», напісаная па біблейскіх сюжэтах. Ёсць і перакладная літаратура — малдаўскія і ўсходнія казкі, творы асобных аўтараў.

На пытанне, ці карыстаецца дзіцячая літаратура на беларускай мове попытам, краніцца запэўніла, што карыстаецца і даволі стабільна.

І гэтым можна паверыць, бо фантастычнай аповесці «Трак, або Касмічны чалавечак» Веняліна Выханаў (пераклад з балгарскай Веры Маслоўскай), што выйшла ў выдавецтве «Юнацтва» ў мінулым годзе накладам 12000 асобнікаў, ужо амаль немагчыма знайсці ў кнігарнях.

Венялін Выханаў. «Трак, або Касмічны чалавечак», Мінск, «Юнацтва», 1993 г.

Венялін Выханаў вядомы як пісьменнік і як мастак. Ён сам афармляе свае кнігі. Тут малюнкі іншага мастака (А. Аблажэя), і толькі тэкст аўтарскі. Мова маляўнічая, лёгкая, са светлым гумарам, вобразная.

«Жыў ён (Прафесар) у старэнькім, але вясёлым, пафарбаваным у бела-сіні колер дамку, на ўзлеску, ускрай поля, сярод кветак, на раздоллі».

У фантастычную аповесць, якую лепей азначыць, як фантастычная казка, бо ў ёй дзейнічаюць нашыя старыя казачныя знаёмыя — мядзведзь Мішка, Зайка, Вожык, Пчолка, — уключаныя песні і вершы персанажаў, якія самі сабой запамінаюцца і прыемна аздабляюць сюжэтную канву.

Аповесць займальная і павучальная адначасова. Пазаземны чалавечак Трак знаёміцца з Прафесарам і жыхарамі лесу, а потым новыя прыяцелі ўсе разам адпраўляюцца ў касмічнае падарожжа, дзе толькі шчырае сяброўства і ўзаемадапамога вырашаюць іх.

Імпануе, што кожны герой мае свой адметны характар. Зайка — баязлівы, заўсёды сумняваецца; Мішка — дабрадушны, трохі тугадумны, нішто не можа спалохаць яго, бо ён лічыць сябе моцным; Вожык — разважлівы, любіць усё рабіць няспешна; Пчолка — працаўніца, і, патрабуючы ад іншых такой жа адданасці да працы, часценька бурчыць, гудзіць, «зумкае»: «Я б хацела іх бачыць за працай». Прафесар, як яму і належыць, заўсёды ў акуларах — мудры, ветлівы і трохі мяккацелы; Трак — вясёлы, дзейсны, захапляе ўсіх невычэрпнай энергіяй станоўчых эмоцый. Нават ракета ажывае, яна, ахвяруючы сваёй славай на «Металічнай

планеце», як верны сябар згаджаецца ляцець далей.

Падчас падарожжа кожны герой з уласцівымі толькі яму якасцямі становіцца проста незаменным, кожны выконвае сваю задачу, чым і дарагі ўсяму экіпажу касмічнай ракеты. Так, напрыклад, Мішка, дзякуючы свайму больш спрошчанаму ўспрымання свету, сваёй адказнасці і моцы, вырашае сяброў ад салодкай пасткі «Планеты, на якой няма нічога цікавага».

І, можа, падасца незразумелым, чаму гэты зладжаны, гарманічны экіпаж усё ж такі не дасягнуў мэты свайго падарожжа — роднай планеты Трака ДАС.

Але ці была гэта сапраўдная мэта?

«Не заўсёды, калі некуды кіруешся, прыбываеш якраз туды, — кажа Зайка. — Мы ўжо ляталі на Тракаву планету, а трапілі на Зямлю».

І, мусіць, Зямля — і ёсць тая мэта. Маленькая планета, якую неабходна ўбачыць збоку вачыма касмічных падарожнікаў, вачыма сяброў.

Венялін Выханаў пасмейваецца і дае магчымае дзецям таксама пасмяяцца разам з ім з сур'ёзных і дарослых паняццяў, такіх, як ідэалаклянта, зайздрасць і пляткарства. Яго казка выходзіць любоў да сваёй старонкі і да прыроды — аўтар у забаўляльнай форме прапануе сапраўдную экалагічную задачу.

Добры пераклад В. Маслоўскай захоўвае жывасць і добразчыліваю насмешлівасць аўтарскага стылю.

Сяргей МІНСКЕВІЧ

Беларускі Шлях

Быццам лёс нам прадвызначыў назіраць акаляючы свет сапраўды амаль па Цютчаву «в яго минуты роковыя». Гісторыя, як краевід у вакне звышхуткаснага цягніка, імкліва праносіцца перад вачыма, так што разгледзець больш-менш выразна можна толькі тое, што ўжо далёка ад нас у часе: вызвольнае паўстанне Касцюшкі дзвесце гадоў таму назад, бітва пад Воршай амаль што пяцьсот гадоў... І за шалёным мільгаценнем сучаснасці цяжка разгледзець падзеі, што адбываліся ў нас не так і даўно. Значэнне ж іх для нас зараз, можа быць, больш важнае, чым тыя вялікія, але далёкія ўжо даты. Самая значная з такіх нядаўніх падзей — вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, пяцідзесяцігоддзе якога адзначаецца 3 ліпеня гэтага года.

У рэспубліцы зараз разгортваецца шырокая падрыхтоўка да сустрэчы гэтай вялікай і значнай для ўсіх беларусаў даты. І вялікім,

сапраўдную сваю айчыну — Расію, і імклівае варожае наступленне было спынена, цаною, праўда, непамерна агромністых страт і ахвяр. Цікава, што Сталін зразумеў гэта ўжо ў 41-м годзе, што, дарэчы, сведчыць не столькі аб яго празарліваасці як дзяржаўнага кіраўніка, колькі аб тым, што і сам ён не верыў у сілу і моц гэтага самага «соцыялістычнага отечества» і яго маральна-палітычнага адзінства. І ўжо з канца першага года вайны ўся савецкая прапаганда засяроджваецца на ідэі абароны не «заваў сацыялізму», а традыцыйна рускага «отечества» з усімі яго знешнімі аксесуарамі: залатымі пагонамі, генераламі, палкаводцамі ад Аляксандра Неўскага да Брусілава і нават царквою, гэтым некалі «оплупам для народа». Толькі тая ідэя і змагла мабілізаваць расійскі народ на рашучае і стойкае супраціўленне захопніку; толькі яна і прывяла яго да канчатковага перамогі над нямецкім фашызмам, не без дапамогі, праўда, «заградтрадаў» і цаною страшэнных ахвяр.

Другія ж народы СССР, перш за ўсё Украіны, Беларусі і прыбалтыйскіх рэспублік, якія прынялі на сябе першыя жаклівыя ўдары

ў яго развіцці было тое, што яно ўзнікла не як абарона сацыялістычнага ідэалаў і не як вайна «за Родину і за Сталіна», хоць у тагачаснай моладзі і пэўнай часткі дарослага насельніцтва нейкая вера ў тыя сімвалы яшчэ была. Яно разгарнулася толькі тады, калі народ зразумеў, што прышлыя фашысцкія ўладары намнога страшней сваіх уласных, камуністычных уладароў. Тое выразна адчувалася і на асабістым вопыце. Калі я ўбачыў, напрыклад, як нямецкі салдат на аршанскім базары б'е начышчаным ботам пад зад немаладую беларускую жанчыну, якая ў маткі яму гадзілася па ўзросце, то зразумеў, што цяпер мае месца толькі ў лесе са зброяй у руках. Нават нечалавечыя пакуты палону, неаднаразовыя выпятыкі, якія і самому давалася атрымліваць ад канваіраў, нават масавыя расстрэлы ні ў чым невінаватых людзей не ўразілі мяне тады так, як тая амаль што сімвалічная сцена з салдатам. Гэта была рэакцыя на знявагу чалавечай годнасці майго народа, можа быць, яшчэ добра неўсвядомлены, але востры пратэст абражанай нацыянальнай самасвядомасці. І пазней, ужо будучы ў складзе слаўтай Заслонаўскай

свой час, дарэчы, ён фактычна расправіўся з ёю нямецкімі рукамі ў часе Варшаўскага паўстання. Таму не давяраў ён і беларускім партызанам, тым болей, што вялікая частка Заходняй Беларусі толькі-толькі была далучана да СССР і яшчэ не была, так бы мовіць, добра «савецызавана» органамі ЦК. Выразам такога адкрытага недавер'я было, напрыклад, увядзенне ў партызанскіх атрадах і брыгадах Інстытута камісараў, на пасады якіх прызначаліся звычайна камуністы або правяраныя НКУСам людзі. Існавалі і сумна вядомыя асобы аддзелаў, якія праводзілі свае брудныя карныя аперацыі на мясцовым насельніцтве, выклікаючы ў нас глухое незадавальненне. Прыходзілася і нам, на жаль, удзельнічаць у баях са «сваімі», г. зн., паліцамі, уласцамі і інш. Успрымалі мы іх тады, аднак, толькі як здраднікаў у чыста ваенным сэнсе слова, хоць і ўзнікала часам недаўменнае пытанне, чаму ж іх так многа, гэтых «зраднікаў». Не ўсведамлялася яшчэ цалкам уся трагічнасць такога ненармальнага стану рэчаў. Толькі намнога пазней, пасля публікацыі твораў Алеся Адамовіча і асабліва Васіля Быкава, стала ясна, што гэта сапраўды была і грамадзянская ў пэўным сэнсе вайна, дзе адзін бок свядома нацкоўваў на другі. Разыгрывалася выпрабаваная ленынска-сталінская карта класовай барацьбы, абы толькі не ўзнікла ідэя барацьбы нацыянальна-вызвольнай, не выкрышталізавалася беларуская ідэя як асноўны прынцып гэтай вайны, хоць у Расіі напоўнічу ўжо выкарыстоўвалася руская ідэя, няхай яна так тады яшчэ і не называлася. Баяліся, каб не паўтарылася тое, што разгортвалася на Украіне і ў прыбалтыйскіх рэспубліках. У той жа час не хацелася прызнаваць фактычную грамадзянскую вайну аж на трыццатым годзе пасля «перамаганоснага Кастрычніка», калі згодна сталінскай канстытуцыі к 1936 году асновы сацыялізму былі быццам бы пабудаваны. Усім гэтым і тлумачыцца тая доўгая і непрыгожая валтузня, што вялася ўвесь час вакол партызанскай тэмы ў друку і літаратуры. З аднаго боку, нафта не падабалася і была небяспэчнай трактоўка партызанскага руху як руху нацыянальна-вызвольнага і яго імкнуліся паказваць як «усенародную дапамогу» партыі і органам НКУС у барацьбе супраць «зраднікаў»; з другога боку, узнікала небяспэчнае пытанне, адкуль і чаму ўзлялося столькі «зраднікаў»...

Непрыгожая валтузня вакол ацэнкі Беларускага Супраціўлення працягваецца і зараз. Было ўжо паказана, якая палітычная спекуляцыя праводзіцца сёння пракамуністычнымі сіламі на гэтай трагічнай тэме. Але і з процілеглага боку, на вялікі жаль, можна сустрэць часам ацэнку гэтага супраціўлення, амаль поўнасю супадаючую з ацэнкамі, што даваліся яму нямецка-фашысцкімі акупантамі. Так, напрыклад, трактуецца і ацэньваецца беларуская партызанская вайна на старонках у цэлым сур'ёзнай і вельмі цікавай кнігі Е. Туронка «Беларусь пад нямецкай акупацыяй» (Менск, «Беларусь», 1993). Парадаксальна, што ацэнка гэтай цалкам адпавядае таму, як хацелі б бачыць і трактаваць партызан і пракамуністычныя гісторыкі. Партызаншчына, згодна Е. Туронку, сапраўды была вынікам арганізацыйнай дзейнасці камуністычнай партыі і ў яе шэрагах былі адны толькі камуністы, камсамольцы ды юрэй. Беларусы ж, аказваецца, толькі і рабілі, што хаваліся ад немцаў і партызан. Што й казаць, не вельмі прывабны вобраз беларускага народа атрымліваецца ў шаноўнага Е. Туронка. Такі вобраз упунае можа задавоць цяперашняе кіраўніцтва рэспублікі, якое і хоча «вярнуць» Беларусь Расіі — якасці паведа альбо губерні менавіта на той падставе, што беларускі народ, маўляў, вельмі ўжо мяккі, талерантны, рахманы, не мае нацыянальнай самасвядомасці і такі ўжо нікчэмны, што ўвогуле «без Расіі не можаць». Задаволю бы такі вобраз і здрадливаю нашу рускамоўную інтэлігенцыю, якая, ядучы беларускі хлеб і гаворачы пра тыя ж якасці беларускага народа, не хавае пры гэтым пагардлівай ухмылкі...

Колькі ўжо разоў пісалася і гаварылася пра тое, быццам мы, беларусы, сябе не паважаем, не ведаем і не шануем сваёй мінуўшчыны, што нас увогуле ператварылі ў цёмных, беспамятных бязліўцаў-манкуртаў. Спатрэбілася амаль што герачыны высілі сумленых беларускіх гісторыкаў, каб напаміць, што нашы продкі адбілі некалі ля цяперашняга Койданава навалу пераможных манголаў, якія паставілі перад гэтым на калені Кіеўскую Русь; што быў у нас Грунвальд дзе нашы прашчурны канчаткова зламалі хрыбет слаўтаму тэўтонскаму ордэну (пра гэта з захваленнем пісаў нават вялікі ангельскі гісторык А. Тойнбі ў сваёй вядомай кнізе «Спасціжэнне гісторыі»); што былі яны, нашы прашчурны, з Альгердам і пад самай Масквой. А цяпер вось даводзіцца нагадваць пра зусім недалёкае мінулае, калі мы не раз паказалі, што вартыя сваіх далёкіх продкаў, распачынаючы наша Беларускае Супраціўленне, якім можна было б сапраўднаму ганарыцца. Гэта прызнана было,

(Працяг на стар. 12)

Мікалай КРУКОЎСКИ, доктар філасофскіх навук

«ПАРТЫЗАНЫ, ПАРТЫЗАНЫ — БЕЛАРУСКІЯ СЫНЫ...»

УРОКІ БЕЛАРУСКАГА СУПРАЦІЎЛЕННЯ

недаравальным грахам было б неяк прынізіць яе значэнне, бо занадта дарагою цаною было заплачана за тую перамогу: кожным чацвёртым нашым суайчыннікам. І кожнага з іх яшчэ памятаюць іх дзеці і ўнукі. Але да радасці перамогі і чыстага, светлага смутку па загінуўшых пачынае прымешвацца прыкрае адчуванне таго, што на гэтай вялікай даце нехта спрабуе здзейсніць нячыстыя, цёмныя палітычныя спекуляцыі. Можна тое было выразна бачыць ужо на нядаўнім святкаванні Дня Перамогі ў нас у Менску, калі на плошчы ля Вечнага агню не відно было амаль што ніводнага беларускага дзяржаўнага сцяга за мноствам зялёна-чырвоных сцягоў камуністычнай БССР, і калі перад калонай Беларускага народнага фронту, упрыгожанай менавіта нашымі бел-чырвона-белымі штандарамі, быццам з-пад зямлі, зусім як у мінулыя часы, вырас ланцуг амонаўцаў з гумовымі палкамі па-за спіной...

Зрэшты, брудная палітыканская гульня з тымі святымі для кожнага беларуса датамі праводзіцца ў нас даўно. На кожнае, напрыклад, такое святкаванне, нават з прычыны вызвалення таго ці іншага асобнага беларускага горада ці мястэчка, арганізатарамі заўсёды запрашаліся шматлікія ваенныя госці з Расіі і госці пераважна высокіх чыноў. Гасцей, зразумела, трэба запрашаць, тым болей што сапраўды ўсе мы разам ваявалі, — але ж і вызвалення дабіваліся разам. Тут жа яны трактаваліся выключна як адзіныя нашы збавіцелі і вызвалальнікі. Само нават слова «вызваленне» ўжывалася пераважна ў такім яго сэнсе, тым болей што ў расійскім яго перакладзе гэты сэнс выступае яшчэ больш выразна. У тым жа сэнсе ўвогуле падавалі нам гісторыю Вялікай Айчыннай вайны, як яна афіцыйна заўсёды звалася. Згодна гэтай гісторыі, як аказваецца, мы і тады ўжо «не маглі без Расіі».

Бясспрэчна, што вялікі рускі народ адыраў вырашальную ролю ў той сапраўды вялікай і страшнай вайне. Але бясспрэчна, што і іншыя народы былога Саюза таксама прымалі ў ёй самы актыўны ўдзел, хоць ён, той удзел, меў свае асаблівасці. Справа ў тым, што ў Савецкім Саюзе як адзінай дзяржаве амаль што зусім не існавала таго ўнутранага маральна-палітычнага адзінства, пра якое пастаянна дзяўбла савецкаму народу партыйная прапаганда. Яно было, можа, толькі ў моладзі, ды й то ў кніжна-романтычнай форме. І савецкі народ сам не быў чымсьці адзіным і цэласным. Таму як «соцыялістычнае отечество» Савецкі Саюз разваліўся, быццам картачны домік, у першыя ж дні вайны, горкапамятныя дні страшэннага хаосу, панікі і ганебных уцёкаў ледзьве не да самае Масквы. І толькі там, пад Масквою, нямецкая армія наткнулася на цвёрды падмурок таго картачнага доміка, падмурок, ролю якога адыграла нацыянальна-руская ідэя. Салдат стаў абараняць

магутнай ваеннай машыны гітлераўцаў, будучы па сутнасці пакінутымі Расіяй на волю лёсу, былі змушаны весці сябе па-рознаму ў залежнасці ад сацыяльных і геапалітычных абставін і ступені развіцця ўласнай нацыянальнай самасвядомасці. Па-свойму перажывала вайну Прыбалтыка, па-свойму Украіна. Па-свойму ж удзельнічала ў барацьбе і Беларусь, хоць менавіта пра ролю Беларусі ў гэтай барацьбе аж да гэтага часу існуюць дыяметральныя рэзервы атрымліваюць за сабою каля 60 працэнтаў тэрыторыі рэспублікі. Акупанты адчувалі сябе спакойна і меркаванні. Агульнапрынятым фактам, аднак, застаецца тое, што на Беларусі тады разгарнулася нечуванна па сваіх маштабах супраціўленне, перад якім меркне слава нават французскага Resistance. Трохсотсямідзесяцітысячная партызанская армія з чатырохсоттысячным рэзервам утрымлівала за сабою каля 60 працэнтаў тэрыторыі рэспублікі. Акупанты адчувалі сябе спакойна толькі ў гарадах і ўздоўж важнейшых камунікацыйных шляхоў. Больш таго, амаль што поўная дэзарганізацыя тылу нямецкіх войск і такія, напрыклад, важныя ў стратэгічных адносінах аперацыі, як слаўная рэйкавая вайна, намнога аблегчылі дзеянні Савецкай Арміі па правядзенні аперацыі «Баграціён», ды і ўвогуле расчысцілі дарогу на Германію, бо за Беларуссю гэтак жа актыўна дзейнічала польская Армія Краёва. Беларусь у многім выздольна сабе сама і параўнаць яе ў гэтых адносінах можна было б толькі, магчыма, з Югаславіяй. Таму гаворачы пра вызваленне Беларусі, трэба ўкладаць у гэтае слова менавіта азначаны тут сэнс.

Тым не менш, агульная ацэнка беларускага супраціўлення афіцыйнай савецкай гісторыяграфіяй была дваістая. З аднаго боку, прызнаючы яго агромністасць і эфектыўнасць, яна ўсяляк выхваляла арганізацыйную ролю кампартыі ў справе стварэння таго супраціўлення. З другога ж боку, і пераважна ўжо ў неафіцыйных выказваннях афіцыйных партыйных асоб, свядарджалася, што роля партызанскага руху на Беларусі была «сильно преувеличенной». Такого меркавання трымаўся, напрыклад, сакратар ЦК КПБ А. Кузьмін. І ў першым і ў другім выпадку праўды тут было мала. Камуністычная партыя сапраўды прымала рашэнні аб арганізацыі партызанскага руху на акупаваных немцамі тэрыторыях і спецыяльна пакідала там сваіх людзей ужо ў 41-м годзе. Але, як прызнаюць і афіцыйныя камуністычныя крыніцы, не ўсе створаныя згодна гэтым рашэнням атрады і групы змаглі выканаць паставлены перад імі задачы: многія з іх не пакінулі нават следу ў архіўных матэрыялах. Толькі з 42-га года пачынае расці партызанскі рух, дасягнуўшы вышэйшага свайго ўзроўню ў 1943 годзе і прыняўшы сапраўды ўсенародны характар.

Прычынай такой дваістасці ў ацэнцы Беларускага Супраціўлення і такога запалнення

брыгады, прыходзілася не адзін раз чуць ад сяброў па зброі, што і яны перажылі нешта падобнае. Гэта было ўсеагульным пануццём і таму можна ўпэўна справядліва сцвярджаць, што Беларускае Супраціўленне было сапраўды ўсенародным і менавіта нацыянальна-вызвольным рухам, які ўзнік пераважна знізу і да якога ўжо пазней далучылася супрацоўніцтва, а пасля і агульнае ваеннае кіраўніцтва з Масквы. Што гэта было несумненна так, даказвае, зрэшты, ганебная гісторыя з партыйнай крытыкай рамана А. Фадзеева «Маладая гвардыя», які я раз пагэтам вельмі не спадабаўся Сталіну і які пад яго прымусам быў перапісаны пісьменнікам амаль што занава, каб толькі паказаць «кіруючую ролю партыі». Менавіта ж пасля вайны гісторыю партызанскага руху на Беларусі кінуліся пісаць такія не меўшыя з ім нічога агульнага асобы, як злавеснай памыці кіраўнік МДБ БССР Цанава. Баяліся, каб не атрымаў гэты рух нявыгадную для Масквы і ЦК КПСС інтэрпрэтацыю, каб не ўздумаў хто трактаваць яго як нацыянальна-вызвольны рух, якім ён на самай справе быў.

Характэрна, што той жа Сталін вельмі насцярожана адносіўся да партызанскага руху на Беларусі і яўна яму не давяраў. Яшчэ будучы ў складзе брыгады, мне здавалася, напрыклад, дзіўным, чаму нас так дрэнна забяспечвалі зброяй, боепрыпасамі, медыкаментамі. Тол прыходзілася са страшэннай рызыкай (трымаючы іх над агнём!) выплаўляць з кінутых Чырвонай Арміяй артылерыйскіх снарадаў, зброя была пераважна такога ж паходжання, знойдзеная дзе-небудзь у лесе на месцы колішніх баёў. Аўтамат ППШ, які к 43-му году быў шырока распаўсюджаны ў Савецкай Арміі, у нас да самага канца вайны быў рэдкасцю і яго трэба было яшчэ заслужыць. Не прысвойваліся сярэднім каманднаму саставу брыгад афіцёрскія званні, так што я, напрыклад, стаўшы пасля цяжкага ранення інвалідам вайны, атрымліваў пенсію як шараговец. Абыходзілі, ўрэшце, і з узнагародамі, абмяжоўваючыся ў большасці выпадкаў медалём «Партызану Айчыннай вайны», хоць ваявалі мы ў цэлым нядрэнна. Усё гэта здавалася нам вельмі дзіўным, бо добра зразумела было, наколькі выгадна ў стратэгічных адносінах было для Чырвонай Арміі мець у тыле ворага вялікую і добра ўзброеную партызанскую армію. Але менавіта гэтага Сталін і асцерагаўся...

Сталін баяўся, што на тэрыторыі Беларусі ўтварылася трохсоттысячная народная армія, якая ўзнікла не па яго непасрэднаму загаду і якая ўвогуле магла выйсці з-пад яго пільнага кантролю. Ён ведаў, што далей на Заход і польскія ляхы хадзіла і актыўна дзейнічала такая ж партызанская польская Армія Краёва, падначаленая ўжо не яму, а Лондану, і настроеная зусім не на камуністычны лад. У

ПРАПАНУЕЦЦА
ІНТЭЛЕКТУАЛАМ

У Віцебску выйшаў чарговы, 4-ы нумар навуковага часопіса «Дыялог». Карнавал-Хранатол». У ім змешчаны артыкул французскага філалага Ю. Крысцевай «Бахцін, слова, дыялог і рамана» і аўчыннага вучонага М. Скалона «Раман Я. Замыціна «Мя» ў зоне кантакту з М. Бахціным». У рубрыцы «Архіўныя росшукі» друкуецца перапіска выдатнай рускай піяністкі М. Юдзінай з вышэйзгаданым вучоным. У шырокім коле філасофскіх праблем, што хваліліся М. Бахціна, пэўнае месца займаў віталізм. У рубрыцы «Тэма для раздумяў» прапануецца аглядаць артыкул, а таксама артыкулы М. Лоскага і А. Дзімідава па гэтай праблеме. Чытач пазнаёміцца таксама з апавяданнем А. Цвяткавай «Лясныя вучоныя», рэцэнзіяй віцебскіх вучоных на зборніку навуковых прац, прысвечаных філасофскай спадчыне М. Бахціна.

Ю. ІВАНОЎСКИ

НАВЕДАЛІ
ГЛЫБІНКУ

Своасаблівы творчы дэсант высадзілі ў Шаркоўшчынскі раён члены наваполацкага літаб'яднання «Крыніца», якім кіруе пэтар Навум Гальперовіч. Пра духоўнае адраджэнне, сучасную беларускую літаратуру яны вялі гаворку з вучнямі і настаўнікамі школ райцэнтра, вёскі Германавічы. Гасці наведлі таксама музей Язэпа Драздовіча, мелі сустрэчу з членамі мясцовага літаб'яднання пры раённай газеце «Кліч Радзімы».

Р. ВЕЖКАВЕЦ

У час сустрэчы.
Фота Р. РУСЕЦКАГА

ПУШКІНСКАЕ
СВЯТА

У якім раз прайшло ў Магілёве. Пачалося яно з усладання кветка да помніка вялікаму пэтару. Потым выступілі мясцовыя літаратары — сакратар абласнога аддзялення СП Беларусі І. Анчкін, Г. Сайко, М. Емяльянаў, В. Вераб'ева, Л. Марцэль, Э. Мядзведскі, А. Баль. Гучалі вершы, песні, сваё майстэрства дэманстравалі танцоры.

І. ГАЛІНОЎСКИ

«Я РОДАМ
З БУДЗІШЧАЎ»

Так называецца зборнік паэзіі Васіля Карпечанкі, які выйшаў у Магілёве. Кніга выдадзена коштам самога аўтара — былога настаўніка беларускай мовы і літаратуры Рэчкаўскай сярэдняй школы Магілёўскага раёна, а цяпер пенсіянера. У кнігу ўвайшлі ваенныя замалёўкі (В. Карпечанка — удзельнік вайны), вершы пра родную Беларусь і яе чарнобыльскую бяду.

І. АНОШКІН

«ЧАСОПІС»
З БЕЛАСТОКА

У чарговым, шостым нумары «Часопіса», як звычайна, шэраг матэрыялаў, што ўзнаўляюць розныя моманты культурнага і грамадскага жыцця. Змешчана багатая інфармацыя, у тым ліку і вытрымкі з некалькіх лімаўскіх публікацый. М. Сахарэвіч («Старадаўняя Літоўская Пагоні...») знаёміць з жыццём вернікаў Бранска, што непадалёк ад Бельска. Разважае аб паэзіі дзельца Н. Артымовіч. Апублікаваны вершы для дзяцей А. Канпелькі. Ёсць падборка гумару. На апошняй вокладцы часопіса па традыцыі «Хроніка мясцовасці». Гэтым разам М. Сахарэвіч расказвае пра вёску Рогоўка, адным з самых старадаўніх населеных пунктаў Беласточчыны.

У «ЛіМе» за шостае мая было апублікавана інтэрв'ю з народным пісьменнікам Беларусі Іванам Шамякіным пад загалоўкам «На востры час». У разважаных ёсць думкі, якія заслугоўваюць увагі. Напрыклад, ягоны пастулат, што «асновы сацыяльнага ладу дзёсці падгнілі...» Праўда, Іван Пятровіч назваў толькі вынік, але не крануў прычын, чаму «падгнілі». Хай даруе шануюны народны пэтар ментарства, але паспрабуем высветліць прычыны. Сацыяльны лад, які гвалтоўна ўводзіўся большавікамі на адной шостай частцы свету, не меў пад сабою ніякіх асноў: ён грунтаваўся на міфах. А тыя, хто ствараў міфчыны сацыяльныя праграмы, былі, па дасціпным выказванні Дастаўскага, «або казачнікі, або фантазёры, або дзівакі, якія абсалютна нічога не разумелі ў натуральных навуках і ў той дзёнаватай жывёле, якая называецца чалавек». Арыстоцель, заснавальнік матэрыялістычнай псіхалогіі, зрабіў выснову, што «прагавітасць людзей бязмежная, і ў задавальненні гэтай прагавітасці праходзіць жыццё большасці людзей». Калі народны пісьменнік абуралася несусветнымі праявамі карупцыі і зладзейства ў нашай рэспубліцы, то іх карані трэба шукаць менавіта ў чалавечай прыродзе. Дарэмна Іван Пятровіч імкнецца даказаць, што вытокі гэтага зла ў сучаснасці: «Ну, дапусцім, і пры камуністах кралі, але ж не ў такіх маштабах. Цяпер жа шляхам карупцыі, прысваення раскрадаюцца багацці, можа, у дзёсяткі працэнтаў нацыянальнага даходу». Вядома, з гэтым нельга не пагадзіцца. Але ж карупцыя існавала і раней у дзяржаўных структурах і не ў меншых маштабах, толькі карпаратыўныя ўладныя структуры пільна сачылі за тым, каб праявы карупцыі не сталі, барані божа, вядомыя народу. Карупцыянеру «лячылі» па-свойму, па-партыйнаму: вымовамі, строгімі вымовамі, перастаноўкамі па гарызанталі, але не крымінальным кодэксам, спагадліва ўлічваючы «былыя заслугі перад партыяй». Успомнім карупцыянеру сярод крамлёўскай эліты і рэгіянальных партбосаў Шчолакава, Рашыдава, карумпаванасць зяця Брэжнева ды іншых прадстаўнікоў «гонару і сумлення эпохі». А крэзавіскія багацці апошняга сакратара Вярхоўнага Савета былога СССР Менташавілі: больш за сотню кілаграмаў золата ў злітках, паўпуда брыльянтаў, замежная валюта, унікальныя карціны, залатыя рэчы, нарабаваныя ў музеях, — усё гэта ўкрадзена ў народа і знойдзена на лешчыні ў монстра-карупцыянера. Гэта толькі нязначная частка карупцыйнага айсберга.

Паняцце «карупцыя» інтэрпрэтуецца ў слоўніку замежных слоў як подкуп, прадаж-

насьць грамадскіх і палітычных дзёячаў, службовыя асобы. Скажам шчыра, што сённяшнія службовыя асобы, дзяржаўныя дзёячы набылі «навыкі» несумленнасці яшчэ пры таталітарнай сістэме і сядзяць зараз пры ўладзе, перафарбаваўшыся пад «дэмакратыю», пры гэтым дружна вінавацячы ва ўсім дэмакратыю. Каб ліквідаваць з'яву, трэба ліквідаваць вытокі: гэтыя вытокі якраз знаходзяцца ў структурах выканаўчай і заканадаўчай улады. Без замены старых чыноўнікаў вышэйшага зьяна новымі, маладымі, якія не заплялі свайго сумлення, карупцыі не выкаранім. Аднак народны пісьменнік выступае супраць замены ўладных структураў: «Я не магу падтрымаць тых, хто зараз патрабуе: Вярхоўны Савет — у адстаўку, урад — у адстаўку. А з кім застанёмся, хто будзе кіраваць дзяржавай? Якраз гэтага патрабуе апазіцыя». Паспрабуем развясць сумненні акадэміка. У свой час генерал Макнамара, будучы вярхоўным камісарам амерыканскай адміністрацыі ў акупаванай Японіі, вызваліў ад займаемых пасадаў некалькі тысяч высокапастаўленых старых чыноўнікаў, замяніўшы іх маладымі. Прэзідэнт ЗША ўстрыжваўся і запытаў у Макнамары, з кім той будзе працаваць. Макнамара адказаў: новы лад павінен будаваць новыя людзі, старыя чыноўнікі будуць толькі соваць палкі ў колы новай адміністрацыі. Макнамара не памыліўся: за шэсьць месяцаў была распрацавана і прынята новая канстытуцыя Японіі, за тры гады Японія дасягнула даваеннага ўзроўню ў эканоміцы, хаця ў час вайны яна страціла семдзёсят працэнтаў эканамічнага патэнцыялу.

У сваіх разважаных Іван Шамякін робіць выснову: «Я вам павінен сказаць: сапраўдных лідэраў, на вялікі жаль, у нас няма». У некаторай ступені народны пісьменнік мае рацыю: сярод сённяшніх уладных структур і парламенцкай большасці такіх лідэраў сапраўды няма. Аднак трэба зазначыць, што лідэры праяўляюць свае арганізатарскія здольнасці ва ўладных структурах. Наш заскарузлы ўрад і кансерватыўна-рэакцыйная парламенцкая большасць ствараюць штучныя бар'еры на шляху выяўлення патэнцыяльных здольнасцей маладых, перспектывіных навукоўцаў і палітыкаў. Лідэры пры спрыяльных умовах паяўляюцца нечакана і непрадбачліва: прыкладам таму Вацлаў Гавел у Чэхіі і Лех Валенса ў Польшчы.

Наконт лідэрства ў развагах Івана Шамякіна мы бачым яўны парадокс. Вось канкрэтны прыклад: «Вячаслаў Кебіч — палітык вопытны, ён прайшоў вялікую школу кіравання гаспадаркай, быў жа дырэктарам завада, сакратаром гаркома, доўгі час працаваў у Дзяржплане

СССР і БССР. Чалавек ён дзёлавы, актыўны. Такіх кіраўнікоў няма. Іх трэба крытыкаваць, але трэба і цаніць».

Я падтрымліваю ідэю Кебіча аб эканамічнай сувязі з Расіяй...»

«Віва ля комунізі», як казалі ў свой час французы. Гэтыя пасажы — яскравы ўзорчык лісліваасці, падхалімажу і сервільнасці, як у «слаўных часах» таталітарызму. Аднак тут штосці не стыкуюцца думкі народнага пісьменніка адносна лідэрства: вышэй ён казаў, што ў нас няма лідэра, а тут гэты лідэр, гэты герой! Так шпарка «рухае эканоміку РБ наперад», што хутка і Запад дагонім! Праўда, па пэўных прычынах слова «лідэр» тут не ўжываецца. Чытаючы хвалебныя дыфірамбы ў адрас прэм'ера, міхволі думаеш, што акадэмік самаахвотна ці па рэкамендацыі сваіх былых црковіскіх «аднадумцаў» запісаўся ў хаўрус агітацыйна-прапагандыскай каманды прэзідэнта на пасаду будучага прэзідэнта.

Але тут трэба аддаць належнае пісьменніку за тое, што ён паказаў свой сапраўдны твар, без маскі, застаючыся верным сваім ідэалам: «на-веки вместе!» Адначасова выступіў супраць «Звароту» пісьменніцкага з'езда ў якасці апазіцыянера. Мяркуюць самі: з'езд аднадушна (за выключэннем трох) галасуе супраць магчымай страты суверэнітэту і падкрэслівае, што «не можа быць прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь і той, хто не ведае нават мовы свайго народа», а Іван Пятровіч...

Нельга згадзіцца з ім і адносна таго, што «эканамічны саюз не можа ўдарыць па суверэнітэту», у прыклад прыводзяцца краіны Заходняй Еўропы і Японіі. Напэчым, што інтэграцыя ў рамках ЕЭС і г. зв. «эканамічны саюз», за які сэрцам і душою Шамякін, — непараўнальныя. Заходнія дзяржавы ў ЕЭС ніколі не страціць свае родныя мовы, свае культуры і свае гістарычныя спадчыны, якія ствараюць падмурак нацыянальнай дзяржавы.

Кранаючыся сучаснасці, народны пісьменнік скептычна ставіцца да руху нацыянальнага адраджэння: «Думаю, што зараз менш робяць, чым мы рабілі». Робяць, шануюны! Ды яшчэ як робяць шчырыя прыхільнікі беларусчыны, нягледзячы на патакі бруду і дэзінфармацыі, што льюцца на іх са старонак большавіцкай, неабольшавіцкай і зубатаўскай перыёдыкі, да якой часам далучаюцца кішчаныя саўмінаўскае радыё і тэлебачанне. Але ў нацыянальна-адраджэнскім хоры не чуваць штосці голасу паважанага Івана Пятровіча... У чым прычына?

Васіль СОКАЛ

Часопісы ў траўні

ЗЯМНОЕ І ЗЯМЛЯ ПАЯДНАНЫ

прыслухоўвацца, а трэба будзе толькі ўспяваць — да аўтастрады, да аўтобуса і далей, далей па абазнаным крузе...»

«Зямному ад зямлі няма волі...» У пэўнай ступені афорыстычна прамоўлена. А калі падумаць, дык і на самай справе зямное і зямля — заўсёды паяднаныя. І калі сувязь гэтая не парушаецца, тады і запануюць спакой, згода, а ў жыцці не адбываецца нічога, што само сабой пярэчыць яго зямной існасці. Пра гэтую павязь цудоўна сказаў у адным са сваіх новых вершаў В. Зуёнак:

Калі ўжо апраўдваць сваю прысутнасць
На гэтым свеце не змагу нічым:
Ні песняй, ні каханнем, — хоць на суткі
Я ў Бога ўкраду ад жыцця ключы.

Ён не пакрыўдзіцца, ён зразумее, пэўна, —
Я не таму, каб ратавацца, — не:
Мне трэба толькі там пабыць — у спеўнай,
Прынашкай — не прымацкай — старане.

Я столькі ўзяў і з той зямлі, і з неба,
Што трэба мне, каб не параніць іх,
Вярнуць усё: аддаць назад ім трэба
Маё дыханне, памяць, зрок і слых...

Паэтычная нізка В. Зуёнка і апавяданне А. Жука змешчаны ў майскай кніжцы часопіса «Полымя». І тут жа «апавесць пра Калінак ды Каласкоў, якія гаруюць і жартуюць» У. Ліпскага пад назвай «Аўцокоўцы». Чытаючы наведы, невялікія замалёўкі, дыялогі, пабудаваныя на дакументальнай аснове, міхволі згадваюць «нікнебайдунцаў» Я. Брыля. Не кажучы ўжо пра знакамітых габраўцаў. Хаця, дык аўцокоўцы ў дасціпнасці часам могуць з ім і паспаборнічаць. Яны ўпэўнены: «Смех не арэх — зуб не лупіць. Пасмяяцца — не пакалечыць». Гэтак лічыць і сам аўтар, нездарма гэтую прымаўку прыводзіць у невялікай прадмоўцы. Ну, а аўцокоўцы... Аўцокоўцы, як кажучы, самі за сябе гавораць. Так і хочацца прывесці хоць колькі замалёвак. Скажам, гэтую, «Запрашэнне называецца»:

«Ходзіць аўцок па вёсцы, запрашае на вяселле. Усіх папярэджвае:

— Нічога не бярыце з сабой. Толькі бутэльку гарэлкі і сто рублёў...» (Грошай, безумоўна, яшчэ тых, што вагу мелі. — М. А.)

І яшчэ да прыкладу пра касця і ўдаву:
«Наняла ўдава чалавека скасіць сенажаць.
Той касіў, касіў дай заначаваў у яе, бо цёмна было ісці ў сваю вёску.

Раніцой аўцокоўка кажа:
— Мусіць, дзядзька, маніць, што вы няжана-ты... Вельмі ж добра касіць... Можна, й заўтра прыдзіце, калі не заняты?»

Вось вам і аўцокоўцы! Дальбог жа, пасля гэтага падумаеш: навошта ж нам гумар прывазны? Можна, навучымся ўсё ж свой уласны шанаваць? І ашадна ставіцца да яго, як гэта робіць У. Ліпскі, даючы дарогу аўцокоўцам.

У раздзеле «3 літаратурнай спадчыны» «Полымя» друкуе драматызаванае апавяданне У. Дубоўкі «Salus roguli...» (падрыхтоўка да друку і публікацыя Р. Юрчанкі, артыкул «Замест пасляслоўя». Твор гэты цікавы тым, што У. Дубоўка расказвае аб стасунках украінскага Кабзара з літаратарамі Я. Баршчэўскім, Р. Друцім-Падбярэцкім, кампазітарам С. Манюшкам... Згаданыя асобы, як вядома, працавалі на сумежжы двух нацыянальных культур — беларускай і польскай. Але наконт гэтага ў Дубоўкі куды больш прычынавая пацыя, нездарма ў падзагалоўку значыцца «Пра сустрэчы Т. Г. (так у арыгінале. — М. А.) Шаўчэнка з беларусамі». Як кажучы, хоць нам прыбядняцца. Што да зместу «драматызаванага апавядання», дык важна, што ў ім моцная дакументальная аснова. Пра гэта, дарэчы, у прадмове згадвае і сам У. Дубоўка: «Выказванні ўсіх дзёячых асоб — не плод фантазіі аўтара. Усе яны ўзяты з адпаведных матэрыялаў таго часу». Дый варта пагадзіцца з В. Рагойшам: «Прытрымліваючыся строгай дакументальнасці, У. Дубоўка не выходзіць за межы вядомых фактаў у дачыненні да гістарычных асоб. Аднак і таго, што можна пацэпнуць з гістарычных крыніц (мемуараў, тагачаснай перыёдыкі, спецыяльных даследаванняў і г. д.), аказалася зусім дастатковым для трох карцін драматызаванага апавядання».

Вішнем!

ЖЫВАПІС СЛОВАМ

Віктару КАРАМАЗАВУ — 60

У параўнанні з іншымі, на сённяшні дзень знакамітыя нашымі празаікамі, Віктар Кармазаў са сваёй першай кнігай «Падранак» крыху запазніўся. Яна выйшла, калі аўтару поўнілася трыццаць чатыры гады. Але ці так гэта важна, калі пачаць? Куды важней, што і як сказаць. А згаданая запозненасць дэбюту (хоць першае апавяданне Віктар Філімонавіч апублікаваў яшчэ за дзесяць гадоў да гэтага, у 1958 годзе) у невялікай ступені тлумачыцца тым, што В. Кармазаў, у адрозненне ад многіх сваіх аднагодкаў-літаратараў, пасля заканчэння аддзялення журналістыкі філфака БДУ ў сталіцы не затрымаўся. У родным Чэрыкаве працаваў адказным сакратаром мясцовай газеты, пасля — у крыўскай раённай уласным карэспандэнтам абласной «Магілёўскай праўды». І толькі ў 1964 годзе ўладкаваўся ў рэдакцыю рэспубліканскай газеты «Звезда».

Галоўнае ж тое, што першая яго кніга прагучала, стала па сутнасці з'явай у тагачаснай маладой літаратуры. Яна ўражвала найперш багаццем жыццёвых назіранняў пісьменніка. З жыцця прыйшлі і героі наступных кніг В. Кармазава «Па талым снезе» (1973), «Спіраль» (1974) і, вядома ж, зборніка нарысаў «Вясёлка сярод зімы» (1978). А яшчэ, на што не толькі крытыка, а і чытачы не маглі не звярнуць увагі, дык гэта ўменне пісьменніка жывапісаць словам. Яно найперш выяўляецца тады, калі В. Кармазаў раскрывае душэўны стан герояў. Найчасцей праз пайданасць з прыродай. Яна ў творах пісьменніка таксама з'яўляецца як бы адным з герояў — жыве там, дыхае, нават, можна сказаць, перажывае, бо частка ўсяго жывога...

Найбольш яскрава знітаванасць чалавека з наваколлем,

з прыродай раскрыты ў рамане «Пшча» (1979). Так і хочацца параўнаць гэты твор з «Рускім лесам» Л. Лянова. Гэта таксама раман пра лес, беларускі лес. Але гэта і раман пра людзей, чый лёс звязаны з лесам. Пра ляснічага Валожку, дырэктара лясгаса Зімаўца. Ды і проста пра цудоўную жанчыну, але таксама чалавека нялёгкага лёсу Насцю. А нарэшце «Пшча» — сама песня Бацькаўшчыне. І сваю любоў да Беларусі пісьменнік прамаўляе нягучна, але шчыра, лірычна ды праўдзіва.

Гэтая любасць да прыроды падказала В. Кармазаву і аповесць-эсэ пра славутага жывапісца В. Бялыніцкага-Бірулю «Крыж на зямлі і поўня ў небе». У творы ажываюць пэўныя моманты біяграфіі аднаго з выдатнейшых мастакоў. Але аўтар не столькі прытрымліваецца храналагічнай паслядоўнасці ў адлюстраванні падзей, колькі заглябляецца ва ўнутраны свет свайго героя.

Не забывае пісьменнік і пра «малую прозу», з якой пачынаў свой творчы шлях. А што В. Кармазаў адзін з самых выдатных нашых апавядальнікаў, сумявацца не даводзіцца. Дастаткова перачытаць хоць бы яго апавяданне «Дзяльба кабанчыка». Дальбог жа, яго можна смела ўключыць у самую аўтарытэтную і патрабавальна складзеную анталогію апавяданняў. І не толькі беларускага...

Відочны набыткі В. Кармазава і ў галіне мемуарыстыкі. Тут найбольш вылучаюцца ўспаміны пра Аляксея Пысіна і Міхася Стральцова — сплаў дакументальнасці і высокай мастацкасці. Па-мастацку дасканала напісаны і згадкі пра У. Караткевіча. А поруч — уваходзіць у неабсяжны свет Максіма Гарэцка-

га, што пачынаюцца з вёскі Малая Багацькаўка... Усё гэта толькі частка кнігі «Проста ўспомні я цябе...», за якую Віктар Філімонавіч атрымаў Дзяржаўную прэмію Беларусі.

Апошнім часам, у прыватнасці, на старонках часопіса «Нёман», В. Кармазаў плённа выступае ў галіне публіцыстыкі, спалучаючы ў сваёй асобе пісьменніка і грамадзяніна, які востра рэагуе на працэсы, што адбываюцца ў нашым грамадстве.

Урэшце, і ў кінамаграфіе В. Кармазаў не чужы чалавек. Усё напісанае пісьменнікам і не згадаеш, бадай. Ды ёсць, аднак, патрэба сказаць яшчэ пра яго раман «Бежанцы», у якім закрэпаецца слаба даследаваны нашай літаратурай пласт ваеннай рэчаіснасці. Ды каб жа толькі ваеннай — ёсць жа і сучаснае бежанства, уцёкі ад чарнобыльскай радыяцыі. Ёсць над чым па-разважаць, ёсць што асэнсаваць. В. Кармазаў і робіць гэта годна, сумленна і прыныпова. Зрэшты, як і ва ўсіх сваіх кнігах.

З днём нараджэння, шануюны Віктар Філімонавіч! Хацелася б, каб ваша душа і пяро не стамляліся, каб працавалася вам плённа і надалей!

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Анкета

1. Ці пішацца сёння, і, калі без прымхаў, то што іменна?
2. Ці ўзнікала жаданне перагледзець набыткі, памянцы арыенціры, звярнуцца да іншых тэм і жанраў?
3. Сфера ваших жыццёвых інтарэсаў (так зване хобі).

Мікола ЧАРНЯЎСКИ

Я ШУКАЮ ВАС, ШЧЫРЫЯ СЛОВЫ...

Як пішацца сёння? Прызнаюся шчыра: натужліва, не так, як хочацца. Хоць я не прыхільнік тэорыі «ні дня без радка», усё ж раней пісалася неяк веселі, у ахвотку. Праўда, і тыя два дзесяткі з гакамі кніжак для дзяцей і дарослых, што выйшлі ў мяне, напісаны часцей за ўсё прыхапкам. Гэта складалася ў мяне з гадамі: я не вымучваю вершы. Спачатку абдумваю, збіраю, занатоўваю паасобныя радкі, пачаткі, канцоўкі, рыфмы, а потым, калі надараецца спрыяльная часіна (хвароба, выхадныя, адлучынак ці пуцёўка ў Дом творчасці), набіраюцца цяргення і працую. Пакуль не збярэ гэтага ўсё «аскалёпкі» ў нармальныя вершы.

Чаму працеўца прыхапкамі? Ды, мабыць, ад таго, што дагтуць не прыдбаў нармальнай кватэры, каб у ёй быў куточак, дзе б я мог працаваць, не перашкаджаючы нікому з хатніх, у любы час сутак. Хоць, кажуць, колькасць і якасць твораў не залежаць ад наяўнасці рабочага кабінета, але ж, але ж... Спытайце ў старэйшых...

Вельмі шкада, што цяпер і на тую ж «Іслаг» дарога ўжо бульдозерам перабудовы перакапана, што над ім лунае не дух творчасці, а дух камерцыі. Каб набыць пуцёўку туды, трэба ўсёй сям'ёй цэлы месяц галадаць, а ганарараў — кот наплакаў. Жыццёвы настрой «дзень пражыў — і дзякуй Богу», што пануе сёння ў грамадстве, у пэўнай ступені зачэпў і нас, літаратараў. Усё гэта мікволі наводзіць на горкі роздум:

**Адраджэнне —
Вятрыска вясновы.
Ды усё меней і меней падзей...
Я шукаю вас, шчырыя словы,
Ды дайце з вамі як да людзей?**

Я ўжо сказаў, што раней працавалася веселей: была надзея, што твае радкі, сабраныя ў зборнік, убачаць свет. У выдавецтва радаваліся твайму прыходу, часам званілі, нават нешта заказвалі. Сёння ж у тыя кабінеты лепш не заходзіць: адразу няўтульна становіцца супрацоўнікам выдавецтва, гэтак жа няўтульна, няёмка становіцца і табе. Можаш паглядзець у дзесяткі ўжо раз на карэктуру сваёй кніжкі, а калі яна ўбачыць чытача — і Усваяшыні не ведае. Бо не ўгнацца за цэнамі на паперу, на друкарскія выдаткі, бо кніжкі нашы — растратныя, бяда для выдавецтва. Не аздобіць іх голямі грудатымі кабетамі, як робіць гэта «Дайджэст», каб потым злупіць за такое выданне, як цыган за бацьку. Ажно злосьць разбірае: на розную парнаграфію паперы хапае, а на дзіцячую кніжачку — няма. Абыякаваць да літаратуры на дзяржаўным узроўні гнятліва адбываецца на творчасці. Бачыш, кніжкі патрэбны дзіцячым садкам (выхавацелькі часам адна ў адной вершы ў сыліткі перапісваюць), школьнікам, а іх няма, яны ў выдавецкіх шафах, у друкарні пылам пакрываюцца (нядаўна рукапіс аднаго шануюнага аўтара там тры дні знайсці не маглі). Вось вам прыклад.

Напісаў я кніжку для самых маленькіх.

Надрукаваная ў «Пралесцы», гэтая, арыгінальная, патрэбная, не сумная (на думку тых, хто яе чытаў) кніжачка спачатку нібыта зацікавіла сяго-таго з нашых выдавецкіх фірмаў. А потым... Як тая тэмпература ў тыфознага, падскочылі цэны на паперу. Мне казалі: «Шукай спонсара». А знайсці спонсара таксама трэба талент мець. Ім з пісьменнікам кантактаваць — ніякага задавальнення. Яны лепш кінуць лішнія грошы ў кацёл чарговага шоу-канцэрта, бо потым ёсць надзея атрымаць хоць нейкую аддачу — якую-небудзь малявана-безгалосую «зорку» (даруіце) за лютку памацаць.

І перакідаецца тая кніжка ў мяне на стала... Лічу, болей пашчасціла ў «Мастацкай літаратуры». Летась, без асаблівых затрымак, убачыла свет кніжка сатыры і гумару «Лёкса ў локсе». Не так даўно адважыўся занесці новы зборнік сатыры і гумару са жменькай лірыкі «У трох соснах...» Спадзяюся, рукапіс не вернуць, а мне будзе стымул — актыўна працаваць над новым.

Ці ўзнікае жаданне перагледзець набыткі, памянцы арыенціры? Пераглядам напісанага я займаўся не адзін раз. Праўда, пераглядаў усё ў чыста творчым, мастацкім плане: скарачаў, перапісваў некаторыя мясцінкі, шліфаваў радкі, сее-тое — усім выкрэсліваў. Праз дваццаць гадоў перапісаў наава дакументальную пазму «Апошні бой», тую, пра якую Р. Бярозкін у свой час напісаў у «ЛіМе» — «Інфармацыйна, без пачуцця». А вось у ідэяна-тэматычным плане — напэўна, не варта гэтага рабіць. Што напісалася, тое напісалася. Можна, калі нашчадам за такую інфармацыю дзякуй скажуць нам. Мы былі дзецімі свайго часу, такімі ж былі і нашы героі.

Сёння падлеткі, як мне здаецца, становяцца духоўнымі жабракамі? З'явіўся новы ідэал — пан Даляр. А дзе пануюць грошы, там шмат цёмнага, жорсткага, часам бесчалавечнага. Магчыма, што я памыляюся, мыслю стэрэатыпамі. Дай Бог, каб я памыляўся!

Цяпер галоўнае «хобі» маё — збор дзіцячай творчасці, шэфства над літаратурнымі гурткамі, над дзецьмі, што робяць першыя крокі ў літаратуры. А іх, на шчасце, шмат, у кожнай школе знайсці можна. У мяне дома — цэлая папка іх твораў. Сустрэкаюся, вяду з імі пераліску. Мне ўсё гэта найперш трэба для штомесячнай радыёперадачы «Першыя сцяжынікі», якую ўжо 20 гадоў вяду. Ганарарны прыбытак з перадачы мізэрны, але прыносяць задавальненне, грэюць душу шчырыя лісты, што прыходзяць на мае імя.

Асабліва радуе як літаратара, як чалавека, што сёння сярод тых, хто стукаецца ў «Першыя сцяжынікі», у «Вясёлку», у «Бярозку», дзе я адпрацаваў 22 гады, усё часцей сустракаюцца выхаванцы маіх былых выхаванцаў — маладых настаўнікаў, журналістаў. Жыве роднае слова, прыбіраецца ў новую квецню.

Згодны з Міколам Кусянковым: калі паглядзець, у якіх умовах мы працавалі і працуем, занятак літаратурай — таксама «хобі».

І ўсё ж, аддаючы належнае згаданым матэрыялам (які і апавяданням В. Віткі, вершам П. Прыходзькі і М. Башлакова, перакладам Н. Мацяш, нарысу Я. Янушкевіча «Неадменны сакратар Адраджэння, альбо Эсэ пра Вацлава Ластоўскага», артыкулам У. Дамашвіча «Першыя крокі ў незалежнасць», К. Цвіркы «Паданне пра філаматаў», І. Чыгрына «Паміж більмі і будучыняй» (змяшчаны пачатак, аўтар па-новаму асэнсоўвае творчую спадчыну М. Гарэцкага), усё ж публікацыяй нумара, бадай, варта назваць успаміны Х. Мачульскага «ГУЛАГ звонку і з сярэдзіны» (пераклад з рускай мовы і падрыхтоўка да друку Л. Кудравец, уступнае слова С. Законнікава).

Безумоўна, апошнім часам неаднойчы пісалася пра жахлівае становішча, у якім знаходзіліся сталінскія ахвяры. Але то былі сведчанні саміх пакутнікаў, ці мастацкія творы, напісаныя на аснове іх успамінаў, архіўных матэрыялаў. Х. Мачульскі сам у маладосці працаваў на розных пасадах у сістэме ГУЛАГа. Перад вайной, яго, выпускніка інстытута інжынераў транспарту, накіравалі на працу ў Галоўнае ўпраўленне лагераў. Пасля давалося працаваць прабабам, а потым і начальнікам калоніі вязняў, што ўзводзілі за Палярным кругам чыгунку.

Аўтара не папракнеш у прадзвіжасці. Не імкнецца ён і падацца чалавекам, які адразу і ва ўсім разабраўся. Шчыра прызнаецца, што хоць у інстытуце не маглі паверыць аб тым, што некаторыя сябры, якіх яны аднагалосна выключалі з камсамола, ворагі народа, тым не менш «курс партыі і праваахоўных органаў... пад сумненнем не ставілі. Работа органаў НКВС была для нас сама таямніца, там было штосьці загадкавае і надзвычай важнае для бяспекі нашай Радзімы, і мы глядзелі на работнікаў гэтых органаў з вялікай павагай».

У патрэбнасці іх работы былі перакананы і тады, калі ехалі працаваць па размеркаванні: «Мы, трое маладых, нявольных людзей, з вялікай увагай і даверам слухалі ўсё гэта (аб тым, што ўся сістэма працуе на перавыхаванне чалавека. — М. А.). У нас тады не было сумнення ў тым, што, прыбыўшы на месца, мы сваімі вачыма ўбачым, наколькі гуманная сацыялістычная практыка абыходжання з вязнямі ў параўнанні з капіталістычнай».

Ўбачылі... Ды пра гэта — мемуарныя запісы Х. Мачульскага. Безумоўна, згадкі гэтыя далёкія ад прыгожага «ішылю», ды тут гавораць самі

факты. А найперш — праўда пра тое, што адбывалася ў гады таталітарызму.

Калі ж вам пасля гэтай праўды — страшнай, мужнай і патрэбнай, захоўвацца нечага светлага, узніслага, вадыміце ў рукі часопіс «Маладосць». У майскім нумары яго — «лясная аповесць» (аўтарскае вызначэнне) В. Жушмы «Гарэза». Г. Далідовіч з усімі на тое падставамі прадмову да яе назваў «Глыток свежага паветра». Той, хто ўважліва пазнаёміцца з аповесцю, пераканаецца, наколькі Генрых Вацлававіч меў падставы сказаць менавіта так, а не інакш: «Гэты твор моцна чытаць усе: і самыя пажылыя людзі, і самыя юныя. Дзед можа чытаць, цешыцца харавом усходу і заходу сонца, глытком свежага паветра, жменькай крынічнай вады сам, можна кожны вечар чытаць па невялікім раздзеле аповесці свайму ўнуку, што яшчэ ходзіць у дзіцячы сад, — той таксама адчуе, што да яго далучаецца штосьці нібы казачнае, узбуджальнае, радаснае, а разам з тым і простае, звычайнае, што ёсць, жыве зусім побач, але чаго мы часам не бачым і не адчуваем...»

І зноў — вяртанне ў перажытае. А. Шлег эпіграфам да свайго рамана «Сталінскія байструкі» (змяшчаны пачатак часопіснага варыянта) узяў прарочыя словы Буало: «Праўда падчас выглядае непраўдападобна». Але ад гэтага, як кажуць, нікуды не дзенешся. Што было, тое было. Былі і Зубаравы, падобныя героі твора, які на людзях сама прызнаецца, але не задумваючыся расстрэлявае ні ў чым не павінных людзей. Былі і юнакі, як Шура Карэньчык, чья душа, неакрэпла і ранімае, не магла і не хацела мірыцца з несправядлівасцю. Твор вострасюжэтны, заінтрыгоўвае...

У «Беларусі» — гутарка галоўнага рэдактара А. Шабаліна з надзвычайным і паўнамоцным паслом Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Беларусі Ван Сіндам «Калі над Нараччу запальваюцца зоркі, над Янцзы ўжо займаецца новы дзень...», заканчэнне драмы А. Дударова «Адуранне», чарговы разварот для дзетак «Сонейка», артыкул М. Крывальчыца «Баронячы сваю волю і годнасць» пра паўстанцаў 1794 года на Міншчыне, запрашэнне зрабіць вандроўку па залах музея старажытнай беларускай культуры (аўтар А. Ярашэвіч, фота М. Мельнікава), вершы П. Пруднікава, Ю. Свіркі, П. Прыходзькі...

М. АНДРЭНКА

Вішнем!

Івану СІНЯЎСКАМУ — 75

Каб па-сапраўднаму палюбіць літаратуру, далучыцца да беларускасці, заўсёды патрэбны пэўныя штуршок. Найчасцей ён з'яўляецца ў школьныя гады, калі поруч аказваецца настаўнік, які выкладае свой прадмет з любоўю і гэтую любоў імкнецца перадаць сваім выхаванцам. Такім педагогам для І. Сіняўскага стаў Я. Гаварушка. Тады будучы пісьменнік вучыўся ў Смалевіцкай сярэдняй школе (нарадзіўся І. Сіняўскі 22 чэрвеня 1919 года ў вёсцы Жажэлка цяперашняга Смалевіцкага раёна).

Аднак па-сапраўднаму І. Сіняўскі захапіўся літаратурай падчас вучобы ў Мінскім педагагічным інстытуце імя А. М. Горькага (скончыў у 1941 годзе). Разам з І. Грамовічам, М. Лоршыковым, В. Палтаран, А. Коршакам, М. Аўрамчыкам і іншымі наведваў літаратурны гурток. У жніўні 1940 года на старонках «ЛіМа» выступіў з

апавяданнем «Шафа».

У гады вайны стаў сувязным Смалевіцкага падпольнага райкома партыі. Пасля вызвалення Беларусі пайшоў на фронт, удзельнічаў у баях за вызваленне Варшавы, у Памераніі, за ўзяцце Берліна. Дэмабілізаваўшыся, працаваў дырэктарам Жажэлкаўскай сямігадовай школы, а з 1953 па 1983 год у гэтай жа школе выкладаў беларускую мову і літаратуру.

Пасля вайны І. Сіняўскі дэбютаваў як дзіцячы пісьменнік. У 1947 годзе ў часопісе «Бярозка» ён апублікаваў апавяданне «У навалніцу». Пад такой назвай неўзабаве выйшаў і зборнік апавяданняў (1949). Дзесяць адрасаваных і кніжкі І. Сіняўскага — «Новая школа» (1951), «Піонерскі галыштук» (1955), «Дабрадзеіка» (1960), «Марка» (1969) і іншыя.

На творчым рахунку І. Сіняўскага і некалькі кніг для

дарослых. У прыватнасці, у 1980 годзе ў яго выйшаў раман «Дарога на Замлынне», у якім расказваецца пра барацьбу беларускага народа з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Вішнем Івана Іванавіча з 75-годдзем! Зычым яму доўгіх год жыцця, новых творчых поспехаў!

НА ДЗЯРЖАЎНУЮ ПРЭМІЮ

Камітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне навукі і тэхнікі паведаміў спіс работ, дзяпушчаных да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўных прэміяў 1994 года. Сярод іх па раздзеле «У галіне навукі» значыцца і цыкл работ «Скарына і беларуская культура» (аўтары Г. Галенчанка, В. Дарашкевіч, А. Жураўскі, Я. Неміровіч, В. Чамярэцкі, В. Шматаў).

Па раздзеле «Навуковыя» названы падручнікі «Роднае слова» для другога і трэцяга класаў з беларускай мовай навучання, аўтарамі якіх з'яўляюцца В. Вітка (Крысько Ц. В.) і М. Шаўлоўская.

З ВЯКОЎ МІНУЛЫХ

Апошнім часам узрастае цікавасць да гісторыка-мастацкай, кравазнаўчай літаратуры. Нацыя, якая абуджаецца ад сну нігілізму, хоча лапей ведаць уласную мінуўшчыну. Гэтай высакароднай мэце служыць і новая серыя «З вякоў мінулых», якую распачало выдавецтва «Мастацкая літаратура». Толькі што ў ёй выйшла кніга Уладзіміра Арлова «Пяць мужчын у леснічоўцы». У яе ўвайшлі лепшыя творы пісьменніка: апавяданні «Пяць мужчын у леснічоўцы», «Місія папскага нунцыя», апавесці «Дзень, калі ўпала страла», «Час чужы» і іншыя творы. На падыходзе ў серыі «З вякоў мінулых» кнігі «Чорная княгіня» Вольгі Іпатавай і «Дзікае паліванне караля Стаха» Уладзіміра Караткевіча.

НУ, ГЭТЫЯ АКЦЁРЫ...

У нашым Саюзе пісьменнікаў неўзабаве можа ўзнікнуць яшчэ адна творчая секцыя ці аб'яднанне — літаратура-акцёраў. Міркуйце самі: акцёр па прафесіі — знакаміты драматург Аляксей Дудароў, па-ранейшаму не развітаюцца са сцэнай Пятро Ламан і Анатоль Жук... А тым часам падростае і дастойная змена. Вось, скажам, Барыс Лагода, які толькі што дэбютаваў зборнікам апавесцей і апавяданняў «Сабака без ашыйніка» (майская кніжка «Бібліятэкі часопіса «Маладосць» за сёлетні год). Нарадзіўся Б. Лагода ў 1964 годзе ў Вялікай Бераставіцы, скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут, працаваў акцёрам Гродзенскага абласнога тэатра, выконваў абавязкі галоўнага рэжысёра Крыварожскага музычнага тэатра. А цяпер вольны за прозу ўзяўся...

УСЁ ПРА БЕЛАРУСАЎ

У лабараторыі этнічнай і канфесійнай геаграфіі Беларускага педагагічнага ўніверсітэта, якую ўзначальвае прафесар С. Польскі, завершана праца над унікальным атласам «Беларусы (рассяленне, дэмаграфія, этнаграфія)».

Беларусы на Беларусі, беларусы ў блізкім замежжы, беларусы ў дыяспары з рассяленнем па краінах свету — такі змест атласа, калі паспрабаваць вызначыць яго ў некалькіх словах.

У атласе намалюваны «портрэт» нацыі ў этнічнай, дэмаграфічнай дынаміцы пачынаючы з перапісу 1897 года. Усе змешчаныя тут карты, дыяграмы і графікі, расказвае прафесар, з'яўляюцца арыгінальнымі распрацоўкамі і ўпершыню фігуруюць у беларускай навуцы. «Дарэчы, — кажа Спартак Аляксандравіч, — такіх атласаў, прысвечаных аднаму этнасу, у свеце няма. Няма атласаў ні па англічанам, ні па японцам, ні па кітайцам... Расказаць мовай карт пра нацыянальны інтэрэсы беларускага народа, асабліваці рассялення, дэмаграфіі, культуры, мне, як вучонаму, падалося вельмі цікавым і неабходным...»

Атлас падрыхтаваны. Застаецца яго выдаць, зрабіць здабыткам шырокага чытача, не кажучы ўжо пра спецыялістаў. І вось тут перад стваральнікамі атласа паўстала надзвычай складаная праблема — дзе знайсці для гэтага сродкі.

Аўтары гэтай цікавай і вельмі актуальнай для нашага часу працы звярнуліся да дзяржаўных, грамадскіх, рэлігійных і іншых арганізацый, кіраўнікоў камерцыйных структур, нарэшце, да беларусаў замежжа з заклікам дапамагчы ў выданні атласа.

Будзем спадзявацца, што голас іх будзе пачуць.

М. З.

Паэзія

Раіса БАРАВІКОВА

ЛІРЫКА ЧЫКАГСКІХ ВЕЧАРОЎ

Дзіўлюся я, — узор які!
Дол восень выслала дзяружжай,
дзе коннік, велічны Касцюшка,
застыў у бронзе на вякі.

Краіны гэтае герой,
ён, можа, мне цяпер найблізкі
мясцінкай той, што ад калыскі
была ў душы яго адной.

І мроіцца, — ірвуць сляды
высозных гмахаў агароджу...
Ах, гэта я яго праводжу
дамоў, адкуль прыйшоў сюды.

Ледзь бачных аблачын кайма —
шпяла жаданага прыкмета.
Я выпала з зімы сама,
ці лета даганяе лета?!

Душа чужая, што рака,
ты ў вір яе паверыць здолеў
з гарэзлівасцю матылька,
што першы раз ляціць над полем.

Патрэбных не знаходжу слоў,
калі сыходжу ў німбе ўранні
тваіх хвалюючых замоў, —
п'янілым водары герані...

Каб хто схацеў падслухаць нас,
выказаў бы неўразуменне, —
не вяжаша да сказаў сказ,
ды ў доўгіх паўзах — цвіценне!

Манетка рэшкаю ў руцэ
заціснута на нашу згоду,
няма ні Захаду, ні Ёсходу,
адно, герань паўсюль цвіце...

Між дрэў іскрыста залатых
плыве ледзь чутнае ігранне,

нібы любоўнай ночы ўздых
ўвабрала соннае світанне.

Ды той музыка з-за прысад
нічога ўжо не абяцае,
ён толькі ціхенька іграе
на нейкі свой журботны лад.

Бруянца гукі ўверх, уніз
і мне тваё аблічча сніцца...
Прачнецца хутка Western Springs¹,
а сну кароткаму, ці збыцца?!

¹ Адзін з раёнаў Чыкага.

Было Еўропы выкраданне,
марское пены шум і рык,
жамчужынкай з замілаваннем
яе выносіў з хвалюў бык.

Не красавацца кроне буйнай,
як лістапад яе краіне...
Неонавы чыкагскі буйвал
глядзіць спакойна на мяне.

Ужо нічым не рызкую!
Ліхтарыкам прылёг гарбуз.
А я да астры прыраўную
наш першы і апошні блюз.

Не скажаш усяго адразу,
што з часам разляціцца ў дым...
Бо любыя смяюцца разам,
а плачучь толькі па адным.

Лірыка чыкагскіх вечараў.
Дрэмле Sears Tower пад вуалем²
дымкі, што трывожыць ціхім жалем,
як мае настроі, зноў і зноў.

Запытайся сёння, я зманю,
што хачу, каб быў заўжды вясёлым
ты, што стаў ахоўнікам анёлам,
ля прастола нашага агню.

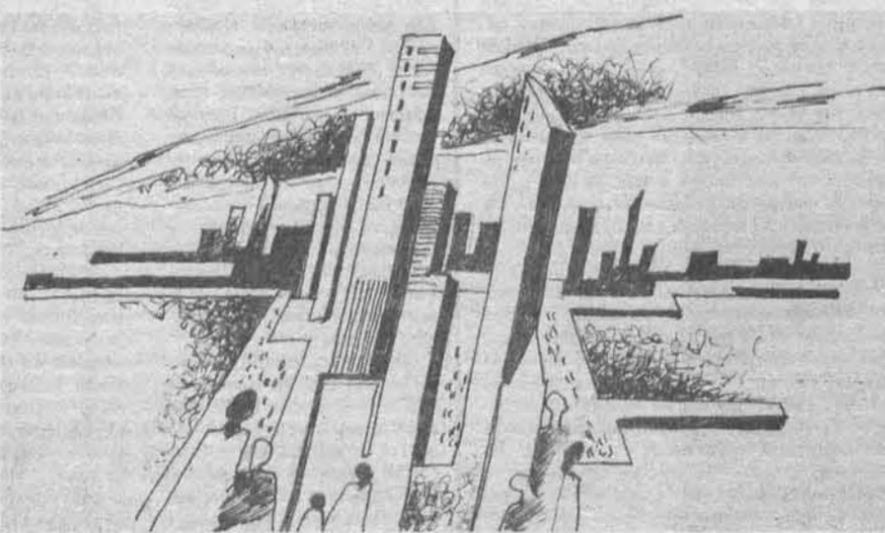
Дзе гучыць яшчэ нявінны смех,
дзе завеш мяне галубкай русай,
а ў вачах, што акіян, спакуса
і такі зямны, як прорва, грэх.

² Самы высокі будынак у свеце (за сто паверхаў).

Магнолія ўжо аддвіла,
як аддвігае куст шыпшыны.
Я тут жыла, я тут была,
і вось астатнія хвіліны...

Мяне сустрэне снегапад,
(люблю з маленства снегапады),
дзе, пэўна ж, будзе нехта рады
сустрэць мой сцішаны пагляд.

Ды гэта ўсё пасля, пасля,
што будзе там, як адступленне
ў апавесці, дзе ўсё — натхненне!
Але ўжо чуецца здаля...

Малюнак У.СКРЫГАНОВА

Проза

Вы зноў пра гэта... Ведаецца, каб
разважаць на такія тэмы, трэба быць,
няйначай, філосафам, а я — проста
жанчына ды і толькі. Але па-свойму,
па-жаночы разважаюшы, скажу вам,
што шчасце — гэта немаўлятка, тасе
мілае, пяшчотнае, ты яго туліш, туліш
да грудзей, а рукамі веры не даеш — не
задушыць бы. Госці прыйшлі; хочаце
вынесці, паказаць, а — боязна, каб не
сурочылі. Вось і я, каб не была такая
прымхлівая, каб не жыла ўва мне
задаўная неспапалёная язычніца, я,
мусіць бы, сказала, што шчаслівая. Пас-
тукаю зараз костачкамі пальцаў па дрэ-
ве. Шчасце — птушка вольная і пужлівая.
Неасцярожнае слова, рух — пырх і
паліяцела. Не дагоніш, не вернеш. Гор-
ка і прыкра яго губляць, а яшчэ горай
самой здзівіць, адпужнуць яго. Божа, як
жудасна палюхаецца мая душа, нешта
знутры падказвае: кінь усё, хуценька
выцягни з машыны гэта, што яшчэ з
некалькімі радкамі, аркуш паперы,
разарві яго на дробныя кавалачкі, не
пішы, не вярэдзь душу, не гавары пра
гэта — ніколі. Замры і замоўкні! Пасяд-
жу моўчкі, засяроджуся, адганю страх і
скіну ўтрапенне, уздыму вочы ад белай
паперы, зірну ў акно на свінцовы жолаб
Свіслачы, на роўнядзь нерухомай валды,
на пустэльны і голы астравок, заціснуты
між двух рукавоў, гарбаты масток да
будучага помніка ахвярам незразуме-
лай, а ад таго нібы прыдуманай вайны,
што як прывід, як напамінак заўсёды
перад вачыма. Сюды калі-нікалаі, і ўсё
чамусьці ў непагадзь, завіваюць ма-
ладзёны. Вунь нявеста ў вэлюме, дры-
жучы ад холаду, кладзе некалькі крыва-
вых гваздзікоў, за руку жаніха і —
хутчэй адсюль па гарбатым мастку да
вясельнага эскорту машын, да свайго
свята. А я ахаплю вачыма вострыя,
ззеленыя шпілі беллага гмаху Свята-
духава сабора, што вырваўся ў неба над
абноўленай даўняй Траецкага прад-
месця, памкнуся далей, да крыжоў Чыр-
вонага касцёла — Бог адзін — і,
скрыжываюшы на грудзях рукі, шэптам
— Ён пачуе — выкажу, выпрашу пата-
емнае.

«Госпадзі, літасцівы і міласэрны. Да-
руй мне, грэшнай, што трываю цябе,
але не за сябе прашу, прашу за душу
чыстую і светлую. Абарані і зберажы
яго, укрый ад ліхой навалы, ад хвароб і
напасты, ад злых людзей і звера хівага.
Зберажы ад халоднай жорсткасці любоў
і прыязнасці нашу, наша ўзаемаразу-
менне». Прызнаюся і вам: мяне не
любіў гэтак ні адзін мужчына. І я зноў
жыву, я — уваскрэсла, я — радуюся, я
— хвалююся, я на крылах лячу на
сустрэчу з ім. Сустрэаемся мы звычай-
на па пятніцах. І пачынаецца чароўны
час, калі я забываюся пра ўсё: чэргі,
цэны, палітыкі і нават прэзідэнты —
гэта ўсё такая дробязь, нявартая ўвагі,
галоўнае — ён, мой ненаглядны. Мы
гуляем па парках і скверах, ходзім пад
дажджом пад адным парасонам, смяем-
ся, расказваючы адзін аднаму смешныя
гісторыі, і гаворым, гаворым — нам не
нагаварыцца... А потым ён прапануе:
пойдем да цябе. І мы едзем у невялікую
кватэру, вокны якой пазіраюць на
Свіслач, у глыбокі вячэрні час прасве-
чаную да дна слупамі агнёў. У поцемках
ён любіць пазіраць на раку, на гэта
незвычайнае, рыхтык паўночнае ззян-
не, перакуленае ў раку. Мая ж душа
маўчыць, бо я ведаю — рэчка брудная.
Я акунула ў яе рукі, калі мы гулялі на
тым астраўку, яшчэ ўзяла на далонь
прыбітыя хвалі да пясчанага берага
пустыя круцелікі ракавінак, пакінутыя
куклянкай, прыседа, пачала паласкаць
іх у вадзе, каб потым паказаць яму.
Востры смурод прымусіў адхіснуцца, і
ад рукі маёй, як я яе ні шаравала
ашэрхлай восенскаю травой, ні
выцрала насоўкай, патыхала брудам,
нібы я чысціла свінюшнік. Гэта мне
кара за жаданне ўсё на свеце памацаць,
дакрануцца рукамі. Пазірай і радуйся:
плыве, блішчыць на сонцы рака, што
болей трэба. Але я помню, заўсёды
помню — рака атручаная. І я пазіраю на
яе, як на пластмасавую кветку. Дарэчы,
у яго на гэты конт зайздросны імунітэт.
Убачыўшы нека ў маёй руцэ рамонак,
ён найперш падумаў, што кветка —
штучная. А можа, гэта проста мужчын-
скае уяўленне. І ім, відаць, не так цяжка
расчароўвацца, як нам, жанчынам.

Не, сапраўды, мяне не любіў так ні
адзін мужчына, так чыста, так пяшчот-
на, так аддана, таму так любіць мяне
нашы суботнія раныцы, калі не трэба

нікуды спяшацца, можна крышку папесціцца ў пасцелі. І сон і не сон, а лёгкая і салодкая, як мроі, дрымота яшчэ гайдае мяне на сваіх плаўных хвалях, а ён, жаўрук мой, прычынаецца раней, абвівае мне шыю рукою. Нашы ложка стаяць упрытык, побач. Яго дыханне, як шорхат матыльковых далікатных крылаў, што сеў на кветку і разгойдаў яе, каля самага майго вуха.

«Каралева, — шэпча ён пшчотна, каб разбудзіць мяне, а потым грамчэй, — Каралева».

Вочы мае не разліпаюцца, нібы баяцца святла, ці даглядаюць дзівосны сон, рукі ж мкнуцца яму насустрач, шукаюць у белай пене прасцін. Сухімі вуснамі я дакранаюся да ягонай шчакі.

«Цалуй мяне яшчэ», — просіць ён і падстаўляе другую шчаку. Абняўшыся, мы затойваемся на нейкую хвіліну, запіхаем, перадаючы адзін аднаму сваю невыказную пшчоту, сваю радасць ад сустрэчы ў новым дні. Ён адсоўваецца і хітра зазірае ў выраз начной сарочкі:

«Вочы яго засвяціліся новай ідэяй. — А калі стане сумна, мы возьмем да сябе суседскага сабаку. Яны, можа, яго пакінуць тут...» — «І ўсё ж давай хуценька збірацца. Бачыш, якія ў цябе рукі халодныя. У горадзе ўжо ўключылі апыленне». — «Тады я паеду да цябе».

Ён бярэ ў рукі гітару, старую разладжаную гітару, якую, як іншыя непатрэбныя, але дарагія сэрцу рэчы, звезлі на дачу. Ён тузае аслабелыя струны, што не хочучь падаваць нават гукі, напінае іх.

«Давай спяваць, — і пачынае першы. — У саду гуляла, цяты збірала, каго любіла, прычаравала...»

«Прычаравала сэрца і душу. Каго любіла, любіці мушу...» — Зліваюцца нашы галасы, ціхіх, крышку сумных і зладжаных. Мы часта спяваем гэтую песню, то задзірыста і азартна, нібы весела танцуем польку, то цягуча, як два стомленыя вандруўнікі, што падтрымліваюць аднаго ў нялёгкай дарозе. А цяпер — нібы перад намі

Варона толькі лыпне мудрым старэчым вокам, маўляў, дзівак, і зноў паглыбляецца ў піхамірны сон.

А ён палыдзе ў парку да самага

Ніна МАЕЎСКАЯ

ШЧАСЦЕ

АПАВЯДАННЕ

«Я ведаю, што ў цябе там, не хавай. Там два пакеты малака». І мы смяёмся, валтузімся і жартуем. «Каралева, ці не пара нам уставаць. Ідзі, калі ласка, вары кашу». Ну як ты не ўскачаш ад такіх слоў, не накінеш на сарочку халат і не паймчыш на кухню. А потым за сняданкам мы вырашаем, у які ж сёння сядзіць нам тэатр — оперны ці музыкамеды. А калі аказваецца, што ўсё мы слухалі і глядзелі не адзін раз, проста ідзем гуляць. Гуляем па набярэжнай — не важна ідзе снег ці нават дождж, ну а сонца свеціць, дык і сам Бог вялеў, — гуляем па парку, дзе ў нас ёсць свае запаветныя мясцінкі, ці проста блукаем па вузкіх вулачках і лесвічках Траецкага прадмесця, дыхаем даўніною, разглядаем узорыстыя рашоткі на вокнах, каваныя вароты, маленькія, нібы цапачныя дамкі з драўлянымі мансардамі, заходзім у карчму. О, гэта сапраўды казачнае месца! А не, дык паркам выходзім на праспект Скарыны. Ён сочыць за машынамі, цяпер яны розныя — збегліся сюды з усяго свету. «Зірні, вунь пайшла якая прыгажуня... Табе якія больш падабаюцца — белыя ці чорныя?» — «Мне? Вішнёвыя». — «Добра. Пакажы мне вішнёвыя». — «Калі сустрэнецца...» — «А маркі якія — БМВ ці Мерседэсы?» Сказала б ды не ведаю, напэўна, «Жыгулі». «Тады я скорарнаду табе машыну, якую ты захочаш. І паедзем... Куды мы з табою паедзем?» — «Не ведаю». — «А я знаю — на мора. У Анапу ці Місхор». — «О, цяпер білет туды пэўна сто тысяч». — «А навошта нам самалёт, мы паедзем на машыне. І я буду за рулём...» — «Добра, любі, а цяпер вылазь з машыны, зойдзем у булачню — у нас няма дома хлеба», — гавару яму са смехам. Зайшлі ў магазін, купілі хлеба і крочым далей.

«Давай яшчэ зойдзем у банк». Я вагаюся: навошта, у мяне там — ніякіх спраў: за кватэру заплаціла, грошы не кладу — іх няма, а тыя (так, я некалі была багатая), што там ляжаць, ператварыліся ў пыл. Але ён адчыняе перада мною дзверы. «Ну чаму ты не хочаш зайсці ў мой банк? Заходзь, не бойся. Мы толькі глінем, як там працуюць. І кветкі... Бачыш, растуць, як дрэвы». Сапраўды, кветка, вазонаў у банку многа. І растуць яны, як джунглі, толькі мініяцюрыя. Відаць, у некага са служачых добрая рука, якая адпачывае ад м'язотнага лічэння чужых грошай, падліваючы гэтыя кветкі. «Я і не ведала, што ў цябе свой банк». — «Тут побач у мяне яшчэ і аптэка, і пошта. Але мне трэба магазін, каб прадаваць марожанае, гумкі-жуйкі і шакалад. Я абавязкова яго пабудую». — «У мяне няма сум-

прыгожага — на яго думку — і магутнага дрэва, абдымае яго, прыслоніцца шчакою да шурпатай, абветранай кары і папрасіць: «Дрэва, дрэва, дай мне сілу». Пастаіць, абняўшы яго, адхінецца, зазірне, задраўшы галаву, на вяршаліну, нібы ў твар дрэву, паглядзіць ласкава на развітанне: «Дзякуй, дрэва».

Вось такі ён, мой любі! Пры кожнай сустрэчы я адкрываю ў ім штосьці новае. І гэты адкрыцці — глыток радасці, ад якога цяплей мая акрыялая душа. Але адвечны прымыхлівы страх не дазваляе мне радавацца шчыра і адкрыта, як ён. Іншы раз гэта выклікае ў яго трывогу, закрадаюцца сумненні. «Я так чакаў цябе, — прызнаецца ён, прыскакаючы да майго шчакі, цалуючы. — Я думаю, што ты не прыйдзеш». — «Ну як жа? Я ж люблю цябе». — «Я таксама цябе моцна люблю».

Нашы абдымкі і прызнанні бясконцыя. «Я сумаваў без цябе. Я думаю ты пабавішся дажджу». — «Хіба я калі-небудзь чагосьці баялася?» — «Ты такая смелая. Памятаеш, як узняўся вецер і вырваў у цябе з рук парасон». — «Так, памятаю. Пачалася такая навальніца, мы ледзьве паспелі свахацца ў маленькай краме». — «Гэта было цудоўна. Гаспадар частаваў нас кавай. І я думаю: няхай ідзе і гэта гэты дождж, а мы будзем сядзець і глядзець тэлевізар». — «Вось ён і ідзе...»

І мы выходзім пад дождж, што за часціў у гэце лета. Але што нам дождж. Яго паэтычную натуру агортае радасць, і зноў з'яўляецца пшчота да ўсяго на свеце — жывога і нежывога. А дождж шыпець за каўнер і пора як мінер, тонкімі спісамі газоны.

«Дожджык, дожджык, што ты тут шукаеш на грашцы? Можна, моркаўку?»

Я успамінаю мінулыя восень, дачу, пахіленыя кусты цвітучых хрызантэм, пустыя грады, толькі на адной — мусіць, вымытая дажджом, — як перліна ў цёмнай вадзе, моркаўка. Мы пазіраем у акно, па шыбінах, як па шчоках, цякуць няўпешныя слёзы, што засяцяць пазіраць на мокры сад, пацямнелы і нічы, як апошні жабрак у атрэп'і некалі багатых і шыкоўных убораў. Мы моўчкі развітаемся з ім да будучай вясны, чакаем машыну, якая павязе нас, здранцвельх ля акна і маркотных, у горад, у крышку забытае, але звычайнае жыццё. «Давай нікуды адсюль не паедзем. Будзем з табою тут жыць». Голас яго набрынялы сумам, вочы — дажджом. «Восень... А там — зіма, холад...» — «Ну і няхай. Я буду паліць грубку, саграваць цябе». — «Нам будзе сумна...» — «Мне ніколі не сумна з табою. — Рукі яго абвіваюць маю шыю. — А калі... —

Вочы яго засвяціліся новай ідэяй. — А калі стане сумна, мы возьмем да сябе суседскага сабаку. Яны, можа, яго пакінуць тут...» — «І ўсё ж давай хуценька збірацца. Бачыш, якія ў цябе рукі халодныя. У горадзе ўжо ўключылі апыленне». — «Тады я паеду да цябе».

Ён бярэ ў рукі гітару, старую разладжаную гітару, якую, як іншыя непатрэбныя, але дарагія сэрцу рэчы, звезлі на дачу. Ён тузае аслабелыя струны, што не хочучь падаваць нават гукі, напінае іх.

«Давай спяваць, — і пачынае першы. — У саду гуляла, цяты збірала, каго любіла, прычаравала...»

«Прычаравала сэрца і душу. Каго любіла, любіці мушу...» — Зліваюцца нашы галасы, ціхіх, крышку сумных і зладжаных. Мы часта спяваем гэтую песню, то задзірыста і азартна, нібы весела танцуем польку, то цягуча, як два стомленыя вандруўнікі, што падтрымліваюць аднаго ў нялёгкай дарозе. А цяпер — нібы перад намі

камп'ютэра, ды яшчэ і курыць!» — абураюся я. — Губіць здароўе...» — «Я яму таксама гэта гавару: курыць — шкодна! А яшчэ ён купляе самыя дарагія пыгарэты, з вярблюдам на пачцы. Лепш бы гумку жаваў...» — «Ну гэта таксама не вельмі карысна — набіваць слінаю страўнік». — «Купляў бы «Орбіт» без цукру. Гэта карысна для зубоў». — «Ты таксама верыш рознай рэкламе. А гэта добра, што ты мне сказаў — я з ім пагавару». — «Так, табе трэба болей займацца яго выхаваннем. Ён апошнім часам наогул стаў невыносны...» — «Паслухай, можа, у яго непрыемнасці на рабоце? Ён нічога не гаварыць?» — «Не...» — ён задумваецца. Потым прапануе, — можа, мне пазваніць яго начальніку?» — «Думаю, што не трэба, я спачатку пагавару з сынам, а ты адразу звяніць начальніку...» — «Учора нават хацеў пазваніць Кебічу». — «З якой нагоды?» — «Што ён там сабе думае. Цэны проста здурэлі. За «зайца» нічога не купіш... Скорна наогул будзе калапс». — «Мы ж з табою дамовіліся не гаварыць пра палітыку». — «Але ж усё наўкола гавораць». — «Ну і няхай. Што нам да таго. Нам да гэтага няма справы, таму што...» — «Я чакаю яго адгядку, — таму што...» — «...мы адзін аднаго любім» — радасна дадае ён, абдымае мяне, прыскакаецца сваёй шчакою да мае.

І сапраўды для мяне нічога не існуе. Ні здзічэлых цэнаў, ні палітычных інтрыг і разборак, ні магазіннай і транспартнай мітусні. Усё гэта такое мізэрнае, што няварта пра яго ў такія часы і думаць. Як не думаюць, мусіць, і тыя, што едуць па вуліцы ва ўбраных стужкамі машынах. Едзе вяселле...

Ён праводзіць позіркам эскорт машын. «Як бы ты хацела, каб мы упрыгожылі сваю машыну — шарамі ці стужкамі?» — пытаецца ён. «Навошта?» — «Мы ж будзем з табою жаніцца...» — «Але ж я замужам...» — «Значыць, Пятровіч твой муж? Вы з ім жаніліся і схапі на ўбранай машыне. Потым у вас нарадзіўся сын?» — «Так. Толькі мы ішлі пешшу, бо ў нас не было машыны». Доўгае маўчанне. Тут ёсць над чым падумаць. «Але я ўсё роўна хачу на табе жаніцца і ты пагавары з Пятровічам. — І, памаўчаўшы, дадае. — Можна, я сам з ім пагавару».

Увечары я чую іх размову: ён усё-такі адважыўся.

«Але ж яна мая жонка. Я ведаў яе яшчэ дзяўчынкай. Яна і цяпер мне падабаецца», — даводзіць яму Пятровіч. У голасе яго шчырасць, якой я таксама заўсёды веру. Але вось ён не вытрымлівае сур'ёзнасці гаворкі. «Навошта табе гэтая старая?» — зусім з іншымі ноткамі ў голасе пытаецца Пятровіч. «Але ж калі я на ёй жанюся, яна будзе маладзець і маладзець і зноў ператворыцца ў кучаравую дзевачку, пра якую ты расказаваў». Пятровіч толькі цяжка ўздыхае: «Мой хлопчык, каб гэта было так, я аддаў бы табе яе назаўсёды. Каб гэта было так!»

І мяне таксама кранае той невыказны сум, што гучыць у яго голасе.

Калі я заходжу ў спальню, яны ўжо піхамірна спяць і, пэўна, бачаць у сне кучаравую беленькую дзяўчынку. А тая дзяўчынка садзіцца перад люстэркам і ціхенька, каб не патрывожыць іх сон, разглядае свае зморшчынкі, прычэсвае белыя — няжыю гэта сівізна? — валасы і здзіўляецца: як жа так хутка прабег час, што яна нават не заўважыла.

Пэўна, вы здагадаліся, хто ён, мой любімы, маё шчасце. Але я прымыхлівая і імя яго ўсё роўна не назаву. Калі ён быў зусім маленькі, і мы жылі разам з сям'ёю сына на старой кватэры, кожнай раніцы чула — тэп, тэп, тэп — ідзе да нас у спальню раненька (дзеці працянаюцца з сонцам), лезе на ложка. «Хто ты?» — пытаюся. «Шчасце». — «Чыё?» — «Мама». — «Дык чаго ты лезеш да мяне, ідзі да яе». — «Хачу быць тваім шчасцем». І дамогся-такі, стаў.

Гэта сапраўднае шчасце... І буду прасіць у дрэў і птушак, у мора і ветру, буду непаклоіць сваім маленнем самога недаступнага мне, язычніцы, усемагутнага Бога: «Святы Госпадзі, Госпадзі міласэрны, заступнік наш, зберажы маё шчасце, распраў яго крылы на поўны ўзмах, дай яму розум і сілы прайсці жыццёвымі дарогамі смела і ўз'яўнена, зрабіць вялікае добро, што не змагла, не сумела я. Госпадзі, гэта не проста шчасце — гэта працяг роду майго. І не толькі за сваё прашу, госпадзі, зберажы кожную атожылку чалавечую на нашай пакутнай «зямлі».

«Ты зусім не займаешся выхаваннем свайго сына». — «Ён нечым цябе пакрыўдзіў? Чым?» — «Я не хачу гаварыць». Ён адводзіць позірк. Так паводзіць сябе чалавек горды, які ведае сабе пану, ведае, чаго ён варты. Потым зноў з'яўраецца да мяне: «Ты ведаеш — ён зноў пачаў курыць. І курыць раніцай, калі ідзе на работу. Я назіраў...» — «Гаворыш, ён курыць? Сядзіць дзень ля

У АРТЫСТАХ...

АГЛЕДЗІНЫ «ВЕЖЫ»

«Вежа» — берасцейская бардаўская суполка, якая гуртуецца вакол свайго нефармальнага лідэра Вінцэса Вашэкі. Паспрабаваўшы свае сілы ў публічным выступленні на студэнцкай аўдыторыі, «вежаўцы» вырашылі выйсці на больш разнастайную публіку ды наладзілі з гэтай нагоды 6 чэрвеня свой выступ у тэатры лялек.

Увесь вечар на сцэне паасобку і разам былі сам Вінцэс Вашэка, а таксама ягонныя папачнікі па гітарных акордах Ніна Загарэўская, Вольга Сідарук, Алесь Паплаўскі і Сяргей Храмаў. Мяркуючы па рэакцыі залы, падобная «вылазка ў вялікі свет» мела поспех. А таму, што мае поспех, наканаваў працяг...

І. Х.

ІЗНОЎ «РАДАВЫЯ»

Народны тэатр Талачынскага раённага Дома культуры (рэжысёр — Святлана Мікалаеўна Васільева) за час свайго існавання ажыццявіў шэраг пастановак па творах беларускіх аўтараў. Работы мясцовых самадзейных артыстаў, як правіла, знаходзяць шырокую ўдзячнасць у гледачоў.

Днямі народны тэатр запрасіў сваіх землякоў на прэм'еру — спектакль па п'есе А. Дударова «Радавыя». Падымаю ад гледачоў выказаў намеснік старшыні раённага Савета народных дэпутатаў М. Завадскі.

Сваю чарговую работу калектыву тэатра прысвячае 50-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Алесь МАЗУР

СВОЙ ДРАМАТУРГ?..

Слонімец Аляксей Якімовіч вядомы рэспубліканскаму чытачу як празаік, які напісаў і выдаў кнігі «Гордзіў вузёл», «Эльдарада прасіць дапамогі» і «Сакрэт Тунгускага метэарыта».

У апошні час празаік стаў плённа працаваць над драматургічнымі творами для дзяцей дашкольнага і школьнага ўзростаў. Даве невялікіх п'ескі «Хто ж вінаваты?» і «Вялікае зацямненне» ўвайшлі ў зборнік «Казкі для сцэны», які выдадзены ў Мінску ў 1992 годзе. А натхніў пісьменніка, мабыць, Слонімецкі беларускі драматычны тэатр, які яшчэ летась па п'есе Аляксея Якімовіча ажыццявіў пастаноўку «Чарадзейная суніца». Літаральна на днях у тэатры адбылася новая прэм'ера па п'есе А. Якімовіча «Хітрыкі бабы Ягі» ў рэжысуры М. Варвашэвіча. Ролі выканалі Т. Натарава, Н. Жукоўская, У. Навушнік, І. Ерш, В. Сявец, В. Шчарбакоў.

С. ЧЫГРЫН

На здымку: сцэна са спектакля «Хітрыкі бабы Ягі». Фота М. СУПРУНА

ПАЛАНЕЗ ДЛЯ МУЖНЫХ

З'явілася яшчэ адна кніга, прысвечаная 200-годдзю паўстання пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі, — «Паланез для касінераў» Уладзіміра Емяльянчыка. Гэтае выданне, што пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь», цікавае тым, што ўзнаўляе малавядомыя эпізоды збройнага чыну далёкіх гадоў, калі вялася барацьба «за нашу і вашу свабоду». Безумоўна, асноўная ўвага ўдзяляецца самому кіраўніку паўстання, але разам з тым у полі зроку даследчыка знаходзяцца і яго выдатныя папачнікі. У прыватнасці, раскажваецца пра партызанскія рэйды паўстанцаў на чале з М. Агінскім, С. Грабоўскім і іншымі.

«...Няма такога — «акцёрскай прафесіі», — сцвердзіў нядаўна акцёр Андрэй Душачкін на нашых старонках. — Няма. Я ніякім чынам не грэбую такімі вызначэннямі, як тэхніка, умельства, дадзеныя, адметнасці псіхафізічнага апарата, — усяго, што вызначае здатнасць асобы да мастацтва. Але такой «работы» — акцёрам — няма. Ёсць — асабістыя праявы, схільнасці, прадвызначанасць...» Каму ж, як не артысту, які штовечар (і, надараяцца, штورانіцы) выходзіць на сцэну аднаго з буйнейшых тэатраў рэспублікі, меркаваць пра сваю... работу? прафесію? Дый на самай справе: за рэцэнзіямі, аглядамі, крэскамі да творчых партрэтаў не часта можна пачуць галасы тых, хто дае падставу для бясконцаў размоў пра тэатр. Тым больш, што апошнія слова — усё адно за імі...

— Які ў нашай краіне галоўны заканадаўчы орган? — перапытвае мяне настаўнік на выпускным іспыце ў школе: рыхтуючыся да адказу, я чытаў газету, чым выклікаў шокавае недаўменне камісіі.

— С-савет народных камісароў?... — адказваю я.

— Ідзі, Клімаў. Можна, хоць артыстам зробіцца... Тады фатаграфію на памяць прынясі, не забудзься.

— Абавязкова, — абяцаю я...

«Ну што ж, рыхтуйся ў артысты», — мовіў бацька, зазіраючы ў мой атэстат. «А гэта цяжка?» — «Ды не. Вывучыш вершы, я скажу якія...» — «А з сябрам можна?»

Ёсць... Асабістыя праявы, схільнасці, прадвызначанасць...

Ёсць чуд — тэатральна-мастацкі інстытут (гэта цяпер ён ганараваны акадэміяй). Які чуд гэтыя хлопцы-аднакурснікі, гэтыя педагогі, гэтае жыццё! Цуд — першая бульба, пах віна, закаханасць, — у студэнтаў-артыстаў усё як у... людзей: гарэлка па начах ля вогнішча! Ну не чуд — ачуцца пасля яе на руках у таварышаў ды заснуць, каб пракінуцца раніцай і зноўку збіраць бульбу? І спяваць пад гітару ля вогнішча... А наперадзе — вучоба, інстытут, тэатр! Тэатр.

Ён быў паўсюдна. Ён быў усім і ва ўсім. Ён быў маім домам раней (акцёрскі сын), ён зрабіўся домам цяпер, ён будзе домам надалей, а пакуль... эцюдам: я — дрэва, я — галінка, лісцік, жук, заяц, а вось ужо і чалавек, а вось ужо і першае слова можна сказаць на пляцоўцы... А кіраўнік курса В. Раеўскі ды куратар А. Душачкін-Карсакоўскі так уважліва глядзяць і строга, і такое шчасце мовіць гэтае першае слова! Яно нараджаецца проста ў аўдыторыі, проста ва ўрыўку само зрываецца з вуснаў так шчыра, так натуральна: «Маць вашу!..», бо сам урываю, які доўга і старанна рыхтаваў да паказу, не атрымаўся, блага прайшоў, і вось... Аўдыторыя сцішаная, студэнты-калегі моўкі ўзіраюцца ў выкладчыкаў, выкладчыкі — у мяне, я толькі што не трачу свядомасці... «Малайчына, — кажа Раеўскі. — Добра мовіў. Арганічна».

Вокны аўдыторыі выходзяць на праспект. Позні вечар. Амаль ноч. Выпалена процьма цыгарэт, паспытана бездань спробаў, мы ўсе любім адно аднаго, да заўтрага засталася зусім нядаўна, хутэй бы... Жыццё спынілася. Жывём толькі мы, студэнты-акцёры, жывём тэатрам, трынім тэатрам, размаўляем пра тэатр, думаем, маркуем, спрачаемся, маўчым... Кожны мясца на вачах, кожны разумее сябе штодня так, як астатнія не зразумеюць за ўсё жыццё. Мы — задзіночаныя, нас — няшмат. Мы сябруем-працуем удзень і ўначы, іншага сэнсу няма, мэты, шляху, пуцявіны — няма і быць не можа. Толькі тэатр. Нас так вучаць, так гадуць, такімі мы самі хочам быць... Якімі? Якімі яшчэ?

Рэпетыцыя — адчуванне цуду пошуку і пакуты, радасці ды паздрослівасці застаўся ў мяне з інстытуцкім часоў назаўжды. Я не мардаваўся — я шукаў. І гэтым быў шчаслівы. У мяне былі добрыя педагогі — пажыццёвая мая ім удзячнасць. «Ну што? Усё зразумеў? Усё ведаеш?» — пытаўся ў мяне бацька перад выходам на сцэну ў Навучальным інстытуцкім тэатры. «Усё ведаю...» — адказваў я. «Тады забудзься на ўсё, а то нічога не сыграеш», — перапыняў мяне бацька. Не забудуся, як на спектаклі нашага курса «Зыкавы» паводле Горкага ў мяне сапраўды... пайшло. Кожнае слова нараджалася... як мелася быць ды нараджацца ў ролі Міхала Зыкава. Тым днём быў шчаслівы ўсе: педагог Андрэй Валянцінавіч Душачкін-Карсакоўскі, мой бацька, я сам, мае аднакурснікі. Убег за кулісы таварыш: «Малайчына, дзякуй табе, значыць, можам усё-такі!»

... Сон. Ідзе спектакль, я мушу выйсці на сцэну. У мяне роля. Я выходжу, а тэксту... Не памятаю ні слова, а гляджу чакае... У жаху пракідаюся. Гэта — акцёрскі сон. Яго акцёры сніаць усё жыццё.

Выпускны іспыт па акцёрскім майстэрстве ў мяне прымаў Андрэй Макаёнак. Тут ужо з адзнакамі ўсё было як мае быць.

... «Спазнай сябе і ты спазнаеш свет». Але забытацца ў гушчэчы добра і зла, праўды і маны, сэнсу і мітусні так лёгка звычайнаму жывому і грэшнаму чалавеку. Ды што там звычайнаму... Праз шлях спазнання вар'яцелі, пускалі сабе кулю ў лоб, спальваліся на вогнішчах, хаваліся ў пячоры, выракаліся ўсіх зямных даброт, грашылі, каляіся, мардаваліся... Лепшыя, разумнейшыя, найталенавітыя. На іхніх ахвярных ды пакутніцкіх жыццях, на іхняй духоўнай энергіі ўсё яшчэ трымаецца гэты свет, і трымаецца праз іхні прыклад яшчэ вера ў душах людзей. Але як цяжка прыйсці да светлых слёз пакаяння і да веры ў душы... І ці не нараджае вера ў Бога бязвер'е ў людзей? І тады на змену спадыяванню прыходзіць адзінота. Яна, адзінота, заўжды побач, заўжды з сабой — ад нараджэння да скону ў пакутах. Адзінота робіцца для цябе ўсім і замяняе ўсё, яна паглынае самога цябе, як вада паглынае тапельца. Гэтакаса, як нам хочацца жыць, хочацца і памерці, бо гэта дзве пэўныя, вартыя адна адной, сілы, што жывуць у чалавеку, — прага жыцця і прага смерці. Радасць стварэння і асалода разбурэння...

Ніколі не забудуся, як патануў. Менавіта патануў. Гэта было даўно, я быў маленькі, плаваць не ўмеў, і так надарылася, што я, загуляўшыся з дзядзькамі, апынуўся на глыбокім месцы і проста пайшоў на дно. Апошняя, памятаю, што ўбачыў, — гэта паветраныя бурбалкі, якія падымаліся на паверхню...

Ачуўся я на беразе, — відаць, мяне такі хутка паднялі. Так вось і адзінота. Спачатку — мардуе-мардуе, а потым прызвычайна ваяцца да яе срэбных паветраных бурбалак. І ўжо добра. І нічога іншага ўжо не трэба. Мне знаёмае гэтае пачуццё, хоць я веру, што адзінота — усяго толькі пераход ад спазнання сябе да спазнання свету. Але надта ўжо пакутлівы бывае гэты пераход. І... не ўсё пераходзяць...

...Дык вось ён які — сапраўдны тэатр! Не той, дзе я нарадзіўся ды ўзгадаваўся, дзе мяне пецілі і ласкава глядзілі па галоўцы, пакуль быў маленькі. Тэатр — іншы. Такі вялікі, такі абыякавы, такі каменны. Ён ажывае толькі тады, калі ў ім з'яўляюцца людзі. Гледачы. Каб глядзець... на цябе і толькі! І больш — ні на каго! Бо тэатр — гэта ты, а ты — гэта тэатр, і адно без аднаго, хоць сабе і праклінаючы Шэкспіра, вы існаваць не здольныя. І ўвесь ты — у промні святла на сцэне, у дрыготкім маўчанні залы, гэтае чорнае яміны, гэтае бездань, што зёўрае перад табою ды высмоктвае з цябе ўсё тваё жыццё і пачуцці, думкі, каханне... А ты ўвесь шчаслівы праз гэта, жывеш гэтым і дзеля гэтага. І хай у рэальным жыцці засталіся адны страты ды адзінота, нязнойдзеныя каханья ды згубленыя сябры, пусты дом, а твой тэатральны палац ззяючы агнём вась-вось ператворыцца ў пашчупаную ночы, усё рэальнае — нішто. Нішто ў параўнанні з імгненным шчасцем сцэны.

Дык вось ён які, праўдзівы тэатр!.. Ну, а непраўдзівы? Ён жа ёсць! Але ці варта пра яго? Не варта, даючы нырца ў мора, думаць пра падводныя камяні. Альбо ныраць, альбо... Я — нырнуў. І ўвайшоў у тэатральны свет ужо свядома. Як акцёр, а не як акцёрскі сын.

Мой першы выхад у галоўнай ролі. Гэта быў увод, акцёр, што выконваў ролю да мяне, карыстаўся поспехам. Я выйшаў на сцэну і памятаю, як сцішыўся свет вакол

мяне, — выйшаў з дрыжачымі вуснамі ды каленямі. І перадавальнае пачуццё жаху, ад якога я здранцвеў напачатку, паступова стала расставачь — як кавалачак люду: гледачы ўзіраліся надзіва уважліва... І да фіналу спектакля яно ператварылася ў цёплае і шчаслівае адчуванне перамогі... А на прэм'еры іншага спектакля я, як выйшаў на сцэну, дык і ўсвядоміў: нічога сыграць не магу. Проста не магу і ўсё! І што трэба спыняць дзею і хаватца за кулісамі. Напэўна, я б такое і ўчыніў, але нешта пакрывае, глыбока схаванае мова: калі я гэткае ўчыню, дык акцёрам магу сябе больш не лічыць. І я... застаўся.

Адчуванне ірэальнасці свету, вобразнае бачанне рэчаіснасці, унутранае пачуццё падвоенасці цябе самога і свету, а, па кантрасце — жорсткасць рэальнага жыцця, прымуслі выпрацаваць свой погляд на рэчы, такое бачанне й разуменне сябе, — яны маюць на ўвазе вялікі канфлікт з жыццём: абсалютную неадпаведнасць рэчаіснасці і жаданняў. Нават жаданняў духу. Перадусім гэтая неадпаведнасць спакаяла, але, дзякуй Богу, пэўна, разбурыла, знішчыла мае ілюзіі наконт акцёрскай кар'еры. Нічога нямажна зрабіць як мае быць, калі робіш гэта дзеля нейкіх дабротаў-выгодаў. Толькі цяжкая праца сярод такіх самых, як ты, вызначае кар'еру тэатральнага артыста. Другой страчанай ілюзіяй сталася глядацкая любоў да тваёй справы. Як правіла, гэтая любоў знікае амаль адразу пасля заканчэння спектакля. А вось нялюбасць, калі нешта не ўпадабаў, можа цягнуцца й доўжыцца. І трэцяя, самая высокая, самая прыгожая ілюзія — абрынула і абілася на друзачкі: ілюзія абранасці творчых людзей. Я — не вялікіх ды геніяў. Іх судзіць можа хіба Бог. Я — пра ўсіх астатніх, хай сабе і таленавітых. Пастаяннае, свядомае ўмяшанне ў сваю псіхафізічную прыроду, у сваю душу (а гэта — падстава авалодання акцёрствам) вядзе да непазбежнага дэградавання ў самых розных абліччах. Ад звычайнай шызафрэнні да цяжкіх захворванняў сумлення. Акцёр часам як наркаман, які прывычаўся да сваёй дозы мройнага замест сапраўднага. І крыў Божа не даць яму гэтую дозу: дзеля яе ён здрадзіць, звыродзіць, заб'е. Акцёрава доза — роля. След недаатрыманай дозы-ролі ёсць і маёй душы, але, воляю лёсу, я з акцёрствам асвойтаўся з маленства, — прынамсі пачуццё гумару як імунітэт супраць хваробы душы даваўся і выпрацаваць, і развіць. Інакш у тэатры можна проста звар'яецца. А так... Вось рушыў геній у адной артыстычнай асобе, а вось — буйны талент у другой. Ну няхай яны самі пра сябе так думаюць: мо ім так жыць лягчэй? А вунь шынырыць, найначай, кардынал Рышэльве (яму так падабаецца пра сябе думаць), а вось — Напалеон, а там — Юда, а вунь пабегла кабеціна з вялікім языком праз плячук, а вось яе сяброўка з вырачаным агромністым вокам, а побач — яшчэ адна — з вухам на ўвесь тэатр. Усё як мае быць... У апраметнай.

Кожны чалавек з чаго-небудзь зроблены. Я не маю на ўвазе тую тканіну, пра якую ведаюць усе. Я — пра тую сутнасць, якая вызначае чалавечае аблічча. Або пысу. Я мяркую — для таго, каб не сканцаць у распачы, трэба прывучыць сябе разуменьню гэты свет. Не любіць або ненавідзець, а — разумець. Памятаецца карціну Далі «Метамарфоза Нарцыса»? Калі я наважваюся разумецца, я проста суадношу свет (які ёсць) і свае ўяўленні пра яго. І разумею, як усё звязана, злучана ды залежна, а мы падобныя, як дваіняты. Проста рэальнасць час-пачас надакучвае і хочацца зазірнуць глыбей...

Андрэй ДУШАЧКІН

Фота Аляксея ІЛІНА

Музыка

ЁСЦЬ І ПЛАНЫ...

Аматары сімфанічнага жанру атрымалі сапраўдную асалоду ад праграмы з удзелам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра, які граў музыку Бетховена і Брамса. Сола на скрыпцы выконваў студэнт Маскоўскай кансерваторыі Драго Алехандро (Аргенціна), дырыжыраваў мінчанін, выпускнік Акадэміі музыкі з Санкт-Пецярбурга Міхаіл Сінькевіч. Гэтыя новыя імёны, магчыма, неўзабаве зазвюць на музычным небасхіле... З Міхаілам Сінькевічам нам давалося сустрэцца і пагутарыць.

— Міхаіл, гэта ваш першы канцэрт у сябе на радзіме...

— Так, сапраўды. Яшчэ летась увосень у Міністэрстве культуры Беларусі было дамоўлена наконт супрацоўніцтва, і выпадак надарыўся: мне давалося замяніць захварэўшага іспанскага дырыжора. Я ўдзячы калектыву аркестра, у якім шмат таленавітых музыкантаў, за падтрымку і крэдыт даверу. Гэты ўдзел і ўзаемаразуменне дапамаглі мне, маладому дырыжору, дасягнуць пэўнага выніку, хоць, прызнаюся, не ўсё атрымалася, як было задумана. Не зусім задаволены выступленнем і Драго. Некаторыя, ды і ён сам, лічаць, што на рэпетыцыях гучанне чарадзейнай скрыпкі было больш тонкім. Аднак у цэлым Драго Алехандро зрабіў на слухачоў добрае ўражанне.

— А з чаго пачынаўся ваш шлях у прафесію?

— 70-я гады былі музычнымі: тады яшчэ не развучыліся спяваць, было шмат цікавых запісаў, пласцінак. У гэтым сэнсе наша сям'я — не выключэнне. Відаць, таму я спачатку палюбіў песню. І мама, заўважыўшы гэта, адваяла мяне, шасцігадовага, у Сярэднюю спецыяльную музычную школу пры кансерваторыі. Атрымаў сур'ёзную базавую падрыхтоўку, потым прадоўжыў навучанне ў Пецярбурзе. Карысныя былі і армейскія гады, праведзеныя ў ансамблі песні і танца: самадyscyпліна і адказнасць за кожны пражыты дзень.

— Вы вучыліся вялікага маэстра, дырыжора з сусветнай вядомасцю Іллі Мусіна...

— Вучоба ў класе Іллі Аляксандравіча сталася ў нейкім сэнсе шчасцем у маім жыцці. Нядаўна мы адзначалі яго 90-гадовы юбілей. У вялікім канцэрце ўдзельнічалі яго славетныя вучні Юры Цемірканавіч, Васіль Сінайскі, Валеры Гергіевіч, а ў заключэнне прадырыжыраваў сам Ілля Аляксандравіч ва ўласцівай яму асаблівай рамантычнай манеры. Як пра педагога магу сказаць, што ён жыў дзеля сваіх вучняў, аддаў усяго сябе, любіць іх фанатычна і аддана. На ўласным прыкладзе вучыць страснаму служэнню Музе. Пры ўсім гэтым Ілля Аляксандравіч застаецца адным з нямногіх сапраўдных інтэлігентаў, надзеленых рэдкім дарам сціпласці, пачуцця ўласнай годнасці і павагі да людзей. Відаць, усё гэта ў спалучэнні з высокім прафесіяналізмам, незвычайнай працаздоль-

насцю Маэстра і прынесла яму сусветную вядомасць.

— Цяпер складаць планы цяжка. Але і без іх заўтрашні дзень губляе сваю прывабнасць. Магчыма, вы атрымалі цікавыя прапановы?

— Вельмі хацелася б прадоўжыць супрацоўніцтва з мінскім філарманічным аркестрам, сыграць з ім некалькі розных па змесце праграм. Паступілі і іншыя прапановы, у якіх я зацікаўлены. Хочацца спадзявацца, што гэты сезон падорыць мне сустрэчу з творчым калектывам тэатра оперы і балета. У Санкт-Пецярбурзе, як, прынамсі, і тут, катастрофічна бракуе вольнага часу. Працюю ў музычным тэатры пры кансерваторыі, выкладаю. Месца маёй асноўнай працы — дзіцячы музычны тэатр «Зазеркалле». Заканчваю сёлета 5-ы курс оперна-сімфанічнага аддзялення...

Р. КУЗНЯЦОВА

На здымку: М. Сінькевіч з маэстра І. Мусіна.

Тэлебачанне

«...ГОДНАСЦЬ У НАЦЫЯНАЛЬНЫМ МАШТАБЕ»

Цыкл «Край» рэдакцыі грамадска-палітычных і сацыяльна-эканамічных праграм Беларускага тэлебачання не адзін раз рабіўся аб'ектам увагі «ЛіМ».

С просьбаю акрэсліць задачы і бліжэйшую будучыню перадачы наш карэспандэнт звярнуўся да мастацкага кіраўніка «Края» Ігара АЛЕКСАНДРОВІЧА.

— Ігар Аляксандравіч, як бы вы самі сябе вызначылі на тэлебачанні, сыходзячы з таго, што «Край» — гэта тое, да чаго вы прыйшлі праз шэраг іншых перадач?.. Якою дарогаю вы ішлі да яго?

— Надта доўгаю. Пачатак яе — у Варонежы, дзе напрыканцы пяцідзсятых я вучыўся на гісторыка-філалагічным факультэце і спецыялізаваўся на славістыцы (паўднёвыя славяне). Я ўсур'ёз займаўся навукаю. А тэлебачанне ўзнікла ў маім жыцці як з'ява тагачаснага прагрэсу і, адначасова, феномен сацыяльнага, бо менавіта на тэлебачанні робіцца відэавочным адрасу, адатны ці няздатны ты да хаўрусавання вакол сябе аднадумцаў. Без хаўрусаў і свядомага падпарадкавання не здымець нават замалёўкі. У нашай рэдакцыі сацыяльна-палітычных праграм я не так даўно назіраў станаўленне Юрыя Хашчавіцкага (працаваў разам), — для мяне гэта ў нейкім сэнсе паказальна па мэтанакіраванасці ды засяроджанасці на справе. А што да «Края», дык гэтая перадача не тая навука, якую я абагаўляў. Не толькі розумам, але і сэрцам трэба было папрацаваць, каб агораць задуманае (дазволіце сабе такое параўнанне, каб было зразумела, якіх высілкаў каштуе нам кожны сюжэт!). Я зусім не прэтэндую і нават супраць таго, каб паўтараць сваёю перадачай, мовам так, урокі гісторыі Беларусі. Я стаўлю хітэйшую задачу: уразіць гледача гістарычнымі постацамі, «краёвых» персанажаў, — любымі сродкамі. Уразіць — значыць, зацікавіць. У дваццаць з невялікім гадкоў Сапэга ехаў паслом да Івана Жаклівага, Іосіф Гашкевіч вынікова разумеўся з японцамі, — так, што праз стагоддзе гэтак паразуменне глумачыць цэлую эпоху ў дачыненнях-паразуме між народамі. Саламея Пільштынова ў самым, здаецца, непадыходзячым — барочным стагоддзі адстойвае незалежнасць кабеты на самым шляхетным узроўні. Наша задача — падаць гэтыя факты так, каб яны надоўга засталіся ў свядомасці гледача...

— Мяне вы «зачапілі» тым, што намага-

ецеся не проста прачытаць каментар за кадрам, даючы па-свойму адметны відзашэраг, але спрабуеце вышарыць прагматычна-выхавацельскія задачы праз мастацтва, ладзячы свайго роду тэлэтэатр, дзе актёры ўасабляюць гістарычных асоб. Часам работы актёраў выдаюць на зялёкі вялікіх, буйных роляў. Вы абжываеце гісторыю, як уласны новазбудаваны дом...

— Дзесяткі пытанняў узнікаюць у людзей, калі яны спазнаюць сваё мінулае: чаму мы? Хто мы? Адкуль мы? Колькі важным мы для сусветнай супольнасці? Ці ёсць у нас асобы планетарнага маштабу? Што сталася з моваю? І да таго падобнае... Кожнае пытанне вымагае адказу яркага, запамінальнага, пераканаўчага. Кожнае пытанне вымагае абавязковага вяртання да сябе, да каранёў, да вытокаў, да тлумачэнняў і да т.п., магчыма, не адзін раз, не ў адной перадачы. Ёсць магчымасць ад перадачы да перадачы паглыбляцца ў адказы. Праз тэатралізаванне, праз гульні, праз асобу актёра, папулярнага на сцэне, — каб зрабіць нашы адказы агульнаразумнымі, так бы мовіць, агульнадаступнымі. Нядаўна з'явілася магчымасць звяртацца да высокакваліфікаваных гісторыкаў, журналістаў, даследчыкаў. Па форме мы дамагаемся відэафільма, — робячы яго так, каб у далёкім мінулым глядач пазнаваў сучаснасць. І — папулярнызаваць гэтак мінулае як мага. Зліквідоўваць, перапрашаю, гістарычную непісьменнасць, — апошні выпадак з пошукамі відзашэрагу для перадачы пра Ігната Дамейку зрабіўся красамойным пацярджэннем гэтай агульнанароднай гістарычнай непісьменнасці... А тэм у перадачы багата. Ёсць ідэя прайсціся па таямніцах беларускіх замкаў. Праехацца дарогамі Купрына, завітаўшы ў Столінскі раён, дзе, паводле старажыталаў, памятаюць кабету, чыя прабабка наштучхнула пісьменніка на задуму «Алесі». Ёсць, ёсць ідэі...

— Ігар Аляксандравіч, мы пачалі з размовы пра тое, што перадача вы робіце, так бы мовіць, сэрцам. Гісторыя Беларусі — гэта ваша круўная зацікаўленасць?

— Ведаецца, гэта сталася ўжо круўнаю зацікаўленасцю, — абудзіць пачуццё годнасці ў нацыянальным маштабе. Праўда, мы адна з нешматлікіх праграм на БТ, якая яшчэ не мае ніякіх дапаможных сродкаў для існавання (і спонсару). Але скардзіцца на гэта праз газету неяк несур'ёзна. Мне б хацелася толькі звярнуць на тое, што наша праграма — адзіная ў сваім родзе на тэлебачанні, і яна вартая падтрымкі.

Гутарыла Жана ЛАШКЕВІЧ

Спадчына

З ПІЦЕРСКАЙ СКАРБОНКІ — У «БЕЛАРУСКУЮ КАПЭЛУ»

Тыдзень папрацаваўшы ў Расійскай нацыянальнай бібліятэцы, што ў Пецярбурзе, дырэктар аб'яднання «Беларуская Капэла» Яўген Паплаўскі вярнуўся на радзіму з не абы-якім набуткам. Прывезеныя ім нотныя копіі — проста скарб! Цяпер у архіве «Беларускай Капэлы» ёсць сімфанічна-харавое палатно Восіпа Казлоўскага на кананічныя лацінскія тэксты «Te Deum laudamus». Цікава, што твор існуе ў так званым пяднасным асобніку, прысвечаным імператару Аляксандру I (каталіцкі твор — у дарунак праваслаўнаму цару!). Знойдзены і марш Кастуся І галоўскага для духавога аркестра «Наш полк». З Давыдкаўскага ірмалю скапіраваныя песняспевы пачатку 18 ст., у якіх старажытнаславянская мова спалучана з лацінскімі тэкстамі, што сведчыць пра уніяцкае паходжанне гэтай музыкі.

Сапраўдным набуткам нашай музычнай культуры робіцца творчасць Напалеона Орды — бліскачага графіка, пра чью кампазітарскую творчасць да нядаўняга часу мы зусім нічога не ведалі. Шляхціц з Піншчыны, удзельнік

паўстання 1831 г., ён з'ехаў у Францыю. Сябраваў з Шапэнам, Лістам. Быў дырэктарам італьянскай оперы ў Парыжы. На радзіму вярнуўся пасля амністыі... У піцёрскай бібліятэцы Я. Паплаўскім ужо знойдзена каля 30 фартэп'янных твораў Н. Орды, прычым гэта не плод аматарскіх вопытаў, а канцэртная музыка, напісаная на добрым прафесійным узроўні. Тут і «Паланез», выдадзены ў Гродне Ёзафам Загаеўскім; тут і «Серзнада», і «Полька», і яшчэ 14 паланезаў, кожны з якіх мае прысвечэнне: Казіміру Скірмунту, Адаму Плогу, Шапэну, Юзафу Крашэўскаму ды інш. Дарчы, Крашэўскі таксама пісаў музыку: знойдзены выданні яго фартэп'янных твораў («Фантазія», «Песні пастухоў»). Ёсць у Н. Орды фартэп'янная мазурка, прысвечаная Ганне Патоцкай ды «Паланез з прыстукам», прысвечаны Марыі Браніцкай з Сапэгаў.

Пашанцавала Я. Паплаўскаму і ў пошуках нотаў Антона Абрамовіча: у невялікі й нескладаны цыкл, хутэй за ўсё разлічаны на дзяцей, уваходзяць п'есы, прысвечаныя... шасці порам

года: «Вясна», «Дзявочае лета», «Лета», «Бабіна лета», «Восень», «Зіма». І ўсё гэта завецца «Кадрыля для фартэп'яна». Яшчэ б твораў А. Абрамовіча аб'яднаны пад назваю «Падзенне Карса» і выдадзены на карысць параненых пры абароне Севастопаля. Знойдзены таксама «Фантазія для фартэп'яна», «Сігнальная кадрыля», «Канцэртны вальс».

А вось твораў Фларыяна Міладоўскага, аказваецца, нямала выдавалася ў Мінску, у выдавецтве Аляксандра Валіцкага, а таксама ў Вільні: вакальны цыкл на вершы Я. Прусіноўскага ды У. Вольскага, «Кантрадансы для фартэп'яна», «Нотка» для голасу і фартэп'яна, «Паланез» для фартэп'яна ў чатыры рукі...

У гісторыі нашай культуры вядомыя імёны братоў Ельскіх. Міхал Ельскі — кампазітар ды скрыпач, чья скрыпачная музыка ўжо вяртаецца ў рэпертуар беларускіх выканаўцаў. «Танец духаў», «Танец смерці», напрыклад, напісаныя для скрыпкі і фартэп'яна. Набыты і клавір Другога скрыпачнага канцэрта: так што цяпер праблема ў тым, каб знайсці кампазітара, які

зрабіў бы годны аркестравы варыянт гэтага твора М. Ельскага.

Аляксандр Ельскі вядомы як літаратар. Але і ён, аказваецца, не цураўся кампазіцыі: знойдзены два фартэп'янных творы для выканання ў чатыры рукі, «Мазурка» для такога ж дуэта. Давялося Я. Паплаўскаму знайсці яшчэ двух Ельскіх: Канстанціна ды некага «В. Ельскага». Магчыма, далейшыя пошукі ў кнігасховішчах прывядуць да нейкіх адкрыццяў у нашай музычнай гісторыі?

Ну, а пакуль кіраўніцтва «Беларускай Капэлы» заклапочана тым, каб г.з.казаць хаця б частку сваіх нотных набуткаў на чарговым фестывалі «Адраджэнне беларускай капэлы». З 3 па 6 лістапада (вось гэта перспектыўнае планаванне!) мяркуецца правесці чатыры канцэрты. Тры з іх — камерныя: «Фартэп'янная музыка Н. Орды»; «Мінскае музычнае асяроддзе: Ф. Міладоўскі, А. Конці, браты Ельскія» (праграму дапоўняць таксама вакальная музыка Н. Орды, С. Манюшкі ды фартэп'яныя п'есы для выканання ў чатыры рукі); і яшчэ адзін канцэрт прадставіць музычны Пецярбург сіламі, так бы мовіць, кампазітараў, звязаных з Беларуссю: А. Абрамовіча, С. Манюшкі, М. Шыманоўскай, вучня С. Манюшкі Ц. Кюі і інш. А на заключным фестывальным канцэрце яго арганізатары хацелі б паказаць балет: «Беларуская Капэла» мяркуе падрыхтаваць разам з Камерным аркестрам ліцэя пры Акадэміі музыкі ды Беларускай харэаграфічным вучылішчам «Паланез» на музыку М. К. Агінскага (1-я дзея). А ў 2-й дзеі ажыццявіць поўнае выкананне музыкі В. Казлоўскага да трагедыі Озерава «Фінгал» (а гэта 10 нумароў з удзелам хору, сімфанічнага аркестра, салістаў).

Тым часам у планах дырэктара «Беларускай Капэлы» — чарговая вандроўка ў Піцэр, пошук і капіраванне нотных матэрыялаў, дзякуючы якім да нас «вяртаецца музычная памяць», вяртаецца ў канцэртны ўжытак цэлы пласт самабытнай, супярэчлівай і такой прывабнай культуры.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На фотарэпрадукцыях: В. СТРАЛКОўСКА-ГА: вокладка «Паланеза» Ф. Міладоўскага, выдадзенага ў Мінску; партрэт Міхала Ельскага; вокладка «Паланеза» Н. Орды — гродзенскае выданне.

Нярэдка сон аказваецца адзіным станам, у якім чалавеку не ўдаецца загнуць сваё сумленне. Менавіта гэта і здарылася з героямі камедыі Славаміра Мрожака «Чароўная ноч», якую паставіў у Брэсцкім тэатры драмы студэнт-дипломнік Беларускай акадэміі мастацтваў Мікола Ходзька.

Герой спектакля — Калега і Дарэгі Калега, абжываюць сумесны гасцінічны пакой, імкнуцца выглядаць чуйнымі і выхаванымі, але ўсе іхнія ўчынкi супярэчаць словам. Відэачна й неабвержна пасля таго, як раптам у пакой з'яўляецца Трэцяя Асоба — чужоўная жанчына...

У спектаклі заняты Кастусь Перапяліца, Яўген Макурын, Алена Дабшук, Людміла Рабая, Віктар Міхайлаў, Сямён Церайкоўскі.

З. Д.

На здымку: сцена са спектакля «Чароўная ноч». У ролях — Кастусь Перапяліца, Людміла Рабая, Яўген Макурын. Фота Леаніда ВАЙТКОЎСКАГА

«ВАЙНА АДЛЮСТРАВАННЯЎ» НА СЦЭНЕ І...

Спектакль з такой назваю па п'есе М. Арбатавай паставіў малады яшчэ рэжысёр Уладзімір Анікін на сцэне Брэсцкага тэатра драмы. А грамадскі прагляд адбыўся ў... тэатры лялек. Бывае такое. Асабліва калі пачынаецца пошук агульнай мовы: адны яе так і не знаходзяць іншыя разумеюць з паўслова...

А жанр свайго «дзіціцця», ад якога практычна адмовіліся «бачкі», затое прытулілі «айчыны», стваральнікі вызначылі як пластычна-эксцэнтрычную дэю. Заняты ў ім сам рэжысёр-пастаноўшчык У. Анікін і актрыса Таціяна Куцэвіч. Пісаў музыку да спектакля і дапамагаў даводзіць яго да ладу Васіль Кандрасюк, тым часам як рэжысёр браў удзел у пісанні песень; шыраваў над мастацкай аздобаю Мікола Паўтарака. Дарэчы, усе дэкарацыі ды аксесуары былі ашчэдна сабраны або выраблены самімі стваральнікамі «Вайны адлюстраванняў». На сцэне тэатра лялек яна скончылася працяглым воплескамі прыхільных ды ўдзячных глядачоў і морам мірных, жывых кветак.

І. Х.

На здымку: сцена са спектакля «Вайна адлюстраванняў»

Вішнем!

«НЕ ШКАДУЮ ДАБРЫНІ...»

Пятру ГАРЭЦКАМУ — 75

Уся яго творчасць прасякнута дабрывай, чуласцю да чалавека працы і воіна. У пагранічных войсках ён з першых дзён Вялікай Айчыннай вайны як армейскі карэспандэнт ад Закаўказзя да Закарпацця. Невыпадкова ў яго паэтычных творах выразна гучыць тэма вайны, салдацкай долі, вернасці і адданасці сваёй радзіме.

На яго рахунку зборнікі вершаў, што выходзілі ў Кіеве, Маскве, Баку і Мінску: «Крыніца», «Мая любоў», «Вечнае цяпло», «З дарог жыцця», «Асенняя пракосы», «Зачараванасць», «З дняпроўскіх круч». Даўня дружба звязвае паэта з нашай літаратурай. Беларусі ён прысвяціў нямала сваіх вершаў і плённа перакладаў на мову Кабзара творы Я. Купалы, П. Броўкі, П. Глебкі, М. Танка, А. Бялевіча, А. Астрэйкі, П. Прыходзькі і многіх іншых беларускіх аўтараў. Зараз Пятро Ігнатавіч пастаянна жыве ў Мінску. Вішнем яго з юбілеем, жадаем моцнага здароўя, здзяйсненняў на творчай ніве.

Змяшчаем некалькі яго твораў у перакладзе на беларускую мову.

Юрась СВІРКА

Пятро ГАРЭЦКІ

РОДНАЕ СЯЛО

Спрадвек нідзе на мапах
Украіны
Маё не пазначалася сяло.
Яно ляжыць на далані даліны,
Яно і ў нашай даўнасьці жыло.
Яно арала,
сеяла,
спявала,
А як ступала вясень у двары,
Пыхцелі ў хатах каганцы,
бывала,
Зшарэлыя, як нашы вечары.
Аўчас, калі зіма нашле мяцеліц
І замуруе вокны ўсе за ноч,
Трапала лён, расчэсвала
кудзелю,
Круціла у сувоі палатню.
...Хоць тупкай не была
ў сяло дарога,

Ды не міялі беды ўсе яго.
Трывога выпявала
за трывогай,
Адна бяда масціла шлях
другой.
Таптаў Батый, тапталі
янычары,
Капыт напалеонаўскі малоў.
І як не бушавалі ў ім пажары,
Зноў да жыцця
ўзвышалася сяло.
Мы выжылі і ў той,
другой Айчыннай.
Сяло маё, шумяць сады твае.
Ты зноў перад
сыноўнімі вачыма
У маладой раскошы паўстаеш.
Твой цвет мне проста
ў сэрца ападае
І свет здаецца гошым,
нібы сад.
А за сяслом пшаніца маладая
Зялёнай хваліць цешчыць
далягляд.

Вішнёвым цветам тут
палаюць зоры...
Пакінуў тут сваю я маладоць.
Сяло маё,
Баліць тваё мне гора,
Але твая ратуе прыгажосць.
Пераклаў Казімір КАМЕЙША

ЖУРАЎЛІ

Шторызу меней жураўлі,
Ці восенню а ці вясною,
Вітанні шлюць маёй зямлі,
Дымамі укрытай і смугою.
Звяліся мокрыя лугі,
Запішкі пахкія азёраў.
І не пазбавіцца тугі
Па ўлонні, знічаным учора.
Хоць раны страт не зажылі,
Хай птаства хлыне
ў свет вялікі.

Баюся я, каб жураўлі
Яшчэ пры мне зусім не зніклі.
Пераклаў Уладзімір ПАУЛАЎ

ВЕРНАСЦЬ

Жонцы
Нягод заўжды ў жыцці багата,
Дыхне бядой, то пішынёй...
А ў нас вось так:
ты выйдзеш з хаты
І ўжо здаецца — пуста ў ёй.
І павязь слоў, як нежывая,
Натхнення верша не крапе,
І зноў тады я адчуваю,
Што не стае чагосьці мне.
Пагляду, што ажно праймае,
Ці цешылі, ці гаркаты...
Адчуў у час такі да краю,
Якую ж сілу маеш ты.

Пераклаў Юрась СВІРКА

«ПАРТЫЗАНЫ, ПАРТЫЗАНЫ — БЕЛАРУСКІЯ СЫНЫ...» —

(Пачатак на стар. 5)

дарэчы, усім прагрэсіўным светам, бо менавіта за стойкае партызанскае супраціўленне фашысцкім акупантам і была Беларусь, не будучы нават суверэннай дзяржавай, прынята ў якасці правадзейнага сабра ў склад Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

Так ці інакш садзейнічае азначанай блытаніне вакол праблемы партызанскай вайны на Беларусі адсутнасць пэўнага погляду на мінулую вайну ўвогуле. Ужо ў агульнапрынятай яе назве — «Вялікая Айчынная вайна» — выразна адчуваецца дух партыйнай прапаганды, якая хацела трактаваць яе як вайну за «соцыялістычнае отечество», г. зн. за СССР, хоць фактычна яна і для Расіі была вайной нацыянальнай, чаму адразу і ўзнікла падабенства з антынапалеонаўскай вайной 1812 года. Але ў тую далёкую вайну сімпатыі беларусаў, толькі што гвалтоўна захопленых Расійскай імперыяй, былі на баку Напалеона. Напалеон быў зусім не тое, што Гітлер. Яго арміі неслі з сабою не толькі перамогі французскай зброі, але і славыты Кодэкс Напалеона, які дагэтуль ляжыць у падмуру многіх еўрапейскіх прававых дзяржаў і які ў многім садзейнічаў узнікненню і развіццю сучаснай еўрапейскай рыначнай эканомікі. Напалеон збіраўся адрадыць Вялікае княства Літоўскае і нават, будучы ў Вільні, цікавіўся мовай, на якой гаварыла яго насельніцтва. Хто ведае, як бы пайшла тады гісторыя, але з імперска-феадальным дэспатызмам на гэтай тэрыторыі напэўна было б пакончана. Думаў ён, зрэшты, і пра Расію, але адмяняць там прыгоннае права не стаў, пазнаёміўшыся больш грунтоўна з гісторыяй Расіі й ментальнасцю яе народа (вядома, напрыклад, што, знаходзячыся ў Маскоўскім Крамлі, ён загадаў даставіць усе кнігі па гісторыі паўстанняў Разіна і Пугачова). Напалеон пагэтану ўспрымаўся на Беларусі хутчэй як вызваліцель, як змагар супраць расійскай акупацыі, і таму яго падтрымлівалі вярхі тагачаснага літоўска-беларускага грамадства, хоць сялянства, напрыклад, адносілася да французаў, як да чужынцаў, стрымана: выявіўся ўсё ж такі нацыянальны фактар. Гэтага, зрэшты, нягледзячы на сваю выключную таленавітасць палітыка і палкаводца, і не ўлічваў Напалеон, як не ўлічыў і атрыманы ім у свой час у Іспаніі ўрок, калі натыкнуўся на шалёнае супраціўленне іспанскіх сялян-герільерас. Гэты ж самы нацыянальны фактар загібуў канчаткова яго

армію на бясконцых заснежаных прасторах Расіі...

Зусім іншаю з'яваю быў Гітлер. Хоць і ён спрабаваў прыдаць сабе імідж «вызваліцеля» (на акупаваных тэрыторыях быў распаўсюджаны нават партрэт яго з надпісам «Гітлер-освободитель»), людзі, аднак, хутка разабраліся, што гэта быў за «освободитель». Ніякага параўнання яго з Напалеонам не магло быць у прынцыпе, бо ён з самага пачатку адкрыта выступіў як вораг свабоды і незалежнасці іншых народаў і нацый, абавіраючыся на філасофію расізму і крайняга нацыяналізму, г. зн. фашызму. Гэта раней за беларусаў зразумелі нашы суседзі з Захаду — палякі, уступіўшы з гітлерызмам у зацятую, герайчыную партызанскую барацьбу (хоць да савецкай Расіі яны таксама адносіліся з вялікай і, скажам прама, законнай нелюбоўю). Разумелі тое многія немцы, у тым ліку, магчыма, і сам Кубз, калі праланоўваў Гітлеру больш талерантную палітыку ў адносінах да беларусаў, пра што піша Е. Туранак. Нешта падобнае можна было назіраць у акупаванай Оршы ў 42-м годзе. Нямецкія ўлады спрабавалі арганізаваць там штосці накшталт Беларускага народнага дому, дзе быў створаны драматычны калектыў, які рэпэціраваў купалаўскіх «Прымакоў», хор з рэпертуарам беларускіх народных песень і аркестр народных інструментаў (падобнае апісвае і А. Фадзееў у «Маладой гвардыі»). Усё гэта ўспрымалася тады як палітыка перніка і бізна, звычайная для акупантаў-захопнікаў, бо па-за сценамі гэтага «дому» па-ранейшаму панаваў страшэнны эсэаўскі тэрор і амаль штодзённая на яўрэйскіх могілках, недалёка ад хаты, дзе я жыву, у ранішнім прыцемку гучалі кароткія чэргі расстрэлаў. Партрэт з надпісам «Гітлер-освободитель» успрымаўся пагэтану як надобная, страшная іронія.

Гэтак жа ацэньваў Гітлера і гітлерызм увесь прагрэсіўны тадышні свет. 22 чэрвеня 41 года, помніцца, усе мы напружана чакалі, што скажа радыё пра рэакцыю другіх краін на распачатую супраць СССР вайну. І ўздыхнулі з вялікай палёгкай, калі ўвечары пачулі па радыё пра выступленне ў англійскім парламенце прэм'ера У. Чэрчыля, які катэгарычна заявіў аб падтрымцы Расіі, назваўшы пры гэтым Гітлера абсалютна амаральнай істотай. Чэрчыля ніяк нельга было западозрыць у якіх там ні было сімпатыях да Савецкай Расіі і Сталіна. Пасля вайны ён і сам пра тое скажа ў слаўтай прамове ў Фултане.

Рэзка адмоўная ацэнка гітлерызму захоўваецца ў дэмакратычным заходнім свеце і ў нашы дні. Нездарма краіны, удзельніцы антыгітлераўскай кааліцыі, нядаўна шырока адзначылі пяцідзесяцігоддзе высадкі саюзнікаў у Нармандыі як дату агромністай гістарычнай значнасці. Было б, улічваючы сказанае, недаравальным грэхам кідаць найменшы цень на Беларускае антыгітлераўскае Супраціўленне. Брыдкія ж інцыдэнты з забойствамі і рабаўніцтвам, на якія часам спасылаюцца тыя, хто сумняваецца ў правамернасці беларускага партызанскага руху, у сваёй пераважнай большасці інспіраваліся і выконваліся менавіта НКУСаўскай агентурай, што актыўна ўкараняліся ў партызанскі шэрагі. А то і звычайныя рабаўнікі: не забудзем, што ў часе панічных уцекаў сорок першага года савецкія ўлады расстрэльвалі палітычных вязняў і выпускалі на волю крымінальнакаў...

Партызанскі рух 1941—1944 гадоў быў самым яркім сведчаннем на карысць таго, што беларусы не згубілі сваёй нацыянальнай самасвядомасці і пачуцця чалавечай годнасці. Пачуцця тыя былі толькі прыглушаны і не заўсёды выразна ўсведамляліся. Але калі трэба было, яны, гэтыя пачуцці, праяўляліся моцна і ў належнай меры. Нездарма ж некалі Колас напісаў пра беларускае вядомае радкі: «Я маўчу, маўчу, трываю...». А другі вялікі паэт Купала свой слаўты верш распачаў гарачым і страсным поклічам: «Партызаны, партызаны — беларускія сыны!». Хочацца верыць, што гісторыкі нашы разбіраюцца, нарэшце, з праблемай беларускага партызанскага руху, ён заслугоўвае таго. Гэта быў сапраўды ўсенародны, дарэчы, пераважна маладзёжны рух, і ён мог бы служыць выдатным узорам для сапраўдзіх патрыятычнага выхавання нашай моладзі, а яго ваенны вопыт — для належнай падрыхтоўкі беларускага войска. Гэты вопыт, як і вопыт Грунвальда і Оршы, Касцюшкі і Каліноўскага, пераканаўча паказвае, што беларускі народ, калі спатрэбіцца, можа бараніць сваю незалежнасць. Як бы імкліва ні імчаўся цягнік гісторыі, суверэнная Рэспубліка Беларусь ужо ніколі, будзем спадзявацца, не страціць у ім законнага, заслужанага пакутам і крывёй народа ганаровага месца.

Мікалай КРУКОЎСКІ,

доктар філасофскіх навук, прафесар,
былы начальнік штаба атрада
2-й Заслонаўскай брыгады

ГІМН У СПРЭЧКАХ НАРОДЗІЦЦА МУЗЫКА?

Якім будзе Дзяржаўны гімн Беларусі? Пытанне застаецца адкрытым. Кампетэнтнае журы праслухала конкурсныя варыянты мелодый, створаных сучаснымі кампазітарамі на рэкамендаваны ў якасці тэксту гімна верш Янкі Купалы «Маладая Беларусь». Адабраны тры творы А. Багатырова, В. Войціка, У. Дарохіна, якія будуць запісаны ў выкананні прафесійных артыстаў і прапанаваны на суд шматтысячнай аўдыторыі беларускіх радыёслухачоў. (Да ведама: ёсць і ўзнёслая рамантычная песня на гэты верш, напісаная К. Галкоўскім, яе запіс у выкананні М. Забэіды-Суміцкага гучаў па радыё). Тым часам рэдакцыйная пошта прыносіць нам усё новыя лісты, якія так ці інакш закранаюць праблему першай песні краіны...

«НЯГЛЕДЗЯЧЫ НА ЗДЗЕК...»

Хоць да мяне даходзяць толькі асобныя звесткі аб жыцці Беларусі, але і з іх вельмі добра відаць, што «вожды» беларускага народа душаць усё, што хоць троху пахне беларускім, асабліва тое, чым і адрозніваецца беларус ад іншых еўрапейскіх народаў, — мову. Летась я быў удзельнікам І з'езда беларусаў свету. Цудоўная казка: там панавала мова, якую рэдка пачуеш на вуліцах Менска. Пад уплывам гэтай казкі я напісаў верш пра родную мову. Напісаў і музыку. А вось даслаць гэты верш-песню ў «ЛіМ» ніяк не мог сабрацца, бо страціў ужо ўсялякую веру, што рабы змогуць «людзьмі звацца». А гэта ж наш апошні шанец стаць народам.

Я пачынаю ўжо шкадаваць, што разбурыўся Савецкі Саюз, бо ў ім Беларусь была сапраўды раўнапраўнай з Расіяй у камуністычным рабстве, бо метраполія ў той імперыі быў камуністычны рэжым. У новай жа, Расійскай, імперыі метраполія будзе ўжо краіна, а беларускія кіраўнікі-зdraднікі вельмі стараюцца ператварыць Беларусь у калонію Расіі, небаракі — аж са скурі вылузваюцца, каб хутчэй аб'яднаць і грашовыя сістэмы, і гаспадарчыя, і палітычныя, і ваенныя, і асабліва — мову рускую зрабіць дзяржаўнай для беларусаў. Пра адзіную руліваю зону мой рускі сябра сказаў: «Белорусы думают, что Россия будет их кормить. Нет, она, конечно, даст, чтоб не сдохли с голоду, а может даже и больше — чтоб хватило сил плясать под российскую дудку».

А МОВА УСЁ Ж ЖЫВЕ

О, родная зямля!
Даўно ў чужых краях
Не чуў, не ведаў я
Пра твой гаротны шлях.
Схіляюся ў журбе
І не хаваю слёз
Ад болю за цябе,
За роднай мовы лёс.

Свістэлі бізуны
Над ёй стагоддзямі шмат —
То польскія паны,
То «старший русский брат»,
А мова усё ж жыве
Сярод тваіх дуброў,
Надзею падае
Стаць роўнай паміж моў.

Нягледзячы на здзек,
На крыўду і на кпін,
Надыдзе яе век,
Вярнуся я, твой сын!
Не краем нематы
І безлічы пакут
Мяне сустрэнеш ты,
Мой мілы, родны кут.

Антось САДЛУЦКІ,

беларус з Расіі, дзе жыву 40 гадоў, інжынер-канструктар
z. Sergeij Pasad

ЁСЦЬ АЎТАР НОВАГА ГІМНА!

Другі год «ЛіМ» (NN 45, 46, 48 1993 г., NN 5, 10, 1994 г.) тэрпедзе (? — Рэд.) новы варыянт Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь, тэкст якога — «Маладая Беларусь» Янкі Купалы — быў прапанаваны журы конкурсу пад старшынствам Ніла Гілевіча. Газета творчай інтэлігенцыі ў сваіх публікацыях ставіць пад сумненне (хоца яна таго ці не) інтэлігентнасць бессмяротнага паэта і кампетэнтнасць членаў журы. Маўляў, эталонам з'яўляецца М. К. Агінскі, Наталля Арсеннева, Пранчак—Райчык, дасюль невядомы беларусам загадкавы Даніла Оўнуч ці хто іншы, толькі

не Купала. Безапеляцыйна сцвярджаецца, што новы варыянт гімна «... няўдалы, добрага тут не атрымаецца і не стане сённяшняй беларус-ліцвін укладаць у прапанаваны «апошні варыянт» гімна свой уздым душы і палёт пачуццяў»...

Смакуецца думка наконт абвясчэння новым гімнам рэспублікі верша Наталлі Арсенневай «Магутны Божа». Толькі як тут ушчаміць у пракрустава ложа інтэлігентнасці і прыстойнасці паведамленне біябібліяграфічнага слоўніка «Беларускія пісьменнікі» (Мінск, 1992 г., т. 1, стар. 103) пра тое, што паэтка ў свой час «была ўзнагароджана гітлераўскім медалём (!)». Няўжо паверылі б у шчырасць такога гімна 2 мільёны 200 тысяч забітых і закатаваных тымі ж гітлераўцамі беларусаў, няўжо яшчэ жывыя ветэраны вайны пры яго выкананні стануць «во фронт» ды ўкладуць у яго «ўздым душы і палёт пачуццяў»? А «... Зямлі яшчэ баліць. І мне баліць», — як піша ў «Святочных салютах» выдатны паэт і смелы салдат той вайны Пімен Панчанка. Можна, для рэлігійных канфесій (там адмысловая мараль) верш «Магутны Божа» і прыдатны ў якасці гімна, але на першую ўсенародную беларускую Песню, лічу, ён непрымальны.

Прапанаваны верш Данілы Оўнуча па мастацкіх вартасцях далёка ўступае купалаўскаму. А славы і любімы намі паланез Агінскага хай назаўсёды застаецца «Развітаннем з радзімай». Для гімна ж лепш прыдатная купалаўская сустрэча з вена маладой Беларуссю. Цалкам згодны з выкладкамі журы, што верш Янкі Купалы — гэта «... незвычайна ёмісты згустак вобразаў, у якіх увасоблена ідэя Адраджэння і дзяржаўнага станаўлення Беларусі... Тут ісэнсоўна значныя заклікі, і любасна-пачыотныя, прыгожыя вобразы народа і яго зямлі, і скандэсанаваная ў скупых радках сурова-драматычная гісторыя Беларусі, і высокі голас права на «пачэсны пасады між народамі»...

Не хочацца верыць, што аўтары допісаў не адчулі такой прыгажосці і аптымізму ў купалаўскім вершы. Ды і точыць чарвяк сумнення, што ў «ЛіМ» дасылаюцца допісы толькі антыкупалаўскага варыянта гімна.

Мяркую, размову пра беларускі гімн па-інтэлігентнаму час канчаць. Дык сулакойся, шануюнае лімаўскае спадарства, бо час абмеркавання варыянтаў гімна даўно мінуў. У беларусаў ёсць аўтар новага Дзяржаўнага гімна, імя яго — бессмяротны сын Беларусі ЯНКА КУПАЛА. Памажы толькі, Божа, кампазітарам стварыць цудоўную ўрачыста-ўзнёслаю і мілагучную музыку на цудоўныя ж словы галоўнай ПЕСНІ КРАІНЫ!

Леанід РАМАНЕНКА,
настаўнік Рамельскай СШ
Сталінскага раёна

НАМ БРАКУЕ ПАТРЫЯТЫЧНЫХ ПЕСЕНЬ

На працягу свайго жыцця я чуў па радыё і ў канцэртах усё новае і новае песні пра нашу слаўную Беларусь. Час ідзе, адбываюцца змены, і большасць песень на грамадскую тэму забыта, іншыя спяваюцца зрэдку. Але іх так мала, што можна пералічыць. А новае не з'яўляецца. Паэты і кампазітары захапіліся эстрадай, бытавой і любоўнай лірыкай і патрыятычную тэматыку чамусьці амаль забылі. З новых патрыятычных песень за апошнія чатыры-пяць гадоў мне запомнілася толькі адна — «Шлях да Беларусі» (словы Н. Гілевіча) у выкананні А. Ярмаленкі.

Рэспубліка Беларусь знаходзіцца на пераломным этапе свайго развіцця. Зараз вельмі неабходныя песні пра векапомныя моманты ў нашай гісторыі, пра нацыянальную годнасць беларусаў, пераўтварэнні ў грамадстве. І адной з крыніц з'яўлення новых патрыятычных песень стаў конкурс на стварэнне гімна Рэспублікі Беларусь. Справа складаная, і ёсць адпаведная камісія. Але, як мне вядома, у Міністэрстве культуры сабраліся дзесяткі, можа, ужо сотні новых патрыятычных твораў. Па конкурсе яны не прайшлі на гімн, хаця многія з іх маюць актуальнае гучанне. Ім трэба даць ход. Я чуў, што лепшыя песні будуць выдадзены. Але калі? Ужо цяпер, я ведаю, прафесійныя і самадзейныя калектывы і спевакі прагнуць новых патрыятычных песень. На маю думку, конкурсныя творы трэба друкаваць у перыядычных выданнях. Для выканаўцаў будзе неацэнная паслуга ў папаўненні рэпертуару песнямі на патрыятычную тэму. У звязку з вышэйсказаным я прапаную сваю новую песню.

Пятро ЛУБОЎСКИ

ДРУЖНЕЙ, БЕЛАРУСЫ!

Вякамі стваралася наша дзяржава,
Пакуль прычакала світанна зару.
І геній Скарыны, і Грунвальда слава
Нам шлях вызначалі: жыві Беларусь!

Дружней, беларусы! Гучней, беларусы!
Гукайма: Жыве Беларусь!

У дружбе з усімі жыць будзем заўсёды,
Працоўную славу узвысім да зор.
У муках здабытае сонца свабоды
Для нас азарае Радзімы прастор.

Дружней, беларусы! Смялей, беларусы!
Шырокі прад намі прастор!

Пад сцягам Радзімы, пад гербам Пагоні
Мы выйшлі ў вялікі, славыты поход.
Каб гора не зналі бацькоўскія гоні,
Гуртуйся мацней, беларускі народ!

Дружней, беларусы! Мужней, беларусы!
Жыве беларуская мова!
Жыве беларускі народ!

Алесь СТАВЕР

«ПОШУКІ ШЧАСЦЯ» ПРАЦЯГВАЮЦА

Ад самага пачатку абвясчэння конкурсу на новы гімн Беларусі многія, у тым ліку й я, адчувалі, што нічога з гэтага не атрымаецца. Прапанаваліся розныя варыянты як вядомых даўнейшых твораў, так і новых, напісаных адмыслова для конкурсу. Але журы ўсё адмятала і слухна рабіла. Бо сапраўды, ці можа народ спяваць найвыдатнейшы гімн М. Равенскага «Магутны Божа», звяртацца да Бога, калі ён атэіст? Або гімн часоў БНР «Мы выйдзем шчыльнымі радамі»? Не і не. Гэта было б хлуснёй. Не выйдзе «шчыльнымі радамі» беларусы. Гэта ўжо не тыя беларусы, што былі раней. Усё цяжэ, усё змяняецца. Так і народ. Хіба што выйдзе «шчыльнымі радамі» па каубасу, як гэта было ў 91-м, або неўзабаве да ашчадных касаў у чэргі, каб памяняць беларускіх «зайцоў» на расейскія рублі 1:1.

Прапановаўся таксама верш Я. Купалы «Маладая Беларусь», дзе заклікаецца «ззяняць пачэсны пасады між народамі». Але гэта ўжо было, БССР займала пачэсны пасады між народаў СССР.

Нехта прапановаў паланез Агінскага «Развітанне з радзімай». Добры быў бы гімн, ён сапраўды адпавядаў бы цяперашняму перыяду гісторыі Беларусі, асабліва для тых людзей, якія лічаць сваёй Радзімай Беларусь, а не СССР...

А як на маю думку, дык мы маем цудоўны гімн, лепшага й не прыдумаеш. Гэта Дзяржаўны гімн БССР. А якія ў ім праўдзівыя, актуальныя словы!

«Мы — беларусы з братняю Руссю
Разам шукалі к шчасцю дарог...»

Хіба ж не так? На жаль, не знайшлі... Гісторыя дала нам шанец самім пашукаць шчасця, але дзе там! Будзем шукаць зноў разам. Можна, цяпер і знойдзем. Вось ужо і «едная рублевая зона» чакае. Трэба толькі ў гімне замяніць слова «шукалі» (мінулага часу) на «шукаем» (цяперашняга часу). А калі «шчасце» знойдзем, дык можна будзе зноў вярнуцца да «шукалі», бо шукаць ужо не будзе чаго.

Ёсць там і словы «Нас аб'яднала Леніна імя». Тут не трэба нічога мяняць, бо гэтак жа і было, а гісторыю не перапішаць.

Далей трэба спяваць: «Партыя к шчасцю вядзе нас ў поход». У БССР-скім гімне не гаворыцца, якая партыя. Гэта таксама не трэба мяняць, бо хто ведае, як будзе называцца тая партыя, што павядзе нас да шчасця...

А вось апошні радок гімна: «Слава табе, наш савецкі народ!» добра было б замяніць на больш адпаведнае рэальнасці «Слава табе, наш рускамоўны народ!»

Атрымоўваецца цудоўны гімн! Дык ці не настаў час, як казалі некалі таварышы, «подвести черту» пад конкурсам на новы гімн Рэспублікі Беларусь? Упэўнены, што тая фраза, «кую пакуль што ніхто не расшыфроўвае», — «политическое волеизлияние белорусского народа», — цалкам будзе адпавядаць новаму старому гімну:

«Мы — беларусы з братняю Руссю
Разам шукаем к шчасцю дарог...»

Пятро ЛУБОЎСКИ

Руканісы не гараць

ШТО СПЯВАЛІ Ў БЯРЭСЦІ?..

Сярод шматлікіх «белых плям», якімі літаральна стракаціць карта гісторыі музычнага мастацтва Беларусі, ёсць фрагмент, асабліва прыцягальны для даследчыкаў. Гэта славыты канцыянал (песеннік) Яна Зарэмбы, што быў выдадзены ў Бярэсці ў 1558 г. у калывініскай друкарні Мікалая Радзівіла Чорнага і з'яўляецца першым нотным друкам на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага.

На вялікі жаль, да нашых часоў не дайшоў ніводны асобнік гэтага старадруку (хутчэй за ўсё, ён быў страчаны падчас апошняй вайны), і меркаваць пра яго можна толькі паводле до-сьведчання падрабязных апісанняў, якія захаваліся ў замежных бібліяграфічных крыніцах. Паводле іх берасцейскі канцыянал (а ён называўся «Pieśni Chwał Boskich») складаўся з 2-х частак, у першай з якіх было прадстаўлена 100—

140 песень рэлігійнага і свецкага зместу на лацінскія ды польскія тэксты. Аўтарамі музыкі, мяркуюць даследчыкі, былі вядомыя кампазітары, якія працавалі ў тыя часы пры двары Чорнага: Вацлаў з Шаматул і Цыпрыян Базылік, тэксты ж стварылі А. Тышчэскі, С. Заціус, С. Семідаліў і інш. Якасць выдання была надзвычай высокай. На карысць гэтага меркавання сведчаць не толькі звесткі, прыведзеныя даследчыкамі, якім удалося азнаёміцца з канцыяналам перад вайной, але і некаторыя іншыя нотныя друкі, зробленыя ў Бярэсці прыкладна ў тыя ж часы, што і канцыянал. Да іх можна аднесці чатырохгалосныя песні Марцыяна Хелмскага, якія захоўваюцца ў Оксфардскай бібліятэцы і ўражваюць нашых замежных калег сваёй прыгажосцю.

Вопыт выдання берасцейскага канцыянала

адразу ж быў выкарыстаны ў іншых нотадруках. Так, у 1559 г. выйшаў крулявецкі песеннік Яна Секлюцыяна «Pieśni Chrześcijańskie, dawniejsze i nowe, których chrześcijani (tak w kościele iako i doma) używają taia...», які ўтрымліваў шмат узятых з берасцейскага нотных і паэтычных тэкстаў. Секлюцыянаў канцыянал быў зроблены ў друкарні Яна Даўмана — вядомага майстра, які прыехаў у Крулявец з Нюрнберга. Крулявецкі канцыянал захавався да нашых дзён у Бібліятэцы Чартарыскіх у Кракаве. Фактычна ён з'яўляецца адзіным помнікам, які дае ўяўленне пра музыку берасцейскага канцыянала і таму выклікае ў нас адмысловую навуковую цікавасць.

Нядаўна мне ўдалося дзякуючы дапамозе польскіх калег атрымаць ксеракопію гэтага друка, якую мяркую перадаць нашым даслед-

чыкам музыкі XVI стагоддзя. Відавочна, грунтоўнае вивучэнне помніка і яго параўнанне з падобнымі выданнямі (скажам, з Кракаўскімі нотадрукамі 1505—1540-х гадоў ці славытым Нясвіжскім песеннікам 1563—1564 гг., ксеракопію якога ўдалося атрымаць з Швецыі, а таксама з раннім віленскім канцыяналам 1581 г., выдадзеным коштам лідскага старасты Яна Абрамовіча і нядаўна знойдзеным замежнымі вучонымі ў Швейцарыі) магло б прынесці цікавыя навуковыя вынікі. Але для таго, каб праца гэтая была плённай, а знаўцы і аматары айчыннага мастацтва маглі б атрымаць уяўленне пра новыя старонкі яго гісторыі, было б добра, каб нашы даследчыкі мелі магчымасць шукаць старажытныя нотныя крыніцы ва ўсіх бібліятэках і архівах, дзе яны яшчэ захаваліся. Пакуль жа будзем спадзявацца, што тыя руканісы і друкі сапраўды «не гараць», а чакаюць лепшых часоў і нашых больш шчаслівых нашчадкаў.

Вольга ДАДЗІЁМАВА

МАНАЛОГ ...
УЧАТЫРОХ

«Вузкі шлях (вопыт музычна-пластычнага псіхааналізу)» — такую назву далі спектаклю, прэм'ера якога адбылася нядаўна ў старым будынку мінскага Палаца піянераў, яго аўтары — рэжысёр Лявон Андрэйчыкаў, кампазітар Алег Залётнеў, мастак Валеры Рачкоўскі ды акцёр Валеры Шушкевіч. «Вузкі шлях» — гэта спектакль-маналог, самаспаведзь чалавека, які застаўся сам-насам з уласным болям ды адчаем і балансуе на мяжы розуму і вар'яцтва, жыцця і самагубства.

Марны заняткаў — пераказваць, што адбываецца на сцэне. Бо спектакль трэба ўбачыць і пачуць: у аздабленні лакальных дэкарацый В. Рачкоўскага і асацыятыўнай музыкі А. Залётнева ігра В. Шушкевіча прымушае глядача суперажываць герояў ўсутыч да фізічных адчуванняў. Пэўна ж, гэтага і дамагаўся рэжысёр Л. Андрэйчыкаў разам з усёй творчай групай.

Прэм'ера адбылася і дзякуючы прадпрымалініку Л. Лайкіну, які фінансаваў пастановку. А частка сродкаў ад паказу спектакля (дарэчы, фіксаванага кошту білета не было, глядачы давалі хто колькі можа) пайшла на дапамогу ахвярам Чарнобыля.

На здымку: Стваральнікі спектакля «Вузкі шлях».

Фота С. ЛАБАНДЗІЎСКАГА

А ЯШЧЭ
І ПРАЗАІК...

Споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння беларускага філосафа Сямёна Вальфсона, які з 1931 года працаваў дырэктарам Інстытута філасофіі і права нашай Акадэміі навук.

Безумоўна, падзеі, што адбываліся ў трыццатых гадах, не маглі не паўплываць на яго ацэнкі як грамадскага жыцця, творчых стасункаў, так і на самую філасофскую канцэпцыю. Разам з тым, многае з таго, у чым колісь папракалі Сямёна Якаўлевіча, сёння ўспрымаецца інакш. Вальфсон, прынамсі, недацэннава значэнне эстэтычнай спадчыны Маркса, Энгельса і Леніна, лічыў першым марксісцкім тэрэтыкам... Пляханава.

А ў першым нумары часопіса «Полымя» за 1941 год ён змясціў артыкул «35-годдзе літаратурнай дзейнасці Янкі Купалы», у якім асмеліўся крытыкаваць вульгарна-сацыялагічныя ацэнкі творчасці народнага песняра.

Увогуле, спадчына С. Вальфсона багатая. І ў гэтым пераконваешся, калі знабішся з кніжнай выстаўкай, адкрытай у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Не грэшна прачытаць такія кнігі С. Вальфсона, як «Дыялектычны матэрыялізм», «Г. В. Пляханаў», «Пляханаў», «Сацыялогія шлюбу і сям'і», іншыя.

С. Вальфсон спрабаваў свае сілы і ў прозе. Яго пяру належыць аповесць «У матрацак магіле», яна друкавалася ў часопісе «Полымя». На стэндзе выстаўлены 9-10 нумар за 1940 год, у якім змешчаны пачатак гэтага твора. А героем аповесці з'яўляецца Генрых Гейне.

І ЗАПОЗНЕНАЯ
КВЕТАЧКА
— ЖАДАНАЯ...

Чацвёрты нумар часопіса «Пралеска» адкрываецца словам галоўнага рэдактара А. Сачанкі «Хлусія-манюка». А. Марціновіч («Ля берага вечнасці») прасочвае жыццёвы і творчы шлях М. Хведаровіча. Л. Саламаха («Зона суму») разважае над паслячарнобыльскімі праблемамі. А. Сачанка («Радзіцкія псіхалагічныя эфекты») гутарыць з вядомым псіхалагам, старшынёй рэспубліканскага навукова-экспертнага савета «Дзеці Чарнобыля» Я. Каламінскім. В. Філіпчык («Каб не страціць святое...») узв'язвае інтэрв'ю ў Р. Гарэцкага.

У «Бібліятэцы «Пралескі» — чарговая кніжачка. Дастаткова выразаць укладку і атрымаецца зборнік В. Лукшы «Мядзведзь і камар». В. Скідан («Сватанне») вяртае да народных традыцый. З чарговай гутаркай выступае ў раздзеле «Маленькі чалавек у вялікім свеце» А. Бадак («На казанчай зямлі»).

РАСТРАЛЯНЫ
«ДУМ ЗАКІЛЗАННЫЯ КОНІ»

ПРА КРУГІ ПЕКЛА, ЯКІ ПРАЙШОЎ ПАЭТ ВІКТАР КАЗЛОЎСКІ

У першыя пасляваенныя гады я працаваў сельскім бібліятэкарам, спрабаваў пісаць сцэнікі для свайго драматычнага гуртка, вершы. Іх заўважыла камісія па рабоце з маладымі аўтарамі Саюза пісьменнікаў Беларусі і прыслала мне пуцёўку ў дом творчасці «Каралішчавічы». Пуцёўка выпала на снежань 1949 года. У той час там былі Іван Шамякін, Аркадзь Куляшоў, Васіль Вітка, Андрэй Макаёнак, Мікола Аўрамчык, Якаў Герцовіч, Ніна Тарас... Штовечар усе збіраліся ва ўтульнай холе другога паверха, вялі гаворку пра літаратуру, новыя кнігі, іх аўтараў, расказвалі розныя гісторыі.

Аднойчы хтосьці ўспомніў даваеннага дырэктара Беллітфонду Мірона Левіна, прыгадаў, як той вазіў у Маскву на кансультацыю да прафесара-псіхіятра паэтаў Віктара Казлоўскага і Ізраіля Плаўніка, брата Змітрака Бядулі. Маўляў, у бальніцы, куды прыехалі мінчане, дырэктар пакінуў сваіх падапечных, а сам пайшоў шукаць прафесара. Тым часам прафесар сам аб'явіўся, запытаўся ў паэтаў: «Вы да каго?» — «Мінчане мы...» — пачалі было хлопцы. — «А-а! Гэта вы прывезлі на кансультацыю пісьменнікаў... Дзе яны?» — «Адзін у Маскве ўцёк...», — адказаў Віктар Казлоўскі. — «А другі толькі што па калідоры пабег, — дадаў Ізраіль Плаўнік і паказаў: — Недзе ў гэты бок». Прафесар знайшоў Левіна, запрасіў у свой кабінет. Пакуль высвятляў, хто каго прывёз, дык сапраўдных пацыентаў і след прастыў...

Я не стрымаўся, перапыніў расказчыка: — Прабачце, вы пра паэта Віктара Казлоўскага, майго земляка? Нядаўна бачыў яго, размаўляў...

Усе на мяне глянулі са здзіўленнем: «Няўжо праўда?»

— Праўда. Жыве ў нас на Уздзеншчыне, у вёсцы Мрочкі. Тыдні два назад ездзіў я на веласіпедзе ў Камяноўскі сельсавет. Збочыў у Мрочкі, каб убачыць паэта. Дома не заспеў — казалі, пайшоў у лес. Дагнаў я Віктара Іванавіча ля лесу. Даў «добрай раніцы!», пахваліўся, што таксама вершы пішу. На жаль, гаворкі ў нас не атрымалася. Ён быццам не рады быў сустрэчы са мною. Пра свае кніжкі, вершы — ні слова. І пра літаратуру — таксама. Толькі на развітанне, цяжка ўздыхнуўшы, сказаў: «Раней мне за адзін радок верша плацілі больш, чым сёння за цэлы дзень... работы ў лес».

Пісьменнікі, пачуўшы гэта, былі здзіўлены: — Няўжо жывы Віктар Казлоўскі? Яго ж у трыццатых сёмым...

— Жывы, — адказаў я. — Хаты не мае, жыве адзінока ў зямлянцы. Галадае. Кажуць, прабіраецца на калгасную ферму, бярэ там патроху бульбы, пачэ яе ў печцы...

Пісьменнікі загаманілі наывперадкі: — Хлопцы! Нядобра! Наш пісьменнік хворы, галадае, жыве ў зямлянцы, а мы нічога не ведаем.

— Трэба званіць Броўку! Неадкладна! — А, можа, адгэтуль адразу ў раён? Неўзабаве з Мінска да Віктара Казлоўскага прыехала дама ў капелюшы, а з ёю — важнага выгляду мужчына сярэдніх год. Па вёсцы пайшла пагалоска: «Напэўна, багатыя сваякі аб'явіліся. Добра, што не з пустымі рукамі. У краме з ног да галавы адзелі Вінцэса...». Былі і дакоры: «Успомнілі нарэшце! Не маглі раней!».

А праз некалькі дзён усе ведалі: прыязджалі з Саюза пісьменнікаў бухгалтарка М. Хайноўская і Алесь Якімовіч, казалі, што на рахунак калгаса паступяць грошы, за іх пабудуюць Вінцэсу хату...

Першы свой верш Вінцэс Казлоўскі надрукаваў у «Беларускай вёсцы» ў 1925 годзе. Падпісаў яго імем Віктар. З таго часу на старонках рэспубліканскіх газет і часопісаў досыць часта з'яўляліся вершы і публіцыстыка ўздзенскага хлопца з вёскі Мрочкі.

Будучы паэт нарадзіўся ў беднай сялянскай сям'і. У Івана Казлоўскага было восем дзяцей. Вінцэс нарадзіўся шостым. Хлопчык рос дапытлівым, да ўсяго праяўляў цікавасць. Вершы пачаў пісаць у пачатковай школе. Пасля сямігодкі працаваў з бацькам на яго невялікім надзеле зямлі, дапамагаў мясцовым уладам станаўленню новага жыцця на вёсцы. Як сельскага актывіста, хлопца паслалі ў Слуцк на рабфак. Адтуль, пасля вучобы, падаўся ў Мінск, каб стаць студэнтам Белпедтэхнікума.

ЗВ. Казлоўскім амаль адначасова вучыліся

ў тэхнікуме з Уздзеншчыны Паўлюк Трус, Пятро Глебка, Алесь Якімовіч. Іх часта запрашалі чытаць свае творы на літаратурных вечарах, канцэртах. У харавым гуртку хараша гучалі галасы П. Труса і В. Казлоўскага.

У тэхнікуме выкладаў родную мову Якуб Колас. Народны паэт цікавіўся творами маладых пісьменнікаў, сачыў за іх творчым ростам. Звярнуў увагу і на вершы В. Казлоўскага, акрыліў іх аўтара, падтрымаў добрым словам, параіў маладому паэту пасля заканчэння тэхнікума паступіць на літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне Белдзяржуніверсітэта.

Віктар Казлоўскі скончыў яго ў 1931 годзе, стаў працаваць літаратурным работнікам Белрадыёцэнтра. Вечарамі сядзеў у бібліятэках, шмат чытаў, пісаў, друкаваўся, рабіў пераклады з рускай паэзіі.

У 1932 годзе выходзяць адразу тры кніжкі В. Казлоўскага: зборнікі вершаў «Слова аб юнай краіне», «Музыка працы» і ліра-паэма «Рахіль». У перыядычным друку з'яўляюцца водгукі на гэтыя творы. Адны з крытыкаў адзначалі, што аўтар перагружае свой радок складанай метафарычнасцю, другія — ставілі гэта ў заслугу паэту, што ён ідзе ўслед за Уладзімірам Маякоўскім...

У вершы «Абвяшчаю я свой прыгавор» паэт славіць краіну «Магніта, Днепрабуду», верыць, што «будзе новы грывець Турксіб», і абвяшчае:

Буду я да апошніх сіл
Ваяваць за краіну крэй.
А калі ў змаганні памру,
Будзе сын вартваць зару.

На жаль, В. Казлоўскаму не суджана было мець ні сям'і, ні сына. У «краіне красы», за якую даў клятву «да апошніх сіл ваяваць», паэт зведаў незаслужаную крыўду. Пасля таго, як заўзятая крытыка знайшла ў радках паэта нейкі «ідэалагічна-шкодны мухі», яго выклікалі ў адну з важных дзяржаўных устаноў. Пра што там вялі гаворку з ім, можна толькі здагадаваць. Пасля гэтых «выклікаў» у Віктара Казлоўскага пачаў парушацца творчы працэс, пачала парушацца і псіхіка. Жыў і працаваў ён з нейкай паглядкай на гасюцькі, іншы раз баяўся падпісаць свае творы поўным прозвішчам. Скончылася тым, што паэта зволілі з працы, ён вымушаны быў вярнуцца ў родную вёску. Праз некаторы час зноў прыехаў у Мінск, абіваў парогі пісьменніцкай арганізацыі, рэдакцый газет і часопісаў, Белрадыёцэнтра, але замест работы апынуўся ў псіхічнай бальніцы.

Усю вайну і пасля яе В. Казлоўскі са сваёй невылечнай хваробай да канца сваіх дзён жыў на роднай яму Уздзеншчыне. Часта вяртаўся са сваёй новай хаты, якую яму збудавалі ўсё ж, у зямлянку. Яму жылося там лягчэй, смялей...

Да гэтых нататак, якія колькі год ляжалі ў маім рабочым стале, хочацца дадаць новыя звесткі пра незвычайны і складаны лёс паэта-земляка.

У Саюзе пісьменнікаў мне паказалі папку, дзе ляжаць некаторыя дакументы і фота В. Казлоўскага. Усё пажоўклае ад часу. Гэта абрыўкі вокладкі, на якой яшчэ можна прачытаць: «Членскі біл...», нейкіх іншых дакументаў. Здымак таксама амаль не збырогася, толькі на адваротным баку картачкі можна прачытаць: «На ўспамін... дарагому...». Лепш ацалела другое фота: паэт стаіць на сцэне з разгорнутай кнігай. На другім баку здымка захаваліся словы: «Прыняццё шэфства...», «выступленне...». Ёсць дата: «12 ліпеня 1934 г.» і подпіс — «В. Казлоўскі».

У папцы захоўваецца «Запрашалныя білет» з тэкстам: «Тав. Казлоўскі В. Орг. камісія запрашае Вас прыняць удзел у рабоце III-га Усебеларускага з'езда рабселькораў 25.2.35 г.». Захаваліся болей-меней непаškodжанымі «Пролуск у зачыненую сталуюку пісьменнікаў» з 16-цю нявыкарыстанымі талонамі на абеды, а таксама «Даведка на атрыманне пашпарта». У ёй адказы на пытанні дае сам паэт: «Казлоўскі Віктар (Вікенцій) Іванавіч... Не працую нідзе, прымацаваны да сталуюкі Саюза пісьменнікаў БССР». У графе «Агульны працоўны стаж» запісана: «6 год (лічу сталуюку работу ва ўстановах)». Даведка запоўнена паэтам 3 сакавіка 1935 года. Можна меркаваць, што недзе вясной таго года В. Казлоўскі пакінуў Мінск.

Пра версію аб цяжкай хваробе

В. Казлоўскага я ўжо гаварыў. Згадаю і яшчэ адну. Пра яе мне паведаў М. Аўрамчык. Ён да вайны вучыўся ў Мінскім педінстытуце. Там вёў заняткі літаратурнага аб'яднання Пятро Глебка. Адночыю пачынаючыя пісьменнікі пацікавіліся ў яго: «Чаму не піша Віктар Казлоўскі?». І пачулі: «З ім здарылася бяда. На яго напалі хуліганы, моцна стукнулі па галаве. Па гэтай прычыне паэт пакуль што не можа творча працаваць». Адчувалася, П. Глебка ведаў больш, чым сказаў, нешта недагаворвае, але студэнты не сталі далей нічога ўдакладняць: у тыя часы было не прынята праяўляць занадтую цікаўнасць да лёсу «прапаўшых» людзей.

Пасля таго, як у В. Казлоўскага пабывала дэлегацыя Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэт акрыў душою, бярог свой новы касцюм, насіў яго толькі ў надзельныя і святочныя дні — чуў у пра гэта больш за сорак год назад на Уздзеншчыне.

Сёй-той з пісьменнікаў, калі заходзіла гаворка пра нялёгкую долю В. Казлоўскага, казаў, што паэт няйначай наўмысна прыняў такі вобраз жыцця-існавання, бо над ім, як і над ягонымі сябрамі, у тыя страшныя гады віселі злавесныя хмары. Як бы там ні было, а відавочна, што з псіхікай у яго было не ўсё добра.

Пра ўсё гэта я напісаў Уладзіміру Казючыцу, дырэктару сярэдняй школы вёскі Суткі, што паблізу ад Мрочак. Прасіў Уладзіміра Яўгенавіча: можа, ён ведае штосьці новае пра ўздзенскі перыяд жыцця свайго земляка. Атрымаў неўзабаве ад У. Казючыцы ліст і два нумары раённай газеты «Чырвоная зорка» (ад 18 і 21 сакавіка 1993 г.) з артыкулам «Забывты паэт Уздзеншчыны». Яго аўтар, намеснік рэдактара газеты В. Сабалеўскі прыгадвае ўспаміны былога загадчыка Уздзенскага райфінадзела У. Кашынскага. Пра тое, як аднойчы ў райвыканкам пазванілі з Саюза пісьменнікаў Беларусі, цікавіліся паэтам В. Казлоўскім. Аднак пра яго ніхто тут не чуў. Звярнуліся ў Камяноўскі сельсавет. «Жыве такі дзядок у нашых Мрочках, — казалі. — Але што ён паэт, не ведаем». Да «дзядка», якому тады ішоў 45-ы год, прыехалі старшыня райвыканкама М. Бахцін, старшыня планавай камісіі С. Далінчук і старшыня выканкама мясцовага сельсавета Я. Ус. У зямлянцы, дзе жыў паэт, ледзь умясціліся, усламянае У. Кашынскі, які таксама быў у складзе гэтай «дэлегацыі». Гаспадар «хаты» сустрэў гасцей спалохана, не хацеў і гаварыць пра свае вершы і кнігі, адмовіўся ад грашовай дапамогі і новага касцюма.

Раённая газета папрасіла тых, хто ведаў В. Казлоўскага, сустрасіцца з ім, прыслаць свае ўспаміны. Прышоў ліст ад Ганны Рымашэўскай з Мрочак. Яна расказвала, як будучы паэт паехаў вучыцца ў горад, як праз некалькі год ён вярнуўся ў родную вёску. «Вярнуўся, — піша жанчына, — не тое слова. Вінцэс прывезлі і пакінулі хворага без усялякіх сродкаў на жыццё. Ён адчуваў, што будзе абудзіць для старэйшых братаў Кастуся і Юлія, у іх саміх цесната, нішчыміна, малая дзеці. Вінцэс абсталываў на прыгуменні зямлянку і жыў там, калі гэта можна назваць жыццём. Летам было лягчэй, больш часу з людзьмі праводзіў, хадзіў у калгас на сенакос, на іншыя работы. Родзічы, суседзі калі-нікалі давалі што-небудзь з'есці...»

Другі жыхар Мрочак Адам Вярбіцкі згадвае, што ў гады барацьбы з «нацдэмаўшчынай» хтосьці вычытаў у пазме «Рахіль» нейкія «варожыя» думкі. Калі прыйшлі арыштоўваць паэта, з ім здарыўся нервовы прыпадак. У такім стане забралі В. Казлоўскага ў турму.

Праўда гэта ці толькі здагадка? Не так даўно даўказа пачуць такое, што развела сумненні.

Былы вязень ГУЛАГа П. Пруднікаў у артыкуле «Ахвяра часу», які надрукаваны ў альманаху «Дзень паэзіі — 1992», піша: «Пра ўсе свае пакуты, пра сваю жыццёвую трагедыю раскажаў мне сам Віктар Казлоўскі, калі мы наведалі яго з паэтам Станіславам Шушкевічам». Аказалася, паэта неаднойчы «запрашалі» ў органы НКУС для «задушэўных гутарак», узліў я яго падпіску аб нявыездзе з Мінска, абвінаваціў, што хавае сваё сапраўднае імя, прыдурлілі і да прозвішча: нібыта шляхецка-польскае. Ставілі паэту ў віну і яго сяброўства з «ворагамі народа», а

найперш тое, чаму ён «падонкаў» не хоча выкрываць. Прымушалі «дапамагаць» выкрываць «нацдэмаў» і «шпіёнаў», якія заселі ў пісьменніцкай арганізацыі і выдавецтве. За гэта абяцалі спацаць яго «страшную віну» перад Радзімай. А ён па-ранейшаму стаў на сваім: «Сярод маіх сяброў не было, няма і не будзе ворагаў народа. А бруднай справай займацца не ў маім характары». «Ах, абарона савецкага ладу, па-твойму, — гэта брудная справа?» — узарваўся следчы.

В. Казлоўскага папярэдзілі: гэта апошняя з ім «размова», калі праз тры дні не прынясе пэўных звестак пра «варожыя элементы», сядзе са сваімі сябрамі — «ворагамі народа».

Паэт не памятае, як апынуўся на людной вуліцы. Гудзела ў галаве, яна, здавалася, была наліта свінцом ад бяссонных начэй, допытаў, а тут яшчэ апошняя пагроза-ультыматум. З вуснаў міжволі сарваліся словы: «Я — не стукач!». Словы гэтыя ён казаў кожнаму сустрэчанаму. Паэт апынуўся ў аддзяленні міліцыі, адтуль яго забралі ў псіхічную бальніцу...

У нацыянальнай бібліятэцы Беларусі захоўваюцца ўсе тры кніжкі В. Казлоўскага. Іх не лічылі «прапаўшымі», як самога аўтара. На тытульнай старонцы зборніка «Музыка працы» стаіць «Прывернено 1939 г.» — штамп тагачаснай цензуры.

За ўсе пасляваенныя гады ў нашым друку не было ніводнага твора В. Казлоўскага, акрамя верша «Абвясцічаю я свай прыгавор», ды і той са значным скарачэннем. Ён змешчаны ў трохтомнай «Анталогіі беларускай паэзіі», якая выйшла летась. Не кідаю папроку складальнікам — яны проста даверыліся тэксту аднайменнай трохтомнай анталогіі, якая выходзіла 33 гады назад.

З верша выпалі радкі, у якіх паэт гаворыць суровую праўду, якой цаной быў разбуран «стары свет»:

Над зямлёй
Дыміўся сіні ліпень
І прапах крывёю
Увесь прасцяг,
Быццам тысячы
Разбітых скрыпак
Плакаў свет,
Шкадуючы жыцця.

А жыццё,
Суровае ў змаганні,
Сабе дбала лепшую красу.
І бацькі
Прад краем прысягалі,
Што сынам
Свабоду прынясуць.

І калі
У паўстанні дзеянне вялікіх
Голавы зліталі
З дужых плеч,
Па бацьках
Спраўлялі мы памінікі,

Мы братоў
Праводзілі на смерць.

Калі чытаеш вершы В. Казлоўскага, робіш выснову: у нашу літаратуру ішоў з Уздзеншчыны яшчэ адзін самабытны паэт.

За вакном мяцеліца,
За вакном сьвятло.
Сад мой не вяселіцца
Усменшамі вярцінь.
Толькі дзесьці чуецца
Звонкі рып саней
І шумуюць вуліцы
У музыцы завей.

(«Дрывасекі»)

В. Казлоўскі браў за ўзор напеўную народную творчасць. Верш «Гаварылі сосны, гаварылі клёнам» выклікае ў памяці вядомы Ясенінскі радок:

«Мы адшлясцелі галавой зялёнай», —
Гаварылі сосны, гаварылі клёнам.
«Ой на што, мой лубы, ты мяне
пакінуў?...», —
Гаварыла маці, гаварыла сыну.
.....
«Не сумуй, матуля, не сумуй, вярнуся,
Абіму прасторы вольнай Беларусі...»

Паэт любіць бацькаўшчыну і верыць:
Беларусь не будзе больш бадзяцца —
Залатым убраннем прануміць.

(«Тачнік»)

Дзе б ні быў паэт, ён думкамі хінецца да роднай зямлі, яе рэк, лугоў, лясоў, палаткаў:

Я кожны дзень
Узімаюся над морам,
Губляю сіню
Задумлівых вачэй.
І хочацца
Мне ў далёкія прасторы
Да родных хат
Хмурынкаю ляцець.

«Ляцець», каб «пажоўклы звон» жытнёвых палаткаў «гльтаць кілішкам жнівеньскага дня». Гэта з верша «Над Чорным морам», пад якім стаіць: «Сімеізі, жнівень 1929 г.». Там паэт бываў і раней — у 1925 годзе. З павяздкам пад паўднёвае сонца ў зборніку «Слова аб юнай краіне» знаходзім крымскі цыкл вершаў.

У Мрочках у студзені 1932 года В. Казлоўскі піша «Баладу пра варанага каня». Колькі пышчоты, жалю аддае паэт сялянскаму каню! Ён жа зямлю арэ, а калі трэба, разам са сваім гаспадаром ідзе яе абараняць ад ворагаў.

Хочацца сказаць некалькі слоў і пра паэму «Рахіль» — песню чыстаму каханню лірычнага героя да той, у якой

Цвітуць вачэй
Чароўныя куколі
Пад чорнымі
Завесамі брылей.

Твор пра тое, што «часта марыцца», пра тое, што «часта, часта сніцца» паэту. З

першых радкоў паэмы з вуснаў яе героя «думак лебедзі пльывуць»:

Я чуў, як часта
Срэбнымі ключамі
Званіла поўнач
Ля маіх акон.
І я ішоў...

Непадалёк ад вёскі Мрочкі, па той бок Нёмана, раскінулася ўздоўж рэчкі мястэчка Пясочнае. З дзіцячых год будучы паэт добра ведаў туды дарогу: насіў прадаваць венікі, кашы, калатоўкі, памёлы, бываў там з бацькамі на кірмашах. Прыязджаючы дахаты студэнтам, таксама не забываў сцяжыну ў Пясочнае. Аднавяскоўцы здагадваліся: за рэчкай засталася першае каханне Вінцэса — прыгожая дачка местачковага яўрэя.

І моўчкі я
З-за чорнай ваканіцы
Яе усменшкі
Палкія скрадаў.
.....
А ноч-зладзейка
Чорнымі рукамі
Зрывава зор
Жывую прыгажосць.

Прыдзірлівы крытык мог бы, вядома, знайсці ў паэме недакладныя рыфмы, збой рытму, плакатнасць некаторых радкоў і інш. Але, мне здаецца, чытача падуляла найперш непасрэдная споведзь лірычнага героя, вобразная паэтычная мова паэмы.

Вядома, В. Казлоўскі жыў у сваім часе, славіў яго. «Я — сын рэспублікі», — заяўляе паэт у аднайменным вершы:

Я хачу
сваім словам грубым
На франтах будаўніцтва
змагацца
За магутны
творчы
уздым,
За вялікія
тэмпы працы.

Паэт працягваў вучыцца ў сваіх настаўнікаў, выходзіў на магістральны шлях вялікай літаратуры, але няўмольны страшны час расстраляў «дум заклізаныя коні», якія «ірваліся нястрымана ў прасцяг»...

На могілках вёскі Мрочкі за металічнай агароджай стаіць сціплы помнік. На ім словы:

Пісатель
Козловский В. И.
Родился 6 сентября 1905 г.
Умер 24 февраля 1975 г.

Память брата и племянников.
Вось так, і гэты сціплы помнічак, і надпіс па-руску — дакор усім нам: забылі, выкраслілі з памяці, як быццам і не было такога паэта ў нашай творчай грамадзе...

Думаецца, варта нам парупіцца, сабраць лепшыя творы Віктара Казлоўскага і выдаць іх асобнай кніжкай. Гэта будзе лепшым помнікам самабытнаму паэту.

ЗМЯНІЎСЯ ПОГЛЯД НА ЭПОХУ

30 траўня ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі адбылася канферэнцыя «Барока ў беларускай культуры і мастацтве», арганізаваная пры дапамозе аддзела старажытнабеларускай культуры ІМЭФ АН. Былі закрануты шматлікія мастацкія праблемы, звязаныя з кваліфікацыяй архітэктурных помнікаў, даследаваннямі кніжнай графікі, аналізам алтарнай і надмагільнай скульптуры, рэстаўрацыяй фрэскавага жывапісу. З дакладамі выступілі даследчыкі розных канцэптуальных поглядаў — В. Шматаў, Н. Высокая, Т. Габрусь, А. Ярашэвіч, В. Гліннік, М. Ткачэнка, Ф. Янушкевіч і інш.

Як высветлілася падчас канферэнцыі, неабходна змяніць погляды на барока як на нешта прынесенае каталіцызмам, нехарактэрнае для нашай культуры. Барока — найскравейшая праява беларускай мастацкай школы. Беларусь у эпоху барока не проста

далучылася да заходняй культурнай навацыі, але стала тым асяродкам, дзе нарадзіліся барочныя мастацкія і архітэктурныя формы значна раней за іншыя краіны, ахопленыя канфесійнымі канфліктамі. І гэтая роля беларускага мастацтва ў еўрапейскай культуры не можа быць выпадковай, бо і XX ст. таксама дало шмат сведчанняў, што на Беларусі — адной з першых — нарадзіўся авангард. У эпоху барока канчаткова сфарміравалася беларуская нацыя з вялікім творчым патэнцыялам, які дазволіў так хутка далучацца да вырашэння сусветных мастацкіх задач. Сотні заходне-еўрапейскіх майстроў, якія працавалі тут ў эпоху барока, акрасілі Беларусь як буйны асяродак еўрапейскай культуры.

Матэрыялы канферэнцыі будуць падрыхтаваны да друку і выйдуча асобным, добра ілюстраваным зборнікам.

Н. К.

НОВЫ ЧАСОПІС

Першы нумар рэгіянальнага гісторыка-культурнага часопіса «Свіцязь» выйшаў у Гродне. Яго выдавец — Гродзенскае абласное аддзяленне Беларускага фонду культуры. Сярод аўтараў часопіса — гродзенскія навукоўцы, літаратары, дзеячы культуры.

Галоўны рэдактар «Свіцязі» прафесар Сяргей Габрусь так акрэслівае напрамак часопіса: «Для нас пытанні культуры не

абмяжоўваюцца адно гістарычнай спадчынай, якая ў нас надзвычай багатая. Мы бачым праблему значна шырэй. Гэта і мова, і адукацыя, і экалогія, і сацыяльныя пытанні, і пытанні інфармацыі, якія ў наш час набываюць вырашальную ролю».

Цяпер рэдакцыя рытуе да друку другі нумар часопіса.

А. РАМАНАЎ

Марына БАРСТОК

На 79 годзе жыцця памерла пісьменніца Марына Барсток.

Марыя Мікітаўна нарадзілася 15 красавіка 1916 г. ў вёсцы Наркавічы Верхнядзвінскага раёна Віцебскай вобласці ў сялянскай сям'і. У 1935 годзе скончыла Полацкі педагогічны тэхнікум. Два гады настаўнічала ў мястэчку Ветрына. Вучылася завочна ў Магілёўскім педагогічным інстытуце, з 1937 года — студэнтка Мінскага педагогічнага інстытута. У 1939 г. была прызначана ў Чырвоную Армію і накіравана працаваць загадчыкам аддзела культуры брэсцкай абласной газеты «Заря». У першыя дні Вялікай Айчыннай вайны выехала ў Горкаўскую вобласць. У 1945 г. скончыла філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, потым аспірантуру пры Інстытуце мовы, літаратуры і мастацтва АН Беларусі. Дваццаць гадоў яна плённа працавала ў Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы АН Беларусі. Кандыдат філалагічных навук.

Першы верш апублікавала ў 1934 годзе, з 1937 года выступала як крытык і літаратуразнавец. Напісала кнігі «Вобраз станоўчага героя ў творчасці Якуба Коласа», «Пятро Глебка», «Вывучэнне творчасці Кузьмі Чорнага ў школе», «Максім Багдановіч», «Адзінства і разнастайнасць сучаснай беларускай паэзіі», «Руплівы поўдзень».

Марыя твораў Генадзя Бураўкіна, шэраг брашураў. Адна з аўтараў «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры», «Історіі многанацыянальнай савецкай літаратуры», «Історіі беларускай савецкай літаратуры». У апошнія гады жыцця зноў выступала ў перыядычным друку з вершамі.

Марына Мікітаўна была добрым і чутлым таварышам, чалавекам высакароднай бескаррыслівай душы.

Светлы вобраз Марыі Мікітаўны Барсток назаўсёды застаецца ў сэрцах сяброў і ўсіх, хто яе ведаў.

Саюз пісьменнікаў Беларусі
Інстытут літаратуры імя
Янкі Купалы АН Беларусі

Заснавальнікі:
Саюз пісьменнікаў Беларусі
і Міністэрства культуры і друку
Рэспублікі Беларусь
Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар

Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Андрэй ГАНЧАРОЎ
першы намеснік галоўнага рэдактара
Юрась ЗАЛОСКА
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Барыс ПЯТРОВІЧ
намеснік галоўнага рэдактара
Юрась СВІРКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі
332-461

намеснікі галоўнага рэдактара
332-525, 331-985

аддзель:

публіцыстыкі 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі
331-985

літаратурнага жыцця
332-462

крытыкі і бібліяграфіі
332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання
332-153

выяўленчага мастацтва
і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення
332-204

фотакарэспандэнт 332-462
бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".

Рукапіс рэдакцыя не вяртае
і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа
не супадаць з думкамі
і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах
Друкарня "Беларускі Дом друку"

Індэкс 63856. Наклад 17.000.

Нумар падпісаны 23.06.1994 г.

Тэлебачэнне

ПАНЯДЗЕЛАК, 27.06

Беларускае тэлебачанне

16.50 Навіны
17.00 Мультфільмы
17.25 Навіны БІ-бі-сі
18.00 «Вялікая Айчынная», с. 9
18.50 «Так гэта было...»
19.20 Портрэт на фоне часу
19.50 Што на свеце пачуваецца...
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пяць хвілін на жарты
21.40 «Час выбраў нас», м/ф, с. 1
22.45 Пад купалам Сусвету
22.55 Крымінальная хроніка
23.15 Ніка
23.30 Надвор'е
23.40 «Вольны вецер» прадстаўляе...

Канал «Астанкіна»

17.00, 20.00 Навіны
17.30 Асобы расійскай палітыкі. А. Чубайс
17.45 Азбука ўласніка
17.55, 20.35 Надвор'е
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дакая рука»
18.55 Мы
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Гэты таямнічы Майкл...
21.25 Усе флагі ў госяд да нас
22.55 Футбол. Балівія — Іспанія. Упералынку — Навіны.
0.55 Прэс-экспрэс

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Вуснамі дзіцяці
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Ранішні канцэрт
8.40 Зваротны адрас
9.10 «Гарадж»
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Бізнес у Расіі
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.50 Выратаванне 911
17.45 Свята кожны дзень
17.55 Скульптар В. Сідур
18.25 Наш сад
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Чорная кобра», м/ф
21.20 Момент ісціны
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Сем нот у цышыні

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
13.00 Чалавек на зямлі
13.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы», м/ф, с. 4
16.30 Падарожжа па Усходзе
16.50 Мультфільмы
17.05 Казка за казкай
17.35 «Сера», т/ф (Францыя)
18.10 Вялікі фестываль
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы», с. 4
20.00 Група «Форум»
20.45 Тэлеслужба бяспекі
20.55 Канцэрт-сюрпрыз
21.25 Тэлемагасцін
21.30 Будні
22.00 Спартыўныя навіны
22.15 Ваш стыль
22.20 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 4

Аўторак, 28.06

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Эканаміст
8.20 Надвор'е
8.30 «У круае задзяка», к/ф
8.50 Пяць хвілін на жарты
8.55 Пад купалам Сусвету
9.05 «Джанга зноў наносіць удар», м/ф
12.05 «Проспект»
12.30 «Нові К»-топ-10
13.30 Навіны
13.40 Экран — абітурыенту. Беларуская літаратура. Гісторыя. Матэматыка
15.10 «Еўрапейскі калейдаскоп»
15.45 «Казка пра старога рэха», мульт
15.50 Эканаміст
16.00 Навіны (Віцебск)
16.15 Дзедка за рэпку
16.50 Навіны
17.00 Мультфільмы
17.25 Навіны БІ-бі-сі
18.00 «Вялікая Айчынная», с. 10
18.50 «У сэрцы жыве надзея...»

19.15 Мост
19.40 Метраном
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пяць хвілін на жарты
21.40 «Час выбраў нас», м/ф, с. 1
22.45 Пад купалам Сусвету
22.55 Крымінальная хроніка
23.15 Ніка
23.30 Надвор'е
23.40 «Вольны вецер» прадстаўляе...

Канал «Астанкіна»

5.30 Раніца
7.45 Агляд рынку нерухомасці
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 22.50 Навіны
8.20 Дамісолька
8.40 «Дакая рука»
9.10 Чалавек і закон
9.40 «Нахачуха», мульт
9.50 Тэніс. Уімблдон
10.50, 0.55 Прэс-экспрэс
11.20 Што? Дзе? Калі?
14.25 Прадпрымальнік
15.00 Справа
15.10 «Вайна гобатаў», мульт (ЗША)
15.40 Чароўная страла
16.00 440 герц
16.40 Планета
17.25 X Міжнародны конкурс імя П. І. Чайкоўскага
17.45 «Дарогі раз аб прыватызацыі»
17.55, 20.35 Надвор'е
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дакая рука»
18.55 Тэма
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 З першых рук
20.55 Футбол. Ірландыя — Нарвегія
22.35 Праграма «У»
22.55 Футбол. Расія — Камерун. У пералынку — Імгненні вялікага футбола

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Вуснамі дзіцяці
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Ранішні канцэрт
8.40 Зваротны адрас
9.10 «Гарадж»
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Бізнес у Расіі
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.50 Выратаванне 911
17.45 Свята кожны дзень
17.55 Скульптар В. Сідур
18.25 Наш сад
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Чорная кобра», м/ф
21.20 Момент ісціны
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Сем нот у цышыні

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Вуснамі дзіцяці
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.25 Ранішні канцэрт
8.45 «Санта-Барбара»
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Далёкі Усход
16.50 Далэй-Ліма ў Маскве
17.00 Не быць дыназаўрам
17.15 Гутарка з прэзідэнтам Туркменстана С. Нязавым
18.00 Свята кожны дзень
18.10 L-клуб
19.25 Падрабязнасці
19.35 Футбол. Бразілія — Швецыя
21.30 Фільм-прэм'ер
21.45 Нікто не забыты
21.50 Я — лідэр
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 ЭКП
23.05 «Назаўсёды», м/ф

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
13.00 Хуткая дапамога
13.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы», с. 5
16.40 Мультфільмы
16.50 Казка за казкай
17.40 Армія Расіі
18.10 Вялікі фестываль
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы», с. 5
19.55 В. Дарэру прысвячаецца
20.50 Тэлеслужба бяспекі
21.05 Наўздагад
21.25 Тэлемагасцін
21.30 Будні
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль
22.20 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 5

Серада, 29.06

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пяць хвілін на жарты
8.15 Надвор'е
8.25 «Планета людзей»
8.55 Пад купалам Сусвету
9.05 «Час выбраў нас», с. 1
10.10 «Пралескі», д/ф
10.35 Настальгічны дывертысмент. Гісторыя ДАВТа Беларусі, ч. 2
11.35 «Што ні край, то свой завячай»
12.30 Відэама-нявідэама
13.30 Навіны
13.40 Экран — абітурыенту. Матэматыка. Гісторыя. Фізіка
15.10 «Пяць тыднёў на павет-

раным шары», мульт
16.00 Навіны (Гомель)
16.15 «Забытыя мясціны», д/ф
16.35 Шукаем ініцыятыўных
16.50 Навіны
17.00 «Запрашэнне да роздму». М. Аўрамчык
17.25 Навіны БІ-бі-сі
18.00 «Вялікая Айчынная», с. 11
18.50 «Карамболь» з удзелам А. Калыгіна
19.20 Фэстываль фальклору «Траецкі вянкі», ч. 1
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 «Час выбраў нас», с. 2
22.50 Пад купалам Сусвету
23.00 Ніка
23.15 Надвор'е
23.25 Дэсяць хвілін плюс стагоддзе

Канал «Астанкіна»

5.30 Раніца
7.45 Агляд рынку нерухомасці
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 22.50 Навіны
8.20 «Дакая рука»
8.50 Тэніс. Уімблдон
9.50 Футбол. Расія — Камерун
10.50, 1.05 Прэс-экспрэс
11.20 «Джыўс і Вустэр»
14.25 Прадпрымальнік
15.10 «Вайна гобатаў», мульт (ЗША)
15.40 Джэм
16.10 Аджазы
16.40 Кампанія «Мір»
17.25 Яшчэ раз аб прыватызацыі
17.30 Асобы расійскай палітыкі. У. Шумейка
17.45 Тохнадром
17.55, 20.35 Надвор'е
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дакая рука»
18.55 Кінапанарама
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Маналог
20.55 «Дарогі Гарбачоў», м/ф (Італія)
22.30 Угасцях у М. Магамаева
23.05 Футбол. Марока — Галандыя

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Добрай раніцы, Еўропа!
8.00 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.30 Ранішні канцэрт
8.45 «Санта-Барбара»
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Далёкі Усход
16.50 Далэй-Ліма ў Маскве
17.00 Не быць дыназаўрам
17.15 Гутарка з прэзідэнтам Туркменстана С. Нязавым
18.00 Свята кожны дзень
18.10 L-клуб
19.25 Падрабязнасці
19.35 Футбол. Бразілія — Швецыя
21.30 Фільм-прэм'ер
21.45 Нікто не забыты
21.50 Я — лідэр
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 ЭКП
23.05 «Назаўсёды», м/ф

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
13.00 Хуткая дапамога
13.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы», с. 6
16.45 Урок нямецкай мовы
17.00 Крэкшкі-нулікі
17.40 «Сільфіда», балет
18.10 Вялікі фестываль
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы», с. 6
20.00 «Дрэнная прыкмета», к/ф
20.35 Тэлеслужба бяспекі
20.45 Блэф-клуб
21.25 Тэлемагасцін
21.30 Будні
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль
22.20 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 6

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
13.00 Хуткая дапамога
13.30 Еўрапейскі калейдаскоп
14.00 Тэатральная правінцыя
16.50 Па сакрату ўсяму свету
17.15 «Спячая прыгажуня», рок-опера
17.40 Рэформа і ўлада
18.10 Вялікі фестываль
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 «Трое ў адной лодцы, не лічы сабакі», м/ф, с. 1
20.15 «Фантазія», муз. фільм
20.35 Мультфільмы
20.50 Тэлеслужба бяспекі
21.00 Рок-галактыка
21.25 Тэлемагасцін
21.30 Па ўсёй Расіі
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль
22.20 «Трое ў адной лодцы, не лічы сабакі», с. 2

Чацвер, 30.06

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пяць хвілін на жарты
8.15 Надвор'е
8.25 «Квакша», мульт
8.45 Пад купалам Сусвету
8.55 «Час выбраў нас», с. 2
11.00 «Адрынуты», д/ф, прэм'ера
11.50 «Россыпы гукаў і фарбаў». Ансамбль «Церніца»

13.20 Дэсяць хвілін плюс стагоддзе
13.30 Навіны
13.40 Экран — абітурыенту. Беларуская літаратура. Матэматыка. Фізіка
15.10 «Як дапамагаюць ахвяры», д/ф
16.00 Навіны (Гродна)
16.15 «Паходжанне Сусвету», н-п/ф
16.50 Навіны
17.00 «Тэлесябрына»
17.25 Навіны БІ-бі-сі
18.00 Зачытайце маё пісьмо...
18.05 «Вялікая Айчынная», с. 12
18.55 «Жыццё і смерць капітана Гасталь»
19.10 Фэстываль фальклору. «Галасы вясю», ч. 2
20.10 Пазіцыя ўрада
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 «Крок»: Залатая дзясятка
22.35 Пад купалам Сусвету
22.45 «Час выбраў нас», с. 3
23.50 Ніка
0.05 Надвор'е
0.15 «Крок»: «Тое-сёе прапіва»

Канал «Астанкіна»

5.30 Раніца
7.45 Агляд рынку нерухомасці
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 22.50 Навіны
8.20 «Дакая рука»
8.50 Тэніс. Уімблдон
9.10 У свеце жывёл
9.50 Тэніс. Уімблдон
10.50, 23.50 Прэс-экспрэс
11.20 «Джыўс і Вустэр»
14.25 Прадпрымальнік
14.55 Дзелавы вяснік
15.10 «Вайна гобатаў»
15.40 Мультролія
16.00 ...Да 16 і старэйшым
16.40 За кулісамі
17.25 X Міжнародны конкурс імя П. І. Чайкоўскага
17.45 Загадка СБ
17.55, 20.35 Надвор'е
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дакая рука»
18.55 У пошуках страчанага. Г. Вінаградзеў
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Знак пытання
20.55 Лато «Мільён»
21.25 «Мігранты», м/ф
23.20 Максіма

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Паехалі
7.40 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.10 Футбол. Бельгія — Саудаўская Аравія
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Далёкі Усход
16.10 Новая лінія
16.55 Здрава жывеш
17.15 Будні
17.45 Свята кожны дзень
17.55 У свеце аўта- і мотаспорту
18.25 Свае гульні
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Пяць хвілін пра добрае жыццё
20.30 Бясшумныя лідэры
21.05 «Прамае душа», спектакль, прэм'ера
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 «Хачу зрабіць прызнанне», с. 2

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
13.00 Хуткая дапамога
13.30 Еўрапейскі калейдаскоп
14.00 Тэатральная правінцыя
16.50 Па сакрату ўсяму свету
17.15 «Спячая прыгажуня», рок-опера
17.40 Рэформа і ўлада
18.10 Вялікі фестываль
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 «Трое ў адной лодцы, не лічы сабакі», м/ф, с. 1
20.15 «Фантазія», муз. фільм
20.35 Мультфільмы
20.50 Тэлеслужба бяспекі
21.00 Рок-галактыка
21.25 Тэлемагасцін
21.30 Па ўсёй Расіі
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль
22.20 «Трое ў адной лодцы, не лічы сабакі», с. 2

Пятніца, 1.07

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Эканаміст
8.20 Надвор'е
8.30 «Спявае А. Зіменкова»

8.50 Пяць хвілін на жарты
8.55 Пад купалам Сусвету
9.05 «Час выбраў нас», с. 3
10.10 «Музы не маўчалі»
11.15 «Валадарская дружына», ч. 1
12.00 «Салдаткі», д/ф
12.30 «Валадарская дружына», ч. 2
13.15 Пазіцыя ўрада
13.30 Навіны
13.40 Экран — абітурыенту. Беларуская літаратура. Матэматыка
15.10 Тэлежур «Пашук»
16.00 Навіны (Магілёў)
16.15 «Любімыя песні майго дзеда»
16.50 Навіны
17.00 Эканаміст
17.10 «Дзень нараджэння», мульт
17.25 Навіны БІ-бі-сі
18.00 «Вялікая Айчынная», с. 13
18.50 «Так гэта было...»
19.15 «Адлюстраванне», д/ф, прэм'ера
19.35 Дзелавыя размовы
20.10 «Тэлесябрына»
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 «У бой ідуць адны «старыя», м/ф
23.10 Пад купалам Сусвету
23.20 Ніка
23.35 Надвор'е
23.45 «Я + Я»

Канал «Астанкіна»

5.30 Раніца
7.45 Новы старт
8.00, 11.00, 14.00, 17.10, 20.00, 23.00 Навіны
8.20 Сарока
8.40 «Гарача і іншыя»
9.10 Агарод круглы год
9.45 Тэніс. Уімблдон
10.45, 0.20 Прэс-экспрэс
11.25 «Джыўс і Вустэр»
14.25 Прадпрымальнік
14.55 Бізнес-клас
15.10 «Даміно», м/ф
16.05 Футбол. Аргенціна — Балгарыя
18.15 «Гарача і іншыя»
18.45, 20.35 Надвор'е
18.50 Поле шудаў
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 X Міжнародны конкурс імя П. І. Чайкоўскага
23.10 Імгненні вялікага футбола
23.30 «Дэн Огаст»

Канал «Расія»

6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Паехалі
7.40 Навіны ЭЙ-бі-сі
8.10 Футбол. Грэцыя — Нідэрланды
10.10 «Санта-Барбара»
15.20 Адзін дзень у сельскай школе
15.50 Там-там навіны
16.05 Вайсковы кур'ер
16.20 Новая лінія
16.50 Дысней па пятніцах
17.45 Свята кожны дзень
17.55 Тэлегазета
18.00 Лаўка Сусвету
19.25 Падрабязнасці
19.35 «К-2»; «Абзац»
21.05 «Хачу зрабіць прызнанне», м/ф, с. 1
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Праграма «А»
23.25 Футбол. 1/8 фіналу

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
13.00 Хуткая дапамога
13.30 Г. Даніцаці. «Дон Паскуале»
14.40 «Трое ў адной лодцы, не лічы сабакі», с. 1, 2
16.55 «Ван Гог», т/ф (Францыя)
17.30 Сем пятніц на тыдні
17.50 Ціхайскія матывы
18.10 Вялікі фестываль
18.55 «Наш чалавек у Сан-Рэма», м/ф
20.45 Тэлеслужба бяспекі
20.55 «Сяброўка», мульт
21.05 Да Дня незалежнасці ЗША
21.25 Тэлемагасцін
21.30 Будні
22.00 Спорт, спорт, спорт
22.10 Ваш стыль
22.20 «Згублены ў Лондане», м/ф (ЗША)

Субота, 2.07

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пяць хвілін на жарты
8.15 Надвор'е

8.25 «У бой ідуць адны «старыя», м/ф
10.00 Пад купалам Сусвету
10.10 Здароўе
10.40 Паказвае Гродна
11.40 «Сталіца»
11.55 Белья і чорныя
12.25 Праграма «М»
12.55 «Творчае маладзёжнае аб'яднанне «Крок». Пяць зорак
13.55 Мультсерыял
14.25 Па следках аперацыі «Багратыён»
15.10 «Вялікая Айчынная», с. 14
16.00 Урачыстае пасяджэнне і канцэрт, прысвячэння 50-годдзю вызвалення Беларусі. У пералынку (17.30) — «Надзея, Надзёчка, Надзея», «Хатынь», д/ф
19.50 Трэці тайм
20.35 Пяць хвілін на жарты
20.40 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 «Падранкі», м/ф
23.10 Пад купалам Сусвету
23.20 «Каскад»
23.35 Відэама-нявідэама

Канал «Астанкіна»

6.30 Суботняя раніца дзелавога чалавека
7.15 Тэніс. Уімблдон
7.45 Паслаўная прапаведзь
8.00 Покліч джунгляў
8.30 Кампанія «Мір»
10.00 Ранішня пошта
10.30 Медыцына для цябе
11.00 Навіны культуры
11.10 Смак
11.25 Я — жанчына
11.55 «Два Фёдары», м/ф
13.20 Тэлежур
14.00, 23.45 Навіны
14.20 Энергетычная сістэма СНД
14.50 «Кэвіз», с. 4
15.15 Галасы Расіі
15.25 Эксклюзіў
16.05 «Госця», мульт
16.15 «Жыццё запаркай»
16.55 Брэйн-рынг
17.50 Да і пасля...
18.45 «Б'юлаленд», м/ф, с. 2 (ЗША)
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Навіны плюс
20.35, 23.50 Надвор'е
20.45 «Камісар», с. 4
21.45 Футбол. 1/8 фіналу
24.00 Тэніс. Уімблдон

Канал «Расія»

7.00, 13.00, 19.00, 22.20 Весткі
7.25 Студыя «Рост»
7.55 Казкі для бацькоў
8.25 Парламенцкі тыдзень
8.55 Пілігрым
9.40 «Творчасць шчаслівых сноў»
10.10 Тэлежурдыт
10.15 Як жыць будзем?
11.05 «Адзіна», м/ф
12.40 Сялянскае пытанне
13.20 «Пра тых, каго помнім і любім...» Б. Бабачкін
14.20 Сігнальны экзэмпляр
14.30 Ізабэль
15.15 Рэпарцёр
15.30 ХХ стагоддзе ў кадры і за кадрам
16.20 Футбол без межаў
17.15 Шарман-шоу
17.45 Свята кожны дзень
18.25 Вуснамі дзіцяці
19.25 «Чырвоны Галяян», м/ф (Кітай)
21.20 Тэлежурдыт
21.25 Зусім сакрэтна
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Праграма «А»
23.25 Футбол. 1/8 фіна